לעזט היינט אויף דער 11-ער זייט דעם אנהויב פון אונזער נייעם ראמאן „משפחות אין פלאמען"

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 35 גראשען

היינט 24 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 245	Łódź, Piątek, 21 października 1932 r.	צענטער יאהרגאנג	לאדז, פרייטאג, כ״א תשרי תרצ״ג	№ 245

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

ZNAK OCHR.
FABRYKA SUKNA
JÓZEF FRÄNKEL
BIELSKO
DEKATYZOWANY

JÓZEF FRÄNKEL, BIELSKO
Fabryka sukna

עמפפעהלט דער געעהרטער קונדשאפט צום הערבסט און ווינטער-סעזאן דעם גרעסטען אויסוואהל פון איהרע פיינסטע אויס-ארבייטונגען פון **קאמגארן** אין די שענסטע מוסטערן און פארבען, אזוי-ווי **מאדע- ווי גלאטע-ווארען**
אין איהר אייגענעם פאבריקס-לאגער
אין לאדז, פיעטריקאווער 27 פראנט 1 שטאק טעל. 192-28
ווי אויך ביי איהרע ג׳ אפנעהמער. די ג׳ קונדשאפט ווערט געבעטען אכטונג צו געבען אויף אונזער פאטענטירטע שוצמארקע, וואס איז א גאראנטיע פאר די פיינסטע ביליצער סחורה.
אריגינאלע פאבריקס-פרייזען.

בעקאנטמאכונג.
די בעוואוסטע פירמע
A. RAPAPORT i SYNOWIE, BIELSKO
Fabryka sukna

וואס בעזיצט דעם **פאבריקס-לאגער איז לאדז, פיעטריקאווער 39, טעל. 124-23** מאכט בעקאנט דער געעהרטער קונדשאפט, אז זי האט טראנספערירט
א פיליאלע אויף 12 נאוואמיעסקא 12
וואס בעזיצט אויף לאגער צום איצטיגן הערבסט און ווינטער-סעזאן א גרויסען אויסוואהל פון זעמטליכע **קאמגארן-אויסארבייטונגען** פון די שענסטע פארבען און מוסטערן, ווי אויך גלאטע און מאדע-ווארען אלעס צו געגויע פאבריקס-פרייזען.
הורט און דעטייל! **סאלידע בעהאנדלונג.** **הורט און דעטייל!**

רעיעלע בעהאנדלונג!

ביליגסטע

48 **די ביליגסטע קוועלע** 48
און דער גרעסטער אויסוואהל פון די
נייעסטע אנציגער- און פאלטען-שטאפען
ווי אויך אויף **דאמען-מענטעל**
פון די בעסטע ביליצער און טאמאשאווער פאבריקען, ווי אויך לעאנארדט׳ס
צום איצטיגען הערבסט- און ווינטער-סעזאן בעזיצט נור
דאס גוט-בעקאנטע **טוך- און קארט-געשעפט**
Sz. MINCBERG, Łódź
48 Piotrkowska 48
front, I piętro, tel. 217-30
48 **הורט און דעטייל!** 48

23 **אמבעסטען און אמביליגסטען** 23
קויפט איהר איין צום בעפארשטעהענדען הערבסט און ווינטער-סעזאן
די נייעסטע הערען- און דאמען-שטאפען
פון די בעסטע ביליצער, טאמאשאווער און לעאנארד׳ס סחורות
נאר אין דעם בעוואוסטען טוך- און קארט-געשעפט פון
M. TAZBIR
לאנגיעהריגער מיטארבייטער פון דער געוועזענער פירמע ק. מילגראם
לאדז, פיעטריקאווער 23, טעל. 226-39, פראנט, 2-טער שטאק
וואו איהר בעקומט אלעס צו קאנקורענץ-פרייזען.
הורט און דעטייל! רעיעלע בעהאנדלונג!
23 געדענקט די אדרעס! 23

3 **דאס בעקאנטע** 3
רעיעלע בעהאנדלונג!
טוך און קארט-געשעפט
HERMAN WŁOSKI
לאדז, 3 נאוואמיעסקא 3 טעל. 114-92
פראנט, 2-טער שטאק
עמפפעהלט צום איצטיגען הערבסט און ווינטער-סעזאן דעם נייעסטען אויסוואהל
פון די נייעסטע דאמען און הערן-שטאפען
פון די בעסטע לאדזער, טאמאשאווער, ביליצער
לעאנארדס און אויסלענד. אויסארבייטונגען.
הורט און דעטייל!
3 בעסטע קוואליטעט! נייעסטע מאדע! פאבריקס-פרייזען! 3

פעלץ-וואַרען

עמפפעהלט אין אַ גרויסען אויסוואהל די נייעסטע מאָדעלען, פון די עושטע קוועלען אמעריקע אין קאנאדא צו די נידריגסטע פרייזען

TYGER & GLATTER

פיעטריקאווער 43 און 29

טעל. 224-77 און 213-22

יעדע גוטע בעל-הבית טע,

ווייס, אז זי דאַרף נישט פערגעסען יום-טוב נאָכ'ן עסען צו האָבען גרייט אנשטאַט'ס

ביער „יאסנע וויבּאַראָווע"

אויך דאָס דונקעלע זיס-ביער איז אַלעמאָל גאַנץ גוט בעקאַנט און ווערט נאָר פערקויפט אין דער דאַמף-ביער-ברויערייל פון

5275

K. ANSTADTA Sukc. Sp. Akc. Łódź, Pomorska 34/36, tel. 122-31

נייעס! א. אָגורעק, לאדז נייעס!

צו וואָס זאָלט איהר זוכען ביליגע שיך צו ביליגע פרייזען, אז אין דער פירמע

א. אָגורעק, לאָדז

ul. Zawadzka 11

בעקומט איהר טייערע שיך צו ביליגע פרייזען

געדענקט דעם אדרעס: A. OGòREK, ŁóDŹ, ZAWADZKA 11

דאָס בעקאַנטע מוֹד און קאָרט-געשעפט

פון די ג. מיטארבייטער פון דער פירמע

ב. גוטער

אינה. א. י. ווינקלער

לאָדז, נאָוואָמיעסקא 4, טעל. 159-12

פראָנט, 1-טער שטאָק, לינקס די טיר

עמפפעהלט צום איצטיגען הערבסט און ווינטער-סעזאָן דעם גרעסטען אויסוואהל

פון די נייעסטע הערן און דאַמען-שטאָפען

פון די נייעסטע פאַרבען און מוסטערן פון די בעסטע

בילליצער, טאָמאשאָווער און לעאָנאַרד'ס סחורות

הורט און דעטייל! קאָנקורענץ-פרייזען! רעעלע בעהאַנדלונג!

געדענקט דעם אדרעס! קומט און איבערציייגט אייך!

אַלע מיטגלידער און סימפּאַטיקער פון דער חברה

„מחסה לזקנים"

ווי אויך אַלע וויינהענדלער, פליישער, פישער און געמיוזעהענדלער, וועלכע שפענדען פאַר די זקנים וזקנות פּראָדוקטען, ווינשט

א גמר חתימה טובה

די פערוואַלטונג פון דער חברה מחסה לזקנים.

1979

מזל טוב! צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען זוהן, ברודער און שוואָגער

יאקוב פעלצמאן

מיט פרל. אידא סקורקאווסקא

גראַטולירען הערצליך און ווינשען פיל גליק.

עלטערן פעלצמאן

שוועסטערן, ברודער און שוואָגער

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ג. מיטארבייטער

יאַקוב פעלסמאַן

מיט פרל. אידא סקורקאָווסקאַ

ווינשען מיר אַ גליקליכע צוקונפט

דאָס פערסאָנאַל פון דער פירמע בריידער כימאָוויטש, נאָוואָמיעסקא 11

די נייעסטע מאָדעלען

און דער רייכסטער און גרעסטער אויסוואהל פון די מאָדערנסטע טריקאָטאַזש-אויסאַרבייטונגען

דזשימפּערס רעפאַרמעס

זשאַקעטען ספּעציעלע

פולאָווערס ספּאָרט-פולאָווערס

קאָסטיומען ווי אויך פאַר קינדער

אויף לאַגער די מאָדערנסטע שטרימפּ און שקאַרפּעטן און די עלעגאַנטסטע הערן-גאַלאַנטעריע

עמפפעהלט צו די ביליגסטע פרייזען

Tricot

Łódź, Zgierska 4 (przy Nowomiejskiej)

Telefon 191-06

קומט און איבערציייגט אייך!

ערקלערונג!

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער שבועה וואָס איך האָב געזאָלט שווערען נעכטען, דאָנערשטאָג, דעם 20-טען אָקטאָבער ד. י. 10 אַ זייגער פריה אין דער ווילקער שוהל וועגען דער סומע פון 122 זל. וואָס מיר קומט ביי יענקעל דימאַנט, בענעדיקטאַ 17 און ער האָט מיך מיט געוואַלד נישט געלאָזט שווערען, בין איך געצוואונגען דעם ענין צוריק איבערצוגעבען אין געריכט.

יענקעל בערעס

זשעלאָנאַ 24.

6477

שבועה דאורייתא

מאָנטאָג, דעם 24-טען ד. ה. 9 אַ זייגער פריה וועט אין דער אַלטשטעטישער שוהל שווערען

דוד רייכמאַן איירעס פון יוסף זאַלצמאַן

אינה. פון ברעטער-סקלאַד זגערושער 100 וועגען אַ סכסוך פון 75 זל. מיט אכטונג

ה. קאָזלאָווסקי, נאַרדיגקאַ 10.

זאַל פילהאַרמאָניע, נאַרוטאָוויטשאַ 20.

מיטוואָך, דעם 26 טען ד. ה 8 30 אָוונד קומט פאָר

א גרויסער געזעגענונגס-אָוונט

פון בעליבטען יודיש-פוילישען אַרטיסט ה. וורובעל-וורובלעווסקי, וויל. סאַדאָווסקי פון טעאַטער „גאַנג" און „יאַר". ס'נעמען אנטייל: פּאַטראָני, רעלסקאַ, אָפּטראָווסקי, לעווקאָוויטש, ווילטשינסקאַ, דאַנעצקי, עליאַשעוויטש, טימיאַנאָף (אמעריקאַנער סטאַרן) שענעס, ניקאַרסקי, זשוקאָווסקאַ, אלאשאַ, דאַרסקי, מאָטושקיעוויטש, עפּשטיין, רוביני, בוזגאַ, מור און פיל אַנדער אַרטיסטן פון אַלע לאָדזשער טעאַטערס און קאַבּאַרעטען אין דער צאָהל פון 25 מאַן.

אין פּראָגראַם: לידער, לידלעך, קופּלעטן, סקעטשן, טענץ, פידעל-שפּיל, רעציטאַציעס, הומאָריסטישע געזאַנגען, מאָנאָלאָגען און די נייעסטע שלאָגער. וורובעל-וורובלעווסקי זינגט און טיילט דעם פובליקום זיינע יודישע לידער און פאָטאָגראַפיעס. פערזאָרגט אייך מיט בילעטען!

בילעטען פון 75 גר. ביז 2 50 זל. צו בעקומען אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע, צוקערניע „קאַפּריס", שרודמיעסקאַ 2. „ערע", פיעטריקאָווער 317.

די מאָדערנע

Perfumerja „EUROPEJSKA"

22 PIOTRKOWSKA 22 tel. 237-22

עמפפעהלט דעם רייכסטען אויסוואַהל פון אַלערליי אין און אויסלענדישער

קאָסמעטיק

מעסיגע פרייזען ● רעעלע בעהאַנדלונג

פאַר גאָלד, ביזשוטעריע

און לאָמבאַרד-קוויטעס צאָהלט די העכסטע פרייזען

איזידאָר פיאַלקאַ, פיעטריקאָווער 7

אויגען-קליניק

מיט שטענדיגע בעטען פון

Dr. B. Donchin

פיעטריקאָווער 90, טעל. 221-72

נעהמט אָן שטענדיגע אויגען-קראַנקע (צוועק אָפּעראַציע א.ז.וו.), ווי אויך אַמבולאַטאָרישעס פון 9–1 און פון 4 ביז 7 30 אָוונד.

4091

Dr. med. J. BETTE

ספּעציאַליסט פון אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען

Piotrkowska 6, tel. 144-95

נעמט אָן פון 8–11 פריה און פון 4 ביז 9 נאָכמ.

אַלע סאָרטען

ווייַן און מעהל

פון דער פירמע

„באַרוין"

צו בעקומען אין פאָלגענדע געשעפטען צו פאַבריקס-פרייזען

ס. שמולעוויטש, באַלוצקי רינעק 1

פינטשעווסקי (ניימאַן), פולנאָצנאַ 12

פּראַשקיער, וואָלבאָרסקאַ 31

ווילבשטיין, זגיערסקאַ 28

בזעזינסקי (בעלבאַטאָווסקי), נאַרוטאָוויטשאַ 31

ה. ב. קרעל, אַלעקסאַנדריסקאַ 5 (מרדכי גבאים גאַס)

גימנסיה בת שמנה מחלקות

„בית-אַלפא"

Piotrkowska 111 (Al. Kościuszki 48) Tel. 176-46

דאָס גימנאַזיום געפינט זיך יעצט אין אַ נייעם לאָקאַל, וועלכער ענטשפּרעכט פולשטענדיג אַלע פאָדערונגען פון שול-היגיענע און פעדאַגאָגיק.

אין פאָרבערייטונגס קלאַס ווערען אָנגענומען שילער פון 5½ יאָהר.

דער שכר-למוד בעדייטענד פערקלענערט.

גן-ילדים

ביים גימנאַזיום איז געעפענט געוואָרען אַ מוסטערהאַפטע

די ערציהונג אין שטרענג רעליגיעז-נאַציאָנאַלען גייסט.

די קאַנצעלאַריע איז טעטיג טעגליך פון 9 ביז 1 פאַרמיטאָג און פון 5—7 נאָכמ.

די דירעקציע.

צו פערקויפען

צוויי אָבערלאָקען 2 פעדימדיגע, 2 16-ער קעטעל-מאַשינען, 2 22-ער קעטעל-מאַשינען, איין זיים-מאַשין און איין שנייד-מאַשין ביי אונגער, קילינסקיעגאָ 49.

עפּענטליכע דאַנקזאַגונג

און אַ גמר חתימה טובה

ווינשען מיר אין נאָמען פון אַלע מתפללים, אויך אין נאָמען פון אַלע מיטגלידער, דעם ה' מרדכי ליב ברין, פיעטריק. 192, יעקב דוד יאַמניק, גלובנא 62, וואלה וואַרשאַווסקי, טאַרגאָווא 39, אברהם'משה ביאַליסטאָק, גלובנא 62, יודל גראָסמאַן, גלובנא 58, משה גוטערמאַן, אָבראַמאָווסקיעגאָ 21, פאַר שפענדען זייער דאַוונען לטובת „מחזיקי חולים", קילינסקיעגאָ 120 און יוליוש 28 ויזכו לשנה הבאה.

די פערוואַלטונג פון „מחזיקי חולים"

און די מתפללים פון יוליוש 28.

6442

פעלץ=אר·בייטען

דער לאנגיעהר נער דיפלאמירטער קירזשנער=אטעליר פון

פאר דאמען און הערען לויט די נייעסטע אויסלענדישע מאדעלען, ווי אויך פערשידענע פעלץ-רעפעראטורן פירט אויס סאליד און רעיעל

CH. M. FISZLEWICZ

55 פיעטריקאווער 55 ● טעל. 130=24

מיין קירזשנער-אטעליר עקזיסטירט זייט 1912 און ווערט אנגעפירט דורך מיר זעלבסט. בעמ.: אין דרינגנדע פאלען ווערן די איבעראַרבייטונגען אויסגעפירט אין משך פון 24 שעה. ערמעסיגטע פרייזן

Najlepsze w dobroci i najtańsze w cenie jest mydło „ROBOTNIK”

די שענסטע און עלעגאנטסטע הערן=היטען

און אינלענדישע — אויסלענדישע

צום איצטיגען הערבסט- און ווינטער-סעזאן פון די נייעסטע פארבען און פאסאנען צו אויסנאהמס ביליגע פרייזן בעקומט מען נור אין דער בעוואוסטער פירמע פון

WOLF BELCHATOWSKI

לאדז, פיעטריקאווער 12 טעל. 216=59

בעמערקונג: צום איצטיגען הערבסט- און ווינטער-סע זאן בעזיץ איך א רייכען אויסוואהל פון זעמטליכע פעלץ=ווארען צו די ביליגסטע פרייזען. קומט און איבערצייגט אייך

די מעבעל=לאגער „MIRAGO“

נארוטאוויטשא 4 טעל. 241=73 פראנט 1=טער שטאק

עמפפעהלט דערמיט אין א גרויסען אויסוואהל מעבעל

ווי שפייזע-צימער, שלאפצימער און הערען-צימער-איינריכטונגען זאווי ענצעלנע מעבעל-שטיקער פון די איינפאכסטע ביז צו די עלעגאנטסטע צו נעניע פאבריקס=פרייזען. גאראנטירטע ארבייט! — דאס בעזיכטיגען דאס מעבעל פערפליכטעט נישט צום קויפען. — ביי יעדען קויף ווערט געגעבען א גאראנטיע=שיין.

ערפינדונג.

פאווידלע פון קרייטעכצער

געגען אסטמא, שווינד-זוכט און סוכאטעס

ערפינדען דורך סט. שליוואנסקי אין 1902 י. איז דאס איינציגע מיטעל וואס פערהיט געגען די דאזיגע קראנק-הייטען. וועגען זייער ווירקזאמקייט און ערפאלג בעשטעטיגען א רייה פון איבער 3 טויזענד דאנק-בריף, וועלכע מ'קען צו יעדער צייט נאכזעהן.

Wytwórnia „POWIDEŁ ZIOŁOWYCH“

געפינט זיך אין לאדז

בזשעזשינער 33

Stanisław SLIWAŃSKI.

זיכערע הילף און א רפואה

אהן א אפעראציע, אן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פערגיפטונג פאר קראנקע אויף קילעס פאר מענער, ווייבער און קינדער, פערשידענע קאליקעס אין גוף פאר הויקערס און פיס

פערלאזט אייך נישט, ווייל דער ווינקעל-בראך ווערט גרויס אזוי ווי א מענשען-קאפ, אדער אזוי ווי א וואסער-קאי און עס פאלט אריין אין דעם פיס און דער קראנקער איז און א גרויסער סכנת דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראנדיג און שטארבליך. ספעציעל נגאעגע הייל בענדאזשען אויסגעצייכענט גוט דורך הרויסע פראפעסארען מיט מיינע בא-האנדלונג און פון דעמטשען פראפעסאר

דאקטאר בראכירענינר בעווייזיגנו זיכער דעם שוערסטען און געפעהר-ליכסטען ברוך. אויך פאר הויקערס, לייטונגען מיט הייל-גארסעטען און אפא-ראטען פאר פערקרומטע פוס און פלאט-פוס. ספעציעלע איינלאגען אין די שיך קינסטליכע גומענע פיס און הענד, גומענע זאקען, פאר די גרעסטע קראנקע אדערן. עמפפאנגט פון 9 ביז 1 בייטאג און פון 3 ביז 7 אין אווענד

ארטאפעדישע אנשטאלט

Specialist J. RAPAPORT, Ortoped

von Lemberg Łódź, WOLCZANSKA 10, tel. 221-77, front, parter.

בעמערקונג: דאס פערזענליכע ערשיינען פון די קראנקע איז אונבע דינגט נויטיג. דיפלאמען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזיטעטס-פראפעסארען: פראפ. ד"ר באראנוש, פראפ. ד"ר י. מאריש-לער, פראפ. ד"ר בר. קיעלאנאווסקי און אויך אנדערע.

מיר נעהמען אויף אן פערזיכערטע פון דער קראנקען-קאסע.

דאנקזאגונג.

דערמיט דריק איך אויס מיין דאנקבארקייט דעם גרויסען ספעציאליסט ה' ד"ר. י. ראפאפארט, וואוינהאפט אין לאדז, וואלטשאנסקא 10, פאר ראטעווען מיך פון א שווערער ברוך-קראנקהייט. ה' ד"ר. י. ראפאפארט האט נישט געשוינט קיין מיה, כדי מיך צו בעפרייען פון א זיכערער געפאהר און מיך יעבעדיגלט צו א געזונדען צושטאנד. האנט ביים פראגען זען בעלראוש שטעל איך פעסט, אז כ'בין פולשטענדיג געזונד.

(—) ארוויל דרעשלער
לאדז, וסכאדניא 4, 2-טער שטאק.

אמביליגסטע און רעיעלסטען קויפט מען

מעטאל-בעטען, מאטראצן אלעראט

קינדער=וועגעלעך

אין א גרויסען אויסוואהל וויזשימאטשקעס, אייזן-קאסטענס, פעלד-בעטען-פאטענט Perfekt א. ד. גל. ביי דער עלטסטער פירמע

עקזיסטירט פון 1896

J. B. WOŁKOWYSKI

פאבריקס-לאגער:

Łódź, Narutowicza 11, tel. 137-70.

'דראהט א גרויסע שטראף פאר נישט פיהרען קיין האנדעלס=ביכער

יעדער קען ערלערנען אין פערלויף פון א מאנאט דאפעלטע בוכפיהרונג (ווי אויך פארקירצטע) און זעלבסטשטענדיג פיהרען שנורירטע ביכער לויט געזעץ-פארערונג; לערן שרייבען אויף מאשין און קארעספאנדענץ; ס'ווערט אויך איינגעפיהרט און ערפעפנט אלע ארט ביכער.

Wólczańska 41, m. 32 :אדרעס

6478

אונגעוועהנליכע געלעגענהייט!

אקינא אין לאדז

וואס עקזיסטירט 20 יאהר, טעטיג מיט פולשטענ-דיגער קאמפלעטער איינריכטונג, אינטאלאציע, מיט 2 פראיעקט-אפאראטען, ערשטקלאסיגער קלאנג-אפאראטור (nonsing) צוליב אינערליכע מיספער-שטענדניש-סבות פון זאפארט צו פערקויפען. זיכער געשעפט. — קיין שום ריזיקא. נור ערנסטע רעפלעקטאנטען. :—: פערזענליכע אינפארמאציעס רזשגאווסקא 74 פון 1–3 און פון 7 אווענד אדער וו. גראלאק, פיאטרקאווסקא 292, טעל. פון 4–5 נמ.

ישיבה תורת חיים

פאר קינדער, וואס לערנען אין פאוושעכנע שולען מעלדעט, אז ס'ווערען אנגענומען קינדער פון יע-דער עלטער צו לערנען אלע למודי קודש. עברי, חומש, רש"י, תנ"ך, משניות, גמרא, ותוספות, העברעאיש און יודיש איינשרייבען נייע תלמודים פון מאנטאג, פרשת בראשית, טעגליך פון 10 פריה ביז 10 אווענד זגערזשער 38, ביי וואלבארושער רבי שליט"א.

Dr. med.

M. Kołudzki

choroby wewnętrzne przeprowadził się na ulicę

11 Listopada № 15

tel. 166-49.

Przyjmuje od 9–10 i od 7–8 wiecz.

Dr. L. Suchowczycki

כירורג

Plac Dąbrowskiego 2

tel. 123-47

צוריקגעקעהרט

Dr. med. H. KRAUSKOPF

אקישעריע און פרויען-קראנקהייטען

זגערזשער 15, טעל. 113=47

נעמט אן פון 4 ביז 7 אווענד.

Dr. E. Gutman

קינדער-קראנקהייטען

Gdańska 26, telefon 173-00

נעהמט אן אין נעוו. טעג פון 3–5 נאכמיטאג זונטאג און יום-טוב פון 9–11 פארמיטאג.

Dr. Med.

JÓZEF IZYKSON

Choroby uszu, nosa, gardła, wady wymowy i głosu

Przyjmuje od 5 — 7

Południowa 9 — Telefon 210-75

יוד. געזעלשאפט פאר לאנד=קענטשאפט אין פוילען, אפט. אין לאדז וואלטשאנסקא 35, טעל. 121-53.

זונטאג, דעם 23 ד. ח. פינקטליך 9 אוו. (מוצאי יו"ט) קומט פאר אין איינענעם לאקאל, וואלטשאנסקא 35 **א רעציטאציע=אווענד** פון בערימטען און טאלאנטפולן רעציטאטאר און ארטיסט פון דער ווילנער טרופע

יעקב וויסליץ

אין פראגראם: פרץ, אש, שלום עליכם, אאאטאשו, משה נעדיר, ווינטשעווסקי און אנדערע בילעטן שוין צו בעקומען אין סעקרעטאריאט פון דער געזעלש. יעדן טאג פון 8–10 אוו'

דאנקזאגונג.

דערמיט דריק איך אויס מיין הארציגסטען דאנק דעם ספעציאליסט

דיר. י. ראפאפארט

אינהאבער פון ארטאפעדישען אנשטאלט וואלטשאנסקא 10 פאר זיין קינסטלעריש אויסגעפיהרטע 2 פראטעזיעס (גאנצע קינסטליכע פיס) פאר מיין זוהן, וועלכע זענען זעהר לייכט און קינסטליך אויסגעפיהרט א סך בעסער פון די, וואס איך האב געהאט צוויי מאל געמאכט אין ווארשא. איך ווינש איהם ווייטער ערפאלג אין זיין ארבייט, ווייל ער בעמיהט זיך געוויסענהאפט און צוגלייך קינסטלעריש יעדע ארבייט אויסצופיהרען.

6478

מיט אכטונג **דוד שפיעוואק**
לאדז, זאווישא 37.

„Dom milusińskich”

wzorowo urządzone przedszkole przy gimnazjum

E. Jaszuńskiej-Zeligmanowej

Południowa 18, Tel. 168-82

Dalsze zapisy codziennie: od 10 do 2 p. p. Opłata zniżona.

יוגענד=סעקציע ביי „משמרת החולים"

בעקאנטמאכונג.

זונטאג, דעם 23-טען אקטאבער, 5 א זייגער אווענד קומט פאר א

גרויסער טיי=אוונט

אין בערלינער זאל, זאכאדניא 26.

א פערשטארקטער דזשאז-ארקעסטער אונטער דער אנפיהרונג פון ה' עסטרייכער.

בעמערקונג: איינגאנג נאר פאר מיטגלידער און ארייגעפיהרטע געסט.

די פערוואלטונג.

וויכטיג ביי'עס

— פאר —

סוויטער= און טריקאטאזש= פאבריקאנטען!

דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז אונזערע

רייז=פערשלוסן

זענען נאר צו בעקומען ביי אונזער אויסשליסליכען פערטרעטער

הורט=גאלאנטעריע=געשעפט

ה. אפפעלבוים

לאדז, פולנאצנא 2

טעלעפאן 142-92

פון 10=טען ד. ח. זענען די פרייזען רעדוצירט.

מיט אכטונג „REOR” sp. z ogr. odp.

סיים=סעסיע דעם 3. נאָוועמבער

וואַרשאַ, 20. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָר־רעספאָנדענט) היינט האָט מען אָפיציעל מיטגעטיילט, אַז די ערשטע זיצונג פון סיים וועט פאָרקומען דעם 3. נאָוועמבער ה. י.

באַנק פּאָלסקי פערקלענערט דעם דיסקאָנטא-פּראָצענט

וואַרשאַ, 20. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָר־רעספאָנדענט) דער אויפזיכטס־ראַט פון דער באַנק פּאָלסקי האָט פערקלענערט דעם דיסקאָנטא פּראָצענט פון 7 אויף אַ האַלבן אויף 6 פּראָצענט.

דער ענגלישער פונט איז ווידער פעסט

לאָנדאָן, 20. (ES.) אַ דאַנק דער אינטער־ווענץ פון דער ענגלישער באַנק איז דער קורס פון ענגלישן בויט ווידער צוריקגעשטעלט געוואָרן.

פערקלענערט די פּריוואַט־דיסקאָנטא

וואַרשאַ, 20. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָר־רעספאָנדענט) היינט פרייטאָג ווערט אַ פער־אָרדנונג פון פינאַנץ־מיניסטעריום, אַז די פּריוואַט־דיסקאָנטע איז נאָך דער לויבט ביז 12 פּראָצענט אַ יאָהר אַנשטאָט ביז איצט — 15 פּראָצענט.

אַ נייער שטייער

וואַרשאַ, 20. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָר־רעספאָנדענט) די רעגירונג טראַגט אַריין אין סיים אַ פּראָיעקט פון אַ נייעם שטייער, וואָס געגער־מען וועלען דורך די מאַגיסטראַטען לטובת דער סאָציאַלער הילף און היילונג.

דער נייער שטייער וועט בעטרעפען פון 4 ביז 60 זל. אַ יאָהר.

Tabletki

Togal

קיין שום ליידענדער
אויף רעוומאַטיזם, פּאָדאַגרע, נערוועז

האָט נישט קיין סבה צו צווייפלען, אַז ער קאָן ווידער געזונט ווערן, ווייל טויזענדער ליידענדע זענען דורך טאָגאַל געזונט געוואָרן. טאָגאַל־טאַבלעטקעס דערלאָזען נישט דאָס אָנזאַמלען זיך פון הארנזויער. אונשעדליך פאַר'ן הארץ, מאָגען און אַנדערע אָרגאַנען. פּרובט אויס און איבערצייגט אייך אליין. צו בעקו־מען אין אַלע אַפּטייקען.

Casino

pod nową dyrekcją

3=טע וואָך פון רעקאָרד=ערפאָלג!
גרויס מייסטערווערק, געשאַפען אויפ'ן גרונד פון לעבען פון אַ קורטיזאַנע, אַ שפּיאָן אַ פרוי, וועלכע האָט געלעבט און געשטאָרבען פאַר דער ליבע

Mata Hari

אין די הויפּט־ראָלען:

Greta Garbo, Ramon Novarro,
LIONEL BARRYMORE, LEWIS STONE

אויסער'ן פּראָגראַם: פּאַראַמאָונט'ס וואָכען־זשורנאַל.

אָנהויב פון די סעאַנסען: אין געוו. טעג 4 נאָכמ. שבת און זונטאָג — 12 בייטאָג.

1=טער קלאַנג־קינאָ־טעאַטער

SPLENDID

דער פילם איז אויסגעפיהרט אינ=גאַנצען אין אפריקע

2. וואָך פון רעקאָרד=ערפאָלג!

1-טער פּוילישער עגזאָטישער פילם

די שטימע פון דער מדבר

געשיכטע פון גרויסער ליבע, אָפּפערונג און שנאה. אין די הויפּט־ראָלען:

Nora Ney, Marja Bogda, Witold Conti,
Adam Brodzisz, Eugenjusz Bodo.

אָנהייב פון די סעאַנסען: אין געוו. טעג 4 אַזייגער נאָכמ. שבת און זונטאָג —12 בייטאָג.

אויף ראַטעס און פאַר געלד

6171

אַ גרויסער אויסוואַהל פון

הערען־ דאַמען= און קינדער־גאַרדעראָבען!

בעמערקונג: כ'פיהר אויך אויס בעשטעלונגען פון אייגענע און געבראַכטע שטאָפען. — קאָנקורענץ־פּרייזען! — גינסטיגע בעדינגונגען!

וואָלטשאַנסקאַ 43 ערשטער שטאָק פראָנט

Dr. me

M. TAUBENHAUS

פרויען- און אקושעריע־קראַנקהייטען

זגערזשער 11, טעל. 246=09

נעהמט אָן פון 1–3 און פון 5–8 אָוו.

Dr. med.

Z. Datyner

אורא־לאָג

ספּעצ.אַרצט פאַר בלאָזען נירען און אורין־קראַנקה.

פּיראַמאָוויטשאַ 2, טעל. 148-95.

נעמט אָן פון 6–8 נאָכמ.

Dr. Szymon Grinbreg

צוריקגעקעהרט

וואוינט יעצט פּילסודסקיעגאָ 55

טעל. 168-58. (פריהער פּאָלודניאָווא 20)

נעהמט אָן פון 8–9.30 און פון 4–6 נאָכמיטאָג.

אַ געהילפס־פערקויפערין

פון בעסערע עלטערען ווערט געזוכט אין גאַלאַנטעריע־געשעפט

"Tricot", זגערזשער 1.

רעפּאָרמאַצקיע-פּילען

מיט דער מארקע גייסטליכער גע־קענט פון יאָהר 1602 רעגולירען די מאָגען, שיצען פון רעוומאַטיזם, לע־בער־ליידען, נערווען דיקקייט, ... רעטיזם, דאָס קומען בלוט אין קאָפּף, שטילען די יסורים פון הע־מאָראָאידען, ריינינגען דאָס בלוט און ... צו אָבסטרוקציע — ...

צוגעפּרוביכען 1 אָדער 2 פּילען אַ נאַכט ... פּרייז פון אַ שאַכטעל 1.35.

Harczewski, Tuszyński, Warszawa, Trębacka 4

צו פערלאַנגען אין די אַפּטייקען און סקלאַדען מיט'ן "גייסטליכען" (Zakonnik).

964

Dr. med. H. Helman

ספּעציעל־אַרצט פאַר האַלז, נאָז און אוירען קראַנקה.

PIOTRKOWSKA 68, tel. 112-20

צוריקגעקעהרט

נעמט אָן פון 10 ביז 12 און פון 5 ביז 7 אָוונד

DOKTOR

H. WOŁKOWYSKI

צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 216=90

ספּעציאַל־אַרצט פאַר הויט= און ווענערישע קראַנקהייטען, מענער = שוועכע. אַלע אַרט אַנאַליזען, עלעקטראָטעראַפּיע, בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ־שטראַהלען.

נעמט אָן פון 8–2 און פון 5–9 אָוונד.

בעזונדער וואַרטע־צימער פאַר פרויען.

Dr. Z. RAKOWSKI

ספּעציאַליסט פאַר

אוירען, נאָז, האַלז און לונגען־קראַנקהייטען

11 ליסטאָפּאַד 9 (קאָנסטאַנטינער)

טעל 127=81

שפּרעכשטונדע: פון 12—2 און פון 5—7

נעמט אויך אָן אין ל. טשניצע זגערזשער 17 פון 11—2

אין כעלמי פון 8–9 פריה.

Dr. med. J. Pik

Choroby nerwowe

przyjmuje od 5–7

przeprowadził się

na Aleje Kościuszki 27, tel. 175-50.

BILANS brutto
Łódzkiego Banku Depozytowego, Sp. Akc. w Łodzi
na dzień 30 września 1932

STAN CZYNNY		STAN BIERNY	
Kasa i sumy do dyspozycji Zł.	600.001.23	Kapitały własne:	
Waluty zagraniczne . .	515.922.58	a) zakładowy 2.520.000.— Zł.	
Papiery wartościowe . .	1.051461.61	b) zapasowy 1.260.000.—	
Banki krajowe . . .	142.225.11	c) fund. amort. 16.548.58	3.796.548.58
„ zagraniczne . . .	551.233.40	Wkłady i r-ki bieżące . .	7.358.197.48
Weksle zdyskontowane . .	6.815.960.81	Zobowiązania inkasowe . .	69.832.64
Rachunki bieżące . . .	4.886.907.76	Redyskonto weksli . . .	2.267.309.—
Ruchomości . . .	68.852 51	Banki krajowe . , .	99.245.75
Nieruchomości . . .	206.857.32	„ zagraniczne . . .	777.804.80
Różne rachunki . . .	464.737.31	Procenty, prowizje i różne zyski	1 108.801.91
Koszty handlowe . . .	1,042 489.51	Oddziały	819.837.14
Oddziały . . .	463.445.31	Różne rachunki . . .	200.725.96
		Zyski z lat ubiegłych . .	311.791.20
Suma Bilansowa:	16.810.094.46	Suma bilansowa:	16 810.094.46
Udzielone gwarancje . Zł.	719.280.—	Zobow. z tyt. udziel. gwar. Zł.	719.280.—
Inkaso . . .	2.126 200 34	Różni za inkaso . . .	2.126.200.34
Razem Zł.	19 655.574.80	Razem Zł.	19 655.574.80

פיל פערקויפען און וועניגער פערדינען איז דער געבאָט פון דער היינטיגער שעה!

בעקאַנטמאַכונג!

געעהרטעס פּובליקום! איידער איהר געהט ביים היינטיגען שווערען קריזיס קויפען שיך פאַר אייך און אייער פאַמיליע, בעזוכט פריהער מיין שיך־געשעפט וואו ס'געפינט זיך שטענדיג אַ גרויסער אויסוואַהל פון דאַמען= מענער= און קינדער=

שיך

ביליג, שעהן און גוט!

אַז מיינע שיך זענען עלעגאַנט, שעהן און גאַראַנטירט גוט, דאָס ווייסען שוין אַלע אָבער פון אַזעלכע ביליגע פּרייזען ווי איצט האָט איהר נאָך נישט געהערט.

קומט און איבערצייגט אייך!

מיט אַכטונג

פ. קירשטיין

לאָדז, פּאָמאָרסקאַ 8.

אייגענע אויסאַרבייטונג

רעעלע בעהאַנדלונג

שווערע אונרוהען אין לאנדאן

שעה'נלאנגער קאמף צווישען ארבייטסלאזע און פאליציי

לאנדאן, 20 (ספ. טעל.)

אין דעם דרום-טייל פון לאנדאן איז געקומען צו שווערע עקסצעסען פון ארבייטסלאזע. בעת דעם קאמף מיט פאליציי זענען צוואנציג ארבייטער און 5 פאליציאנטען פערוואונדעט געווארען. פאליציי האט ארעסטירט עטליכע צענדליג פערזאן.

עטליכע טויזענד ארבייטסלאזע האבען זיך געהאט פערזאמעלט אויף דער וועסטמינסטער בריק און האבען זיך פערגומען צו געהן צום ראטהויז און דארט פאדערען, עס זאלען פאר זיי פערגרעסערט ווערען די אינטערשטיצונגען. די פאליציי איז לכתחילה געווען מאכטלאז געגען המון, וועלכער האט בעווארפען די פאליציאנטען מיט שטיינער, ציגעל און פלעשער. דער המון איז בעפאלען עטליכע געוועלבער און האט זיי דעמאלירט. די לאגע איז געווארען אזוי דראהענד, אז מ'איז געוועזן געצוואונגען ארויסצורופען רייטער- און פוסגעהער-פאליציי, וועלכע האט זיך גענומען מיט גומענע שטעקענס פונאנדערצוטרייבען די דעמאנסטראנטען. צום ערשטען מאל זענען אין לאנדאן אנגעווענדעט געווארען פאליציי-אויטאמאבילען. די פאליציאנטען זענען געשטאנען אויף די טרעפלעך פון די אויטאס און פאהרענדיג מיט א גרויסער געשווינדיגקייט, האבען זיי געשלאגען איבער די קעפ פון די ארבייטער. דער המון האט געפרובט אונטערצינדען די פאליציייאישע פערד, ווארפענדיג אויף זיי ברענענדיגע ראקעטעס. ערשט נאך שעה'נלאנגען קאמף איז געמאכט געווארען ארדנונג.

אין משך פון דער גאנצער צייט, וואס די אונרוהען האבען געדויערט, איז פארגעקומען א פערמאכטע זיצונג פון מאגיסטראט אונטער'ן שוץ פון פאליציי. אויך די אריינגענג אין פארלאמענט זענען אפגעהיטען געווארען דורך פאליציי.

יאהרען געהען אדורך —

מ'דארף דעריבער בעצייטענס זארגען וועגען דערהאלטען דאס שעהנע געזיכט און דעם קרעפטיגען קערפער

מענער קוקען מיט פערוואונדערונג אויף א פריש פרויען-געזיכט. דעריבער טאקע פלעגען מיליאנען פרויען זייער שעהנהייט און קאנסערווירן די קרעפטיגקייט פונ'ם קערפער דורכ'ן טעגליכען רעגולערען בענוצען די זייף Palmolive ווייל צו דער אויסארבייטונג פון דער דאזיגער בעריהמטער אויף דער גאנצער וועלט זייף ווערען בענוצט די נאטורעלסטע קאסמעטישע איילען—צום בייטפיל איילען פון אייל-פרוכטען, פאלמעס און קאקאס-נוס...

רייבט איין טעגליך פריה און אין אוונד דאס געזיכט מיט א געדיכטער פיאנע פון דער זייף Palmolive אויף אזא אופן, אז פיאנע זאל קענען אריינדרינגען אין יעדע קלענסטע פארע, דערנאך זאלט איהר איבערשווענקען דאס געזיכט מיט ווארם און דערנאך מיט קאלט וואסער און דעליקאט אפטרוקענען מיט א האנטוך. בענוצט אויך די זייף Palmolive צום טעגליכען באדען פון גאנצען קערפער, איהר וועט זיך פערוואונדערן, ווי דעליקאט און ווי ווייך וועט ווערען די הויט און ווי עלאסטיש און פריש. דעריבער טאקע איז דאס געהיימניש פון דער אויסארבייטונג פון דער Palmolive זייף איינע פון די ווערטפולסטע געהיימנישען פון פלעגען די שעהנהייט אויף דער וועלט.

Prosimy żądać stale prawdziwego mydła Palmolive, zwracając uwagę na zielone opakowanie z czarną opaską i złotym napisem Palmolive.

MYDŁO PALMOLIVE

די ארבייטסלאזע אונרוהען אין ענגלאנד

בעטראכט אין ענגלישען פארלאמענט

לאנדאן, 20 (ספ. טעל.)

נעכטען איז פארגעקומען אין ענגלישען פארלאמענט א דיסקוסיע אויף דער טעמע וועגען די געשעהענישען אין אייניגע שטעט אין ענגלאנד.

דער פארשטעהער פון דער לייבאר-פארטיי לאנסבורי האט געפאדערט, אז די ארבייטסלאזע אל מען לאזען פריי מאניפעסטירען.

דער אינערן-מיניסטער איז ארויסגעטרעטען מיט רעוועלאציעס וועגען די געשעהענישען. דער מיניסטער האט ערקלערט, אז די דאזיגע אונרוהען, בעזונדערס די נעכטיגע מאניפעסטאציע אין לאנדאן, זענען ארגאניזירט געווארען דורך די קאמוניסטען, וועלכע צעהלען 300 אפטיילונגען אין גאנצען לאנד.

דער מיניסטער האט אונטערגעשטראכען, אז בעת די געשעהענישען אין ליווערפול און אין בערקענהייד, האבען די ארבייטסלאזע אנגעווענדעט די מעטאדע פון גאסען-קאמפען. אין לאנדאן איז דער המון געווען בעוואפענט מיט שטיינער און אייזענס. עס זענען נפוועען 37 פערוואונדעטע פאליציאנטען און נאר 13 פערוואונדעטע צווישען המון. צום סוף האט דער מיניסטער זיך ארויסגעזאגט פאר ענערגיש אונטערצודריקען אזעלכע ארויסטרעטונגען.

די סאוויעטען זאלען פערגרעסערן

זייערע האנדעלס-בעציהונגען מיט פוילען

ווארשא, 20 (טעלעפאניש).

פון מאסקווע זענען אנגעקומען ידיעות, אז די סאוויעטישע רעגירונג האט אויסגעארבייט א נייעם פלאן פון די ווירטשאפטליכע בעציהונגען מיט די אויסלענדישע מלוכות אויפ'ן יאהר 1933. לויט'ן דאזיגען פלאן דארפען די טראנזאקציעס מיט פוילען בעדייטענד פערגרעסערט ווערען. דער פלאן וועט אין דער נאהענטסטער צייט בעהאנדעלט ווערען אויף די זיצונגען פון דער פויליש-סאוויעטישער האנדעלס-קאמער.

אנ'אטענטאט אויף א צוג אין דייטשלאנד

בערלין, 20 (ספ. טעל.)

אין בראנשווייג האט מען ארעסטירט 2 בעאמטע פון דער באהן-וואך, וועלכע מען איז חושד אין אויספיהרען אנ'אנפאל אויף צוגען, וואס זענען אין לעצטען יאהר אויסגעפיהרט געווארען עטליכע מאהל.

נעכטען האט מען ענטדעקט א נייעם אטענטאט אויף א צוג, וואס איז געגאנגען צווישען הילדעסהיים און בערלין. אויף די שינעס זענען אוועקגעלייגט געווארען בעלקעס, וועלכע מען האט בעצייטענס בעמערקט און אוועקגענומען.

די פלענער פון הובער'ן

לאנדאן, 20 (ספ. טעל.)

דער וואשינגטאנער קארעספאנדענט פון דער „טיימס" טיילט מיט, אז הובער האט בעשלאסען אין פאל, ווען ער זאל דורכפאלען ביי די וואהלען, צו בעשטימען זיין געגנער רוזוועלט אלס שטאטס-סעקרעטאר און אליין זיך באלד אנגעבען אין דימיסיע. אינאיינעם מיט הובערן וועט אויך אוועק דער וויצע-פרעזידענט קערטיס. אין דעם פאל וועט רוזוועלט געגען דער אנגענומענער טראדיציע באלד פערנעהמען דעם אמט פון פרעזידענט. לויט דער קאנסטיטוציע נעהמט דער נייער פרעזידענט איבער זיין אמט ערשט אין פיר חדשים נאך זיין אויסוואהל.

די מאדערנסטע און בעסטע

מענער היטע

אין אלע פארבען

צו קאנקורענץ-פרייזען

בעקומט מען נאר ביי

לכבוד יום-טוב

אונגעוועהנליכע רעדוקציע פון אלע פרייזען

אין דער איינציגער קאנקורענץ-פערפומעריע פון דער פירמע

י. דרוקער, 5 זאוואדזקא 5

טעלעפאן 17592

וואס בעזיצט דעם רייכסטען אויסוואהל פון די נייעסטע פאריזער פערפומען, ווי אויך די פיינסטע ערשטקלאסיגע פודערן, טואלעט-זייפען אז"וו

Perfumerja J. DRUKIER

מיט אכטונג
ZAWADZKA 5
TEL. 175-92

בעמערקונג: ענגראסיסטען בעקומען ספעציעלען רעבאט.

האפנונגען, וואס זענען צורונען

מיט אַ גערויסער צייט צוריק האָט זיך אַ וואַרעם פריהלינג־ווינטעל פאַריבערגעטראָגען איבער די ווייסטע פעלדער פון דער וועלט־ווירטשאַפט פון אַמעריקע זענען אָנגעקומען פרעהליכע בשורות: אַ האָסע אויף דער בערזע, וועלט־פּאַפּירען שטייגען, עס שטייגען די פרייזען, עס זענען פאַרהאַן אַלע סמנים פון אַ פרישער אויפלעבונג. אָפּטימיזם האָט זיך ווידער גענומען אַריינגרייסען אין די מעלאַנכאָלישע שטימונגען פון די ווירטשאַפטליכע ספערען. דער קריזיס געהט צום סוף: אַזוי האָבען גענומען איבערצייגען גאַנץ ערנסטע עקאָנאָמישע פּובליציסטען. די אָפּטימיסטישע שטימונגען האָבען זיך אַריבערגעטראָגען אויך אין דער פּוילישער פּרעסע.

„ערגער קאָן שוין נישט זיין". „מיר האָבען דערגרייכט די גרעסטע טיפעניש פון קריזיס", „מיר געהען ווידער אַריין אין אַ פּעריאָד פון גוטער קאָניונקטור", — אַזוי האָבען מיט פרייד אָנגעקינדיגט דער קראָקאווער „קורירעק", דער אָרגאַן פון פּוילישען לעוויאַטאַן „קוריער פּאָלסקי", דער אָפּיציאָז פון דער סאַנאַציע „גאַזעטאַ פּאָלסקאַ" און אַנד. אַפילו דער סאַנאַטאָרישער ספּעץ פאַר עקאָנאָמישע פראַגען פּראָפ. קשיזשאַנאָווסקי האָט אין דער פאַרלעזונג, וועלכע ער האָט געהאַלטען אין באַנק גאָספּאָדאַרסטוואַ קראַיאָוועגאָ אויך פאָרויסגעזאָגט דעם סוף פון קריזיס. אמת, זיינע פאָרויסזעהונגען האָט ער אַרומגערינגעלט מיט אַ גאַנצער וואַנט פון בעוואָרענישען און „אויף וויפילים". אמת, זיינע אויספיהרונגען האָבען געטראָגען אַ גאַר אַלגעמיינעם כאַראַקטער און פון זיינע ווערטער האָט מען געקאָנט אורטיילען, אַז דער סוף פון קריזיס וועט קומען אין אַ יאָהר 25 אַרום. אָבער ווי עס זאָל נישט זיין, האָט פּראָפ. קשיזשאַנאָווסקי דאָך בעהויפּט, אַז עס זענען פאַרהאַן די בעסטע אויסזיכטען, אַז ער זעהט שוין איצט די סימפּטאָמען פון סוף פון קריזיס.

אָבער פּלוצים האָט גענומען בלאָזען [illegible] ווינט און דערזעלבער „א.ק.צ." וועלכער האָט דער ערשטער געבראַכט דאָס צווייגעל פון דער נייער קאָניונקטור, וועלכער האָט דער ערשטער בעמערקט אויפ'ן פערוואָלקענטען האָריזאָנט דעם בליצען שטריך פון די בעסערע צייטען, איז ווידער אַריינגעפאַלען אין מרה־שחורות, שיער נישט אין האָפענונגסלאָזיגקייט.

די ידיעות פון דער גאַנצער וועלט — שרייבט דאָס בלאַט, — זענען וואָס אַמאָל אַלץ וועניגער אָפּטימיסטיש. זייט עטליכע וואָכען איז די וועלט־ווירטשאַפט ווידער אַרויף אויף דער כוואַליע פון נידעריגער קאָניונקטור.

נאָך מעהר האָפנונגסלאָז, ממש פערצווייפעלט קלינגען די ווערטער פון דער מאָנאַרכיסטיש־סאַנאַטאָרישער ווילנער „סלאָוואָ":

„אַ טעות האָבען די, וועלכע דערוועגען זיך צו בעהויפּטען, אַז דער ווירטשאַפטליכער קריזיס האַלט שוין ביים סוף: נישט אמת, דער קריזיס הויבט זיך ערשט אָן, ווייל מיר האָבען אויפגעהערט צו בענוצען די ווידערשטאַנדס־מיטלען צום קאַמף געגען קריזיס; מיר שטעהען שוין מאַכטלאָזע, ערשעפּטע און צוקלאַפּטע געגען דעם מוראַדיגען הוראַגאַן, וועלכער ציהט אונז אַריין און פערדעקט אונז מיט זיין מאַסע.

מכוח דער אונמעכטיגקייט איז די „סלאָוואָ" אפשר זעהר גערעכט, ווייל לאָמיר נעהמען אַ שטייגער איינעם פון די זיילען צווישען די עקאָנאָמיסטען פון הערשענדען רעזשים, דעם געוועזענעם פינאַנץ־מיניסטער מאַטושעווסקי, וואָסער אויסוועג ווייזט ער אָן? וואָס פאַר אַ פּאָזיטיווען געדאַנק רוקט ער אַרויס? די איינציגע עצה, וועלכע ער לעגט פאָר, איז „צו שאַפען דעם גלויבען, אַז דער קאַפּיטאַל איז אין פּוילען מעהר זיכער, איידער אין אויסלאַנד". זיין קאַמף געגען קריזיס וויל מאַטושעווסקי שטיצען נישט אויף עפּעס אַ פּלאַן אָדער טעטיגקייט, נאָר אויף גלויבען. און די דאָזיגע אונמעכטיגקייט און אונבעהאָלפענקייט פון עקאָנאָמישע פינאַנציעלען פילאָר רופט אַרויס טריומפירענדען חוזק ביים אָרגאַן פון די פּוילישע סאָציאַליסטען ביים „ראָבאָטניק":

„מיט איין וואָרט, שרייבט די צייטונג. — די פערטיידיגער פון דער אונטערגעהענדער קאַפּיטאַליסטישער אָרדנונג ווילען ווידער אויפלעבען צו איהר דעם אָפּגעשטאָרבענעם צוטרוי פון דער געזעלשאַפט. אומזיסט! עס איז שווער צו דערוועקען גלויבען און צוטרוי צו אַ בר־מנן. און צי וועלען איבריגענס די פּסיכאָלאָגישע פאַקטאָרען, ווי גלויבען און צוטרוי קאָנען ווירקען דעציד ירענד אויף דער פּערבעסערונג פון די עקאָנאָמישע פּערהעלטנישען? באַטריליך זענען דאָס נישט קיין גענוגענדע מיטלען און קיין אַנדערע רעאַלע פּערבעסערונגס־מיטלען בעזיצען נישט די בורזשואַזע עקאָנאָמיסטען, ווייל זיי קאָנען נישט בעזיצען. דער קריזיס איז אַ קריזיס פון דער אָרדנונג. אַ סוף מאַכען צו איהם קאָן נאָר אַ גרינדליכע איבערבויאונג פון דער געזעלשאַפט.

ווער־זשע זאָלען זיין די איבערבויערס פון דער געזעלשאַפט? פערשטעהט זיך, די פּ.פּ.ס. מיט איהרע צוועגטועלע פּערבינדעטע. נו, אויב אַזוי, קאָן דער קאַפּיטאַליסטישער בר־מנן נאָך לאַנג ליגען רוהיג און זיין זיכער, אַז עס וועט איהם גאָר נישט פּאַסירען.

ה.

דער פאליטישער מאמענט

די נייע אפאזיציע אין סאוויעט־רוסלאנד

אַ פּאָר טאָג פאַר דער פייערליכער ערעפענונג פון דניעפּראָסטראָי און עטליכע וואָכען פאַר די גרויסע פייערליכקייטען צוליב דעם פופצעהנטען יאָהרטאָג פון דער סאָוויעטען־מאַכט איז אין מאָסקווע ענטדעקט און ליקווידירט געוואָרען אַ בעדייטענדע אָפּאָזיציאָנעלע גרופּע אין די ראַהמען פון דער הערשענדער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. די נייע גרופּע האָט געטראָגען אַ פולשטענדיגע אָרגאַניזירטען כאַראַקטער, זי האָט געאַרבייט אונלעגאַל און האָט זיך בענוצט מיט אַ נישט לעגאַלען אַפּאַראַט פון פּראָפּאַגאַנדע. לויט די אָפיציעלע מיטטיילונגען פון מאָסקווע האָט זיך דאָ געהאַנדעלט וועגען אַ גאַנצער קאָנטר־רעוואָלוציאָנערער פערשווערונג, וועלכע האָט געהאַט דעם ציל צוריקצושטעלען די קאַפּיטאַליסטישע אָרדענונג. עס איז אינטערעסאַנט, וואָס צווישען די אָפּאָזיציאָנערען, וועלכע מ'האָט געמוזט ליקווידירען, האָבען זיך געפונען [illegible] סיי פון דער לינקער, סיי פון דער רעכטער אָפּאָזיציע. אין די אַרויסטרעטונגען געגען דער אָפיציעלער גענעראַל־ליניע פון דער פּאַרטיי און געגען דעם פיהרער פון דער פּאַרטיי סטאַלינען, זענען געגאַנגען האַנד ביי האַנד: אַ געוועזענער עסעראָוויץ, אַ געוו. בונדאָוויץ האַכען, טראָצקיסטען און אַנהענגער פון רעכטען אַפּנויג. דער מיט דערמאָהנט די איצטיגע אָפּאָזיציע די אָפּאָזיציע פון פאַרגאַנגענעם יאָהר, וועלכע [illegible] זיך גרופּירט אַרום דעם פּרעזידענט פון סאָווענאַרקאָם פון ר.ס.פ.ס.ר. סירצאָוו, און וועלכער איז בעתו ליקווידירט געוואָרען.

די אַלע אָפּאָזיציאָנערען האָבען זיך פּעראייניגט אויף איין פּלאַטפאָרם. זיי האַלטען, אַז די אַגראַר־פּאָליטיק פון דער סאָוויעטען־מאַכט רואינירט דאָס פּויערטום און ברענגט הערצו, אַז די שטעט זאָלען ליידען הונגער. זיי האַלטען אויך, אַז די אינדוסטריעלע פּאָליטיק פון דער פּאַרטיי און פון דער רעגירונג, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס עס זענען אויסגעגעבען געוואָרען ריזיגע סומען אויף פונאַנדערצובויען די אינדוסטריע און וואָס עס זענען אויסגעבויט געוואָרען קאָלאָסאַלע פאַבריקען, האָט דערווייל געגעבען גאַנץ קנאַפּע רעזולטאַטען אַ דאַנק דעם מאַנגעל אין אָרגאַניזאַציע פון דער סאָציאַליסטישער ווירטשאַפט. זייער קריטיק שטעהט דעריבער אין פולער הסכם מיט דער קריטיק, וועלכע עס רוקען אַרויס די אויסלענדישע בורזשואַזע קריטיקער פון דער סאָוויעטען־מאַכט.

פון דער קריטיק האָבען די אָפּאָזיציאָנערען געמאַכט אויספיהרונגען אין דער פאָרם פון פּראַקטישע פאָדערונגען. אויפ'ן אַגראַרען פראָנט האָבען זיי אַרויסגעשטעלט די פאָדערונג פון אַ פולער ענדערונג אין דער גאַנצער לאַנדווירטשאַפטליכער פּאָליטיק. זיי פאָדערען אַז די סאָציאַליסטישע אַגראַר־ווירטשאַפט אין איהרע צוויי פאָרמען פון קאָלכאָזען (לאַנדווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַטיווען פון פּעראייניגטע פּויערים — ווירטשאַפטען) און סאָווכאָזען (מלוכה'שע לאַנדווירטשאַפטען, אָהער ווי מען רופט זיי אין רוסלאַנד, ברויט־פאַבריקען) זאָלען אינגאַנצען פונאַנדערגעלאָזט ווערען. אַלס רעזולטאַט פון דער פונאַנדערלאָזונג פון די קאָלכאָזען און סאָווכאָזען דאַרף קומען די צוריקאויפשטעלונג פון דער אינדיווידועלער פּויערישער לאַנדווירטשאַפט. די אָפּאָזיציאָנערען טענה'ן, אַז די הייזיגע לאַנדווירטשאַפטליכע קאַמפּאַניע פון די סאָווכאָזען און קאָלכאָזען האָט בעוויזען, דאָס זיי זענען נישט פעהיג זיך אַן עצה צו געבען מיט די פעלד־אַרבייטען און צו זיכערען דעם געהעריגען שניט. דאָס האָט געבראַכט צו אַ שווערער לאַגע אויפ'ן געביט פון די ברויט־צוגרייטונגען און שטעלט אין אַ סכנה די שטעט, אַז זיי וועלען אין דעם אַנקומענדיגען ווינטער מוזען ליידען הונגער.

בנוגע דעם פראָנט פון דער אינדוסטריע לעגט פאַר די אָפּאָזיציע אַלס אויסגאַנג פון דער געשעפטענער לאַגע זיך צו ווענדען צום אויסלענדישען קאַפּיטאַל און זעהן ווידער אַריינציהען די אויסלענדישע קאַפּיטאַליסטען דורך געבען זיי פערשידענע קאָנצעסיעס. די אָפּאָזיציאָנערען האַלטען אלזא, אַז די ביז איצטיגע ווירטשאַפטליכע פּאָליטיק פון דער פּאַרטיי האָט פּערפיהרט, אַז דאָס זענען געווען בלויז אילוזיעס, פון וועלכע מען דאַרף זיך בעפרייען און צוריקקעהרען זיך אויפ'ן באָדען פון דער ווירקליכקייט: די לאַנדווירטשאַפט דאַרף מען צוריקגעבען אין די הענד פון די פּויערים און די אינדוסטריע דאַרף מען אויפלעבען דורך צוציהען נייע, אויסלענדישע קאַפּיטאַלען. אָט דאָס איז דאָס פּראָגראַם פון דער נייער „קאָלאַצקער אָפּאָזיציע", וועלכע איז ענטדעקט געוואָרען און וועלכע האָט געבראַכט צום אויסשליסען אַ גאַנצע רייהע אָנגעזעהענע מיטגלידער פון דער פּאַרטיי, ווי זינאָוויעוו, קאַמענעוו, אוגלאָוו, ריוטין און אַנדערע. (די ערשטע דריי ווערען איבריגענס נישט בעשולדיגט אין דירעקטען אַנטייל אין דער פערשווערונג. זיי האָבען נאָר געוואוסט און נישט מיטגעטיילט דער פּאַרטיי).

אורטיילענדיג לויט די געוועהנליכע מעטאָדען פון סטאַלינען, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אַז נאָך דעם ווי די אָפּאָזיציע וועט זיין אינגאַנצען צוקלאַפּט, וועט ער איבערנעהמען איהרע וויכטיגסטע פּאָסטולאַטען און וועט ענדערען די ליניע פון דער פּאָליטיק לויט די אָנווייזונגען פון דער אָפּאָזיציע. אַזוי איז עס שוין געווען מיט איהם עטליכע מאָל. און אויך איצט איז מען אין מאָסקווע איבערצייגט, אַז עס וועט פאָרקומען אַן ענדערונג אין דער פּאָליטיק און אַז זי וועט אָננעהמען אַ שאַרפען קורס אויף רעכטס. הערט מען זיך אָבער צו צו די אָפיציעלע ערגונציאציעס פון די לייטענדע פּערזענליכקייטען אין דער פּאַרטיי, זעהט מען, אַז זיי האָבען נישט בדעה צו מאַכען, וועלכע עס איז נישט קאַרדינאַלע ענדערונגען אין דער אָנגענומענער ליניע ווער שמועסט וועגען מאַכען אַזאַ שריט אויף צוריק, וועלכען עס פאָדערען די אָפּאָזיציאָנערען. דהיינו, געהן אין קאַנאָסאַ צו די קאַפּיטאַליסטען און ליקווידירען די סאָציאַליסטישען סעקטאָר פון דער לאַנדווירטשאַפט. אויף צו אורטיילען וועגען דער שטעלונג פון דער אָפּיציעלער לייטונג פון דער פּאַרטיי איז העכסט אינטערעסאַנט צו לייענען די רעדע, וועלכע עס האָט געהאַלטען נאָך דער ליקווידאַציע פון דער אָפּאָזיציע קאַגאַנאָוויטש, וועלכער געהערט איצט צו די וויכטיגסטע פיהרענדיגע פּערזענליכקייטען אין רוסלאַנד. ער האָט געזאָגט:

„ווען עס טרעפען זיך איצט צווישען אונז מענשען, וועלכע אָכצען און קרעכצען צוליב די שוועריגקייטען און וועלכע מיר שטויסען זיך אָן, ענטפערען מיר זיי: גאָרנישט וואָרט איז יענער באָלשעוויק, יענער רעוואָלוציאָנער, וועלכער פערשטעהט נישט, אַז אָהן שוועריגקייטען קאָן זיך נישט בעגעהן יענער קאָלאָסאַלער איבערבוי פון אונזער לאַנד, וואָס מיר פיהרען דורך. נישט קוקענדיג אויף דעם שרעקליכען ווידערשטאַנד פון דעם קלאַסען־שונא און זיין פילצאָהליגער אַגענטור, גאָרנישט וואָרט איז יענער באָלשעוויק, וועלכער זעהט נישט די קאָלאָסאַלע ענדערונגען, וואָס זענען פאָרגעקומען אין אונזער לאַנד. און אין דער איצטיגער צייט געפינען זיך [illegible] שען פון קאָנטר־רעוואָלוציאָנערען, טראָצקיסטישען און רעכט אָפּנויגערישען לאַגער, וועלכע לעגען פאָר איצט, אין יאָהר 1932 נישט מעהר, און נישט ווייניגער ווי איבערגעבען די פאַבריקען, וואָס זענען געבויט געוואָרען דורך די אַרבייטער מיט אַזעלכע קרבנות, אין קאָנצעסיע צו די קאַפּיטאַליסטען. עס געפינען זיך מענשען, וועלכע לעגען פאָר נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי פונאַנדערצולאָזען די קאָלכאָזען און די סאָווכאָזען, און צוריקאויפשטעלען דעם קולאַק („ווייכען פּויער"), זיי לעגען פאָר פערשטאַרקען אונזער אָפּהענגיגקייט פון דער קאַפּיטאַליסטישער וועלט, ווייל פון אונזער קאַמף פאַר עקאָנאָמישער [illegible] ווערט כלומרשט סיי ווי גאָרנישט אַרויסקומען. די דאָזיגע הערען אַגיטירען פאַר אַ דירעקטער רעסטאַוראַציע פון קאַפּיטאַליזם, מיט דער דאָזיגער נבזה'דיגער גרופּקע דאַרף מען גאָרנישט רעדען, נאָר מען דאַרף זיי אַרויסשמייסען פון די רייהען פון אונזער לעניניסטישער פּאַרטיי און אַרויסוואַרפען די אַלע, וועלכע העלפען זיי און בעהאַלטען זיי"...

גוט אינפאָרמירטע פערזאָנען מיינען אָבער, אַז די שטאַרקע ווערטער, וואָס זענען בענוצט אין דער קריטיק לגבי דער אָפּאָזיציע האָבען בלויז דעם ציל די אָפּאָזיציאָנערען צו קאָמפּראָמיטירען, און אין דער ווירקליכקייט זענען די פאָדערונגען פון דער אָפּאָזיציע גאָרנישט געגאַנגען אַזוי ווייט און עס האָט זיך ווייט נישט געהאַנדעלט וועגען דער „רעסטאַוראַציע פון קאַפּיטאַליזם", עס איז דעריבער דאָך וואַהרשיינליך, אַז סטאַלין וועט מאַכען אַ רייה פערלייכטערונגען אין זין פון די פּאָסטולאַטען פון דער אָפּאָזיציע, נאָכדעם ווי זי איז אינגאַנצען ליקווידירט.

(ען)

וויפיל קאסט אן'אמעריקאנער פרעזידענט?

דער מעכאניזם פון די פרעזידענטען־וואהלען אין אמעריקע

אַן'איינראָפּער איז זיך נישט לייכט פאָרצושטעלען אין וואָס עס ליגט אייגענטליך דער אונטערשיד פון די פּראָגראַמען און לאָזונגען פון די צוויי פּאַרטייען, וואָס קאָנקורירען צווישען זיך ביי די קינפטיגע וואַהלען פון אַ פּרעזידענט אין די פּעראייניגטע שטאַטען. אַ שאַרפזיניגער פּובליציסט האָט די טעג דעם אונטערשיד בעצייכענט דערמיט וואָס איין פּאַרטיי האָט אויסגעשריבען אויף איהר פאָהן „הובער" און די צווייטע — „רוזוועלט". אַן'אַמעריקאַנער איז צו דער פראַגע צוגעגאַנגען נאָך איינפאַכער:

„די אַמעריקאַנער זענען גרויסע ליבהאָבער פון באָקסער־מעטשען. יעדעס יאָהר אָרדנען מיר איין גרויסע באָקסער־שפּילען און איין מאָל אין פיר יאָהר אַ באָקסער־מעטש אין וועלכען עס נעהמט אַנטייל דאָס גאַנצע פאָלק, איינגעטיילט אין צוויי גרופּען, כדי איינצואָרדנען אַ מעטש דאַרף מען האָבען כאָטש צוויי אַנטיילנעהמער, איינער, אַליין מיט זיך, קען דאָך נישט קעמפען, אין דעם ליגט דער זין פון דעם אַמעריקאַנער צוויי־פּאַרטיי סיסטעם.

ס'איז מעגליך, אַז פון שטאַנדפּונקט פון די היסטאָרישע דערגרייכונגען פון דער רעפּובליקאַנישער און דעמאָקראַטישער פּאַרטייען איז די דאָזיגע בעצייכענונג צו פּרימיטיוו, באַר אין תוך גענומען איז עס אַזוי, אין ענגלאַנד איז ביז נישט לאַנג אויך געווען אַ סיסטעם פון צוויי פּאָליטישע פּאַרטייען. נאָך די דאָזיגע פּאַרטייען זענען אויסגעוואַקסען פון צוויי עקאָנאָמישע גרופּען, וועלכע האָבען אין קאַמף געפּרובט זייערע כוחות, אין דער פריהערדיגער צייט איז דאָס געווען דער געגענזאַץ פון די אינטערעסען פון די גרויסע ערד־בעזיצער, און דער אינדוסטריע, אין אונזערע צייטען די געגענזאַצען פון די אינטערעסען צווישען אַרבייט און קאַפּיטאַל. דאָס אַמעריקאַנער צוויי־פּאַרטייען סיסטעם איז סוף כל סוף נישט מעהר ווי רעגולען פון אַ געוויסער שפּיל, אין וועלכער עס נעהמט אַנטייל דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע לעבען פון לאַנד, דער קאַמף פאַר דעם פּרעזידענטען־שטוהל, וואָס ענטוויקעלט זיך יעדע פיר יאָהר, האָט אפשר אַ געוויסע בעדייטונג פאַר דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק, נאָר פאַר איינגענע ליבען פון לאַנד האָט ער קיין גרויסען זין נישט.

די אַמעריקאַנער האָבען איבער־הויפּט זעהר ליב וואַהלען, זיי קלויבען ריכטער, פּראָקוראָרען, שטייער־אינספּעקטאָרען, פּרעפעקטען פון פּאָליציי, לעהרער, שפּיטאָל־דירעקטאָרען און אייניגע שטאַטען אַפילו פייערלעשער און אויפזעהער פון די שטעטישע מערק. און דאָ ווייזט זיך אַרויס די גאַנצע ליידענשאַפט צום קאַמף, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דער גאַנצער סטרוקטור פון'ם אַמעריקאַנער פּאָליטישען און געזעלשאַפטליכען לעבען.

די קענער פון די אַמעריקאַנער מידות בעהויפּטען, אַז דער אַמעריקאַנער איז לויט זיין נאַטור גאָר נישט קיין ליידענשאַפטליכער פּאָליטיקער. די ציפערען פון די אַנטיילנעהמער אין די וואַהלען, אַפילו אין די פּרעזידענטען־וואַהלען בעווייזען אַז עס זעהט מען אַנטייל אפשר אַ העלפט פון דער גאַנצער מאַסע וואַהל־בערעכטיגטע, עס איז דעריבער נויטיג אַנצוווענדען אונגעהויערע מיטלען צו מאָבילזירען די וואַהלבערעכטיגטע דאָס איז די אויפגאַבע פון די פּראָפעסיאָנעלע פּאָליטיקער, אין דער ערשטער רייהע נעהמען אויף זיך די ראָלע די קאַנדידאַטען אַליין, נאָכדעם, די יונגעליוט, וואָס ווילען מאַכען אַ פּאָליטישע קאַריערע און שטעלען זיך אומזיסט צו אויף אַ געוויסער צייט אין רשות פון די קאָנקורירענדע פּאַרטייען.

פּון דער צווייטער זייט, ווי עס בעהויפּטעט דער בעוואוסטער זשורנאַליסט, ריכאַרד לעווינסאָן, וועלכער איז גוט בעקאַנט אין די ענינים פון דער „אַמעריקאַנער דעמאָקראַטיע", אין זיין בוך „געלד און פּאָליטיק", געפינט זיך אין די פּעראייניגטע שטאַטען אַ גאַנצע אַרמעע פון פּראָפעסיאָנעלע פּאָליטיקער, וואָס אַרבייט פאַר בעצאָהלט, די אַרמעע צעהלט ביז פיר הונדערט טויזענד מענשען, כדי צו בעצאָהלען אַזאַ מין אַרמעע, דאַרף מען האָבען בעדייטענדע סומען געלד, דער פּאַרטייאישער אַפּאַראַט אין אַמעריקע קאָסט פיל טייערער ווי אין איראָפּע.

איז וואָס קאָסט אַ ראַלע שפּילט דאָס געלד אין דעם קאַמף פאַר דעם פּרעזידענטען־שטוהל?

מען קען גענוי נישט זאָגען וויפיל עס קאָסט די פּאָליטישע שפּיל אין אַמעריקע, ווייל די גרעסטע טייל הוצאות ווערען געמאַכט און געדעקט אויפ'ן אָרט אין די בעזונדערע שטאַטען און קרייזען. דאָס געזעץ וועגען וואַהלען פון אַ פּרעזידענט וואָס איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אין יאָהר 1905, גיט אַ געוויס בילד אין דער הינזיכט.

דער בעריכט פון דער סענאַט־קאָמיסיע, וועלכער איז פּערעפענטליכט געוואָרען אויפ'ן גרונד פון דעם דאָזיגען געזעץ נאָך די וואַהלען פון פּרעזידענט הובער, האָט בעוויזען אַז דער וואַהל־קאַמף צווישען הובער מיט אַל סמיט'ן אין יאָהר 1928, האָט אָפּגעקאָסט 16,5 מיליאָן דאָלאַר. אין דער דאָזיגער סומע זענען אַריינגערעכענט נאָר די אויס אַ ע' פון די צענטראַלע אַנשטאַלטען, מען קאָן אָבער מיט גרויס וואַהרשיינליכקייט בעהויפּטען אַז די פריהערדיגע וואַהל־קאַמפּאַניע אין אַמעריקאַ האָט אָפּגעקאָסט אַנ'ערך צוואַנציג מיליאָן דאָלאַר.

פון די אָפיציעל רעגיסטרירטע 16,5 מיליאָן דאָלאַר האָבען די רעפּובליקאַנער אויסגעגעבען 9,5 מיליאָן און דורכגעפיהרט הובער'ן; די דעמאָקראַטען האָבען אויסגעגעבען אַנ'ערך 7 מיליאָן דאָלאַר די דאָזיגע ציפערען ענטשפּרעכען דער צאָהל שטימען וואָס עס האָבען בעקומען די קעמפענדע קאַנדידאַטען אין די וואַהלען האָבען אַנטיילגענומען אַ רעקאָרד צאָהל וועהלער אַרום 36 מיליאָן, אַזוי אַרום האָט יעדער שטימע געקאָסט אַנ'ערך אַנדערהאַלבען דאָלאַר.

אויב נעהמען ןאין אַכט די דורכשניט־קאָסטען פון לעבענסמיטעל אין אַמעריקע, און אין איראָפּע, וועט זיך אַרויסווייזען, אַז די וואַהלען אין אַמעריקע קאָסטען פיל טייערער ווי אַפילו די טייערסטע וואַהלען אין איראָפּע, ווי די וואַהלען פון אַ רייכס־פּרעזידענט אין דייטשלאַנד אַפילו.

די וואַהל־קאַמפּאַניע צווישען האַרדינגען און קאָקס'ן אין יאָהר 1920 האָט לויט די בעריכטען פון די פּאַרטייען געקאָסט 6.6 מיליאָן דאָלאַר, און דער זיג פון רעפּובליקאַנישען פּרעזידענט קולידזש איבער'ן דעמאָקראַט דעוויס און דעם קאַנדידאַט פון די פּערמערס לאַ־פּאָלעט האָט געקאָסט אין 1924 אינגאַנצען פיר מיליאָן דאָלאַר. די דאָזיגע ציפערען זענען אָבער ווייט פון דער ווירקליכקייט, די אָפיציעל פּערנאָטירטע אויסגאַבען בעת די וואַהלען פון הובער'ן זענען דאָך געמאַכט געוואָרען אויפ'ן סמך פון געוויסע פּראָטאָקאָלען.

לאָדז, 21 אָקטאָבער 1932

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 21 אָקטאָבער 1932

וועלט־אַנטיסעמיטיזם

פון י. י. סיגאַל

די אַנטיסעמיטען אין אַלע מדינות זינגען איצט אין איין כאָר. און פערהאַן צווישען זיי אַלערליי שטימען און שטימעלעך. און פערהאַן צווישען זיי אַזעלכע קולות, וואָס מיר האָבען נאָך פריהער אין ערגעץ נישט געהערט. מיר וואונדערען זיך נאָר: אויב אַזעלכע זענען דאָ? איטליך מאָל הויבט אויף אַן אַנדערער זיין שאַגת ארי, אָדער זיין קול דממה דקה, הויבט זיך אַריבער דעם כאָר און זינגט סאָלאָ, ווייזט וואָס ער קאָן אַמאָל ווערט עס אַ באמת'ער קאַצען־יאָמער פון אַ רעוואָלווער און ברומעריי גאַרנישט ווי פון קיין ציוויליזירטע — חיות, ווען דער געניאַלער וואַגנער וואָלט איצט געלעבט, וואָלט ער אפשר געשאַפען אַ נייע ווערק דערפון. ער וואָלט אפשר פערנומען צייכענס פון „רעוואָלוציע" און די דאָזיגע שוואַרצע קראַצען־קראַקע־ייען. איך וויל חלילה נישט אָנרירען דעם כבוד פון דעם גאון אַריינפאַלענדיג אָבער אין די רייה פון „געזאַנג" פון אַנטיסעמיטיזם, האָב איך זיך דערמאָנט, אַז אויך ער, דער גרויסער וואַגנער האָט געהאַט עפעס אַנטקעגען אונז, כ'האָב אָנגעכאַפּט זיך אָן איהם ווי אָן אַ שטרוי, ווייל עס ווערט דאָך נמאס צו האָבען צו טון נאָר מיט אַנטיסעמיטישע גאַרנישטען ווי די איצטיגע, וואָס טומלען ביז'ן סופים פון גאַנצען וועלט־פּאַלאַץ. האָב איך זיך כאָטש אָנגעכאַפּט אין איין לייטישען מענשען, וואָס ווי אַנטיסעמיטען אַליין, האָבען אונז אויפגעוואָרפען, איז אויך נישט פרעמד פון אַ — יודישקייט. ווייסען מיר כאָטש אַז אין איהם, אין וואַגנער'ן, קומט אפשר פאָר אַ ויתרוצצו, אַ יעקב און עשיו געשלעג, און ווען וואַגנער שרייט און תרעמות'ט אַנטקעגען יודען, ווילען מיר אָננעהמען אַז דאָס ביילט דאָרטען אין איהם עשיו די קולאַקעס, און ווען וואַגנער — שפּילט, איז עס הקול קול יעקב. עס מוז אַזוי אויסקומען, ווי דען אַנדערש? נאָר, שפּאַס אָן אַ זייט, דער אַנטיסעמיטיזם זינגט איצט אין כאָר. נאָך פערהאַן אַ פּאָר געציילטע לענדער וואָס — שווייגען. איז פערהאַן אַ סברה, אַז אויך זיי שווייגען נישט. זיי מורמלען אונטער און באָמקען אונטער אַלץ וואָס דער „כאָר" זאָגט.

דאָס איינציגע „גליק" אין דעם אומגליק איז נאָר, וואָס עס איז נישט די איינציגע שנאה וואָס בושוועט איצט אין דער וועלט. די וועלט איז פערפלייצט מיט פיינטשאַפט און רשעות פון איינעם צום אַנדערען. מען האָט איבערגעצויגען די מאָס פון עילות, פון „זינד" אַנטקעגען דעם ביסעלע גוטס און יושר וואָס איז אויסגעוואַקסען אויפ'ן שוואַרצען זומפּ פון מענשליכער בייזקייט און נידעריגקייט. איך ווייס נישט צי דאַרפען מיר אין דער דאָזיגער סיבה זוכען פאַר זיך אַ טרייסט, עס איז אַ קלאָגעדיגע נחמה, עס קאָן אָבער אַביסעל שטילען אונזער צוגליטען צער, ווייל עס איז שווער צו זיין איינציג אין צער. עס איז אַביסעלע גרינגער, ווען מען זעהט ברייטערע, ווייטערע סיבה'ס און מען פאַלט נישט אַריין אין צו־טיפער זעלבסט־בעשולדיגונג, איבערהויפּט אין אַזעלכע מאָמענטען, ווען מען האָט אַרויסגעלאָזט די חיה פון שטייג און זי יאָגט איבער גאַסען און שטעדט און קערט איבער וואָס עס קומט איהר אין וועג.

אוי, מיר, אין אונזער גרויסען אומגליק, זענען שטענדיג די חיה אין וועג, זי וועט אונז שוין נישט דורכלאָזען, ווען אַפילו זי וועט דאַרפען אָנלייגען אַ סך אומוועג כדי צו שטעלען זיך אונז אין וועג. דאָס איז שוין איהר „מאַנעוור". און מיר האָבען נאָך ביז איצט נישט געפונען קיין ריכטיג מיטעל צו פערטיידיגען אַנטקעגען איהר. מיר רעדען דאָך דאָס צווישען זיך, און דעם טרויעריגען אמת מעגען מיר זיך זאָגען, אַפילו האַלטענדיג אַראָפּגעצויגען דעם קאָפּ אין צער פאַר אונזער גורל: מיר האָבען דאַכט זיך אויך פערלאָרען אַביסעל פון דער זיכערקייט אין דער פּאָליטישער דערלייזונג. די לעצטע פאָר יאָהר נישט אַזוי די בייזע אַנטוישונגען אין אונזערע בעשיצער, נאָר — עפעס איז אונז קלאָרער געוואָרען אַ געוויסער שטריך אויפ'ן פנים פון דער וועלט פּאָליטיק, וואָס האָט פאַטאַל געווירקט אויף אונזער נאַציאָנאַל געמיט און בעוואוסטזיין מיר האָבען דערזעהען ווי מיר אַליין ווערען אַ בלינד פּאָליטיש מיטעל אין אַ האַנט פון אַ מאַכט, וואָס האָט נאָר זיך אין זינען, און קימערט זיך ווייניג וועגען אונזער קיום. דאָס איז „עפעס" מעהר ווי אַנטוישונג און אַנטמוטיגונג.

און איצט, אין דעם אַנטיסעמיטישען כאָר כמעט איבער דער גאַנצער לענג פון אַ וועלט־ליניע. מיט אַלע עקאָנאָמישע איבערקעהרענישען און ערב אי־בערקעהרענישען, געהט ער נאָך דער יודאָפאָבישער מחבל. אונטער יעדער פאָהן וואַקסט ער אויס. צום קאָנסערוואַטיווען לאַגער שיקט ער צו זיין שוואַרצען שטאַפעט און צום ליבעראַלען, צום פאַשיסטישען און צום בלומרשט סאָציאַליסטישען, ווייל אַ סאָציאַל־פאַשיסט איז דאָך אויך אַ סאָציאַליסט. און אַ יוד איז בייַ איהם טריף ווי אַ בורזשוי. קיין יודישער מענש, וואָס אַרבייט איז נאָך אויף דער וועלט נישט בנמצא. אַלע יודען זענען געלד־מאַגנאַטען, און אויב מען זעהט עס אויף אַ סך נישט אָן. בעהאַלטען די זייערע אוצרות. וואו? אויף יודען פרעגט מען נישט. ווער ווייסט זייערע בעהעלטענישען, ווער קאָן זיך דערגרונטעווען צו זייערע סודות. אויף יודען איז חל צו גלויבען דאָס ערגסטע און דאָס שרעקליכסטע. פאַר'ן פינסטערען עולם איז דאָ אַ גרינג, אַנ'עלעמענטאַר מיטעל: מען רייצט איהם, מען דערצעהלט איהם מעשות וועגען הריגות אויף קריסטליכע קינדער. אָהן וועמענס בלוט יודען קאָנען בשום אופן נישט פּראַווען קיין סדר און נישט האָבען קיין כשר'ן פסח. דאָס איז פאַרן מאָב. פאַר'ן בלומרשטען אינטעליגענט האָט מען שוין אויסגעטראַכט אַ מעשה וועגען אַ מין סנהדרין, אַ זקני ציון, וואָס זיצען און קלערען פּלענער ווי אַזוי אַרויסצונעמען די וועלט פון די גוים'ס הענד, און אַנטלויפען, וואוהין? — סיידען אויף יענער וועלט. קיין אינקוויזיציעס זענען שוין היינט טאַקע נישטאָ. מיר זענען דאָך אַ היבשע פּאָר הונדערט יאָהר שוין ווייט פון יענע — מיטלען. מען האָט אָבער געפונען אַנדערע סובלימירטע אופנים, ווי אַזוי צו זיך רעכענען די ע״ד אונטער די טריט. היטלער איז דער שייגעץ, דער וואָס דאַרף נישט ליידען קיין שאַנד און ווייסט טאַקע נישט וואָס עס איז אַזוינס בושה. היינטער איהם שווייגען אָבער די, וואָס היטלער איז יאָ זייער מיאוס'ע מכה, זייער בזיון, און זייער שווייגען איז אפשר די מורא. האָבען מיר דאָך אָבער שוין געזעהען פאַלען, ווען דאָס עהרליכע און מענשליכע האָט נישט געוואוסט פון קיין מורא פאַר'ן אונמענשליכען און איז אַרויס אָפען און בראַוו אַנטקעגען דעם. און געוואָרפען אַ שרעק אויף די שוואַרצע געזינדען.

האָבען זיך שוין אויף די בעסערע פערשטעקט אין אַ ווינקעל. אפשר דאַרפען מיר נישט צופיל פערדענקען. אפשר דאַרפען מיר אויך אַריינגעהן אין זייער לאַגע, ווייל אויך זיי זענען „בעשולדיגטע" פון די שוואַרצע כוחות. און אויך אין אונז, מיינט דער אַנרייצער נישט אַזוי דעם יודען, ווי דעם מענשען, וואָס טראָגט אויף זיך די גרויסע זינד פון פערוואַרפען אַ פונק פון אַ העכער מאָראַליש געפיהל אין'ם געמויזעך פון די קריכענדיגע און זיך — אַרינס דאָס אַנדערע צושטערענדיגע. מיר זענען אָפּט זיין ביינד־געוויסען און ער וואָלט אונז אפשר בעסער ליב געהאַט. ווען אַרום די וועגען פון דער געשיכטע וואָלט ער געהאַט פאַר'ן אויג דאָס גראַנדיעזע בילד. פון אַ גאַנץ געקרייציגט פאָלק.

אַנשטאָט פון בלויז איין־און־איינציגען זוהן איהרען. דער אַנטיסעמיט איז נאָך דער בלוט־דורשטיקסטער אינ'ם וואַלד פון מענשליכען ישוב. ער איז נאָר דער ווילדער, וואָס האָט נאָך אַמאָל אַביסעל מורא זיך צו ווייזען אין דער לעבעדיגקייט פון קריכען אויף אַלע פיר, פון קלעטערען אויף גלייכע ווענד, אָבי בילען, ברומען און הירושען אויף יודען, וואָס שטערען איהם אַביסעל צו זיין אַנ'אָפענע חיה און — ער מוז זיך נעבען, צוראַלדי־צרות, מאַנוקירען די נעגעל מיט „אַ ויסענשאַפטליך" פיילעכעל, ווען ער פערנעהמט זיך אַריינצוקראַלען זיי אין לייב פון אַ יודען, פונ'ם גאַנצען פאָלק.

מיר געהען איצט דורך איינע פון די אַנטיסעמיטישסטע צייטען אין דער געשיכטע.

שעפער פון מחזור

(יוסי בן יוסי) • פון אַהרן מאַנספּ.—

וועגען לעבען פון יוסי בן יוסי בעזיצען מיר גאַנץ מאָגערע ידיעות.

דאָס וויגעל פון די פיוטים איז געשטאַנען אין ארץ־ישראל. דאָרט האָבען געלעבט און געשאַפען ס'רוב פיטנים — מייסטענס אונבעקאַנטע — אויך באַכהעם, ווי ס'איז בטל געוואָרען דאָס „נשיאות" און די סנהדרין.

דער ערשטער ארץ־ישראל'דיגער פּיטן, וועלכער איז אונז בעקאַנט מיט'ן נאָמען, איז יוסי בן יוסי, דער יתום. ער הייסט דערפאַר יוסי, דער זוהן פון יוסי, ווייל ער איז געבוירען געוואָרען נאָכ'ן פאָטערס טויט און דעריבער רופט מען איהם מיט'ן פאָטער'ס נאָמען.

געלעבט האָט ער אין אָנהויב פון זעקסטען יאָהרהונדערט פון דער אָנגענומענער צייט־רעכענונג. אין דער צייט, ווען עס האָבען אָנגעהויבען ווירקען די רבנן סבוראי.

גענויערע פּרטים איז אונז, ווי כ'האָב אונטערגעשטראָכען, נישט בעקאַנט. מיר קענען זיך נאָר משער זיין, אַז די דעמאָלסדיגע תקופה, בעת וועלכע ס'האָבען געלעבט די בעלי־המסורות, האָט אויף איהם געהאַט די געהעריגע השפּעה, ביי די לעצטע האָט ער צוגעזען אַנדערע געגענשטאַנדען, ער'לערנט די העברעאישע שפּראַך, וועלכע ער האָט בעהערשט ווי אַ מייסטער און בעוועגט זיך אין איהר, ווי אַ פיש אין וואַסער.

דער אינהאַלט פון די פיוטים בכלל איז אַ פערשידענאַרטיגער. די פיוטים פון די ערשטע צייטען ענטהאַלט אין זיך שטיקער מדרש און אגדה. שפּעטער בעמערקט מען, אַז די ראַהמען פון פּיוט ווערען ברייטער. ס'געפינען זיך אין זיי הלכות, און אויך די תרי״ג מצוות אין גראַמען. דער בעריהמטער וויסענשאַפטלער אויף דעם געביט, פּראָפ. דאַווידזאָהן, ערקלערט עס מיט פאָלגענדען טעם: „געווען צייטען, וואָס די שונאי ישראל האָבען נישט ערלויבט צו לערנען תורה פאַר דער עפענטליכקייט, דעריבער האָבען אונזערע חכמים מתקן געווען, אַז מען זאָל דערמאָהנען דעם פאָלק די הלכות דורך די תפילות. יעדען יום־טוב ווערען די דינים דורכגעשמוגעלט אין גראַמען. דאָס אַריינפלעכטען הלכות, אין די פיוטים האָט אָנגעהאַלטען אויך נאָכדעם, ווי די דאָזיגע גזירות זענען בטל געוואָרען.

די קראָים, וועלכע האָבען, ווי בעוואוסט, נישט אָנערקענט די תורה שבעל פה, זענען אויך געווען אַ סיבה דערצו. ס'איז אויך דאָ פיוטים, אין וועלכע ס'ווערען בעהאַנדעלט פילאָזאָפישע פּראָבלעמען, ווי (כתר מלכות פון שלמה בן גבירול א. א.

ביי יוסי בן יוסי געפינען מיר פיוטים נאָר פון די ערשטע צוויי פילאָזאָפישע דיכטונגען האָט ער נישט איבערגעלאָזט. דעם סדר העבודה פון יום־כפור, וועלכער הייבט זיך אָן מיט די ווערטער: אתה כוננת עולם מראש, האָט ער געשאַפען. ס'איז אָבער דאָ נאָך אַ סדר עבודה פון איהם — נישט געדרוקט אין מחזור — הייבט זיך אָן: אזכיר גבורות ד'. וועלכע איז די קרוין פון זיינע שאַפונגען. ער דערצעהלט אין איהם וועגען אדם הראשון, קין והבל, בעשרייבט דאָס לעבען פון אברהם אבינו, דער ערשטער, וואָס גלויבט אין אחדות הבורא. דאַן שילדערט ער די אויפגאַבע פון די לווים אין בית־המקדש אין דעם סדר העבודה אין יום־כפור.

די דאָזיגע תפילה איז, ווי געזאָגט, די גולת הכותרת פון זיין דיכטונג און האָט געדינט אַלס מוסטער פאַר די קינפטיגע פיטנים. זיין סטיל?

די גמרא זאָגט: „סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מנבאים בסגנון אחד (סנהדרין י' פ״ט) — אַלע נביאים רעדען וועגען איין זאַך (צדק, יושר, אחדות הבורא אז״ו) און דאָך בענוצען זיך נישט צוויי נביאים מיט איין סטיל. דאָס דאָזיגע וואָרט קאָן אָנגעווענדעט ווערען אויך בנוגע די פיטנים. ווי בכלל ביי אַלע די, וואָס שרייבען. ווי זאָגט דאָס פראַנצויזישע שפּריכוואָרט: דער סטיל איז דער מענש.

דער סטיל פון די דעמאָלסדיגע פּיטנים איז געווען זעהר אַ שווערער. דאָס שווערקייט און האַרטקייט פון דער שפּראַך, האָט זיך בעטראַכט פאַר אַ גרויסע מעלה (ס'איז געווען אַ השפּעה פון די אַראַבישע און אַנדערע שרייבער פון יענער עפּאָכע. אַ שרייבער, וועמענס ווערק האָבען זיך געלייענט אָהן אָנשטרענגונג, איז געוואָרען באַגאַטעליזירט. דער מחבר האָט זיך געפיהלט ווי אַ העי־שער איבער דער שפּראַך, כחומר ביד היוצר, און האָט זי געלענקט ווי נאָר ס'האָט זיך איהם געגלוסט.

פערשטעהט זיך, אַז יוסי בן יוסי האָט זיך, מיט קיין סך נישט געקאָנט אונטערשיידען, אָבער דאָך זענען זיינע פיוטים גאַנץ אַנדערש. פערגלייכענדיג זיי מיט קלירס, קען מען זיך איבערצייגען, אין זייער אָריגינאַליטעט. געשריבען לייכטער און עטוואָס עהנליכער צום תנ״ך'ישען לשון. דער סטיל איז אַ פּאַטעטישער און די שפּראַך — רייך.

יוסי בן יוסי פערנעהמט אַנ'אָרט צווישען די ערשטע פון אונזערע ליטורגיע דיכטער.

קהלת

(רעפלעקסען)

פון י. פינקעלשטיין

„אין אדם שליט ברוח, לכלוא את הרוח". (קהלת ח).

דער ברויזענדער גרויסער מזרח־ים וויגט זיך מיט בייזקייט און וואַרפט זיינע בערג־פאַליעס אויף דער גרויסער ברייטקייט פונ'ם אונענדליכען וואַסער־שטח.

דער ים לאַכט פון אַלע לעבעדיגע, וואָס עקזיסטירען אויף דער קליינער ערד, וועלכע ווילען דערגרייכען די הויכע הימלען מיט יענע וועלטען אין דער צייט, ווען זיי, אָט די קליינע בעשעפענישען זענען נישט אומשטאַנד צו דערגרייכען און ערפאַהרען אַפילו די בעהאַלטענע סודות פון דער קליינער ערד־טיפקייט, אויף וועלכער זיי בעוואוינען....

און דער רוישענדער ביזן־פרעהליכער ים קלערט: צי ווייסען זיי דען, אָט די קלוגע מענשען פון דער ערד, וואָס איך פערמאָג אין מיין תהום; צי פערשטעהען זיי דען וועגען די געהיימנישען, וואָס זענען פערבאָרגען אין מיין בוזעם?

און דער רייצענד שיין־צאַרטליגער ים צושפּילט זיך, מיט זיינע כוואַליעס און וואַרפט זיי מיט מעהר ווילדקייט אין אַלע זייטען.

אין דער צייט זיצט זיך קהלת ביים פרייען ברעג ים און קוקט אין דער ווייטקייט פונ'ם וועלט־וואַסער, זיינע בליקען זענען אָנגעשטרענגט אין איין פונק. אויפ'ן האַרץ פונ'ם ים און פערזונקען איז קהלת אין זיינע טיפע רעיונות.

טויזענדער מחשבות פליהען אַרום. און רוקען זיך אָפּט אַרויס ביים מענשען מיט אַ ברויזען און רעש, זיי בעפאַלען זיין מוח, זיי געבען איהם קיין רוה, פונקט, ווי אָט די גרויזאַמע און מעכטיגע כוואַליעס, וואָס טרייבען איינע די צווייטע אָהן אויפהער...

גרויס און ברייט איז דער ים מיט זיינע געהיימנישען, פונקט ווי דאָס טיפע און ברייטע האַרץ ביים מענשען... ס'וויל עפּעס דערגרייכען הויכעס, גרויסעס און קאָן צו דעם נישט קומען... ווען ס'קומט שוין דער חלום פון דער אָרימער מענשליכער פאַנטאַזיע יאָ צום ענדע — בעקומט ער פון די האַרטע אייביגע פעלזען אַזאַ ווידערשטאַנד, אַזאַ צוריקשטויס, אַז ער ווערט צוקלאַפּט און צוברעקעלט אויף פיצלעך און דער גאַנצער חלום־פאַנטאַזיע צושפּרייט זיך און זיי קאָנען זיך זאַגאַר קיינמאָל נישט צוזאַמענקלויבען...

און קהלת זעהט פאַר זיך, אָט דאָ זיצענדיג ביים ברעג פונ'ם אונענדליכען גרויסען ים, זיין יוגענד, זיין שיינע בליהענדע יוגענד, ווען דאָס יונגע האַרץ, דאָס האַרץ פונ'ם לוסטיג פרעהליכען מלך האָט געקלאַפּט מיט שטראָמען ליבע און לעבען, ווען די ברייט־גרויסע וועלט האָט איהם דעם קעניגליכען כבוד אָפּגעגעבען און אַלע מלכים האָבען זיך גליקליך געשעצט, ווען דער יונגער רייך־קלוגער מלך האָט זייערע טעכטער פאַר פרויען בעוויליגט צו נעהמען...

און דער יונגער קלוגער מלך האָט זיך טוזענד פרויען־ליבעס ערוואָרבען, ביי וועלכע ער האָט מיט זיין שיינקייט און קלוגשאַפט זייערע הערצער געפאַנגען... פער'כישופ'ט פון ליבע זענע די פרויען געוואָרען אין זייער יונגען מלך...

דאַן, אין יענער ברויזענדער, יונגער ליבעס־עפּאָכע, האָט זיך אויסגעגאָסען פונ'ם זינגענדען מלך'ס האַרץ דאָס געטליכע שיינע ליד „שיר השירים", וואָס איז געווידמעט געווען זיין יונג־שיינער און נישט־פערגעסענער „שולמית"...

פיל־פאַרביגע, פּראַכטפולע בילדער פון דער גליקליכער יוגענד פליהען בליץ־שנעל דורך פאַר קהלת'ן, זיצענדיג דאָ ביים ברעג־ים...

אָט שטעלט זיך פאַר אַ צווייט בילד פאַר קהלת'ן, ווי די תקופה פון ליבע און געזאַנג איז פאַריבער און אַ שפּאָגעל נייע עפּאָכע פערנעהמט איהר פלאַץ...

דער ברויזענדער ים פונ'ם יונגען האַרץ, וואָס איז פערפּוצט מיט ליבע און געזאַנג צום נאָם פון שיינהייט און פערגעניגען... און אַ שטילקייט בעהערשט דאָס ים־האַרץ: ס'האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס ברויזען...

דער יונגער מלך האָט זיך אַרומגעזעהען, אַז ער האָט אַן לענגערע צייט זיך אָפּגעגעבען דער געטין פון ליבע און שיינהייט, און מיט אַמאָל האָט די האַרפע אויפגעהערט קלינגען איהרע טענער פון ליבעס־געזאַנג....

דער מלך האָט זיך ערוואַכט פונ'ם שכרות. זיך אויסגענייכטערט פון ליבע און געזאַנג..

(ווייטער זעה 8־טע זייט)

הושענא רבה

איינע פון די סאמע מערקווירדיגסטע יודישע ימים טובים איז דער חול־המועד טאג, פון הושענא רבה, זיין ווערך ביחס צו די יודיש־נאציאנאלע פייער טעג איז אהן שום צווייפעל כדאי צו בעטראכטען.

אליין, פאר זיך, איז ער, ווי געזאגט, נאר א געוועהנליכער טאג ווי די אנדערע, וואס זענען צווישען די הויפט־טעג פון סוכות יום־טוב. ס'איז נאר א חול־המועד טאג, אין וועלכען ס'איז ערלויבט צו האנדלען און צו טון אנדערע בוצליכע זאכען. קיין שום ספעציעלע פריוועליגיעס פאר א רעליגיעזע צערעמאניע אין איהם איז נישט אנגעוויזען אין תורת משה. קיין שום דייטליכע אנווייזונג איז אפילו נישטא פאר דעם נאמען הושענא רבה, דאך ווערט דער טאג אויסנאהמסווייז פערהייליגט ביים יודישען פאלק, כמעט מעהר ווי אנדערע הויפט ימים טובים און די שטופע פון דער ערה־פרוכט צו איהם שטייגט זעהר הויך.

עס איז א מין יום־כפור אין א קלענערען פארם, אדער בעסער געזאגט די „שריים", אדער דער לעצטער בלאט פונ'ם גרויסען יום־כפור, דער נעילה פון יום־כפור נעילה, וואס ציהט זיך ביז'ן זיבעטען טאג פון סוכות. עס איז דער שלוס פון חשבון און דין. על כל פנים ווערט עס אזוי בעטראכט ביים יודישען פאלק.

מערקווירדיג איז אויך, וואס די הויפט־צערעמאניע פון דעם טאג איז גראד פערבונדען מיט די „ערבה", געוועהנליכע גרינע ווידען־ריטלעך, וואס וואקסען צווישען געמויזעכץ ביי די ברעגעס פון טייכען. און די ריטלעך בערופט מען מיט דעם הילפס־געבעט־נאמען: הושענא. דערמיט זאגט מען ספעציעלע תפילות און אין די צייטען פון צווייטען בית־המקדש האט מען דערמיט הקפות געמאכט ארום דעם מזבח. מען האט שטארק מקפיד געווען פאר דער צערעמאניע, וואס אפילו אום שבת, בעת מען האט די צערעמאניע פון אתרוג און לולב נישט בענוצט (אינ'ם זעלבען טאג), האט מען דאך נישט ארויסגעלאזען די צערעמאניע פון ערבות.

ווען און ווען האט מען דעם חשוב'ן ערך צוגעגעבען צו דעם טאג? וועלכע אורזאכען האבען דאס ארויסגערופען? וואס זענען געווען די הויפט סיבות, וואס האבען געבראכט דערצו, אז מען זאל די ערבה־ טאג אדער הושענא רבה, מיט אזא פאראד און ערהענפורכט איינפיהרען ביים יודישען פאלק?

מיר מוזען אלזא בעטראכטען דעם שורש, דער הויפט־יסוד אדער יסודות אויף וועלכע עס האבען זיך געשטיצט די יודישע ימים טובים בכלל, איבערהויפט טאקע דער סוכות יום־טוב בפרט, ווען מיר בעטראכטען דאס קען מען ערקלערען די ענטשטעהונג און וויכטיגקייט פון דעם חשוב'ען און וויכטיגען טאג.

ווי בעוואוסט איז דער הויפט יסוד, אויף וועלכען עס שטיצט זיך דער סכות יום טוב, געווען דער חג האסיף: די פאלק'ס שמחה פון איינזאמלען אין די שייערען די תבואות און פרוכטען ביים ענדע פון יאהר סעזאן. דאמאלט ווען דאס פאלק האט אורזאכען געהאט זיך צו פרעהען מיט די געווינשטע פרוכט פון זייער ארבייט.

משה רבנו, זארגענדיג פאר דער גאנצקייט און ברידערליכקייט פון יודישען פאלק האט בעפוילען, אז דאס פאלק זאל דעמאלט זעהען, דאס אלע אהן אויסנאהמען זאלען האבען אורזאכען זיך, מיט צו פרעהען, ס'זאל זיין אן איינהייטליכע שמחה דורך מתנות צו ארימע, דורך פרעזענטען אפילו די עבדים ושפחות, וואס נאר דורך אזא אופן קען זיך דער־האלטען די גאנצקייט פון דער אומה.

אט דאס איז געווען דער דעמאקראטישער גייסט פון דער געטליך־מענשליכען פאלקס־פיהרער, משה רבנו. וואס האט זיך שטענדיג נאר געזארגט פאר ארימע און אונטערדריקטע. ער האט דאדורך איינגעפיהרט די שמיטות און יובלות און דערמיט פערהיטען, אז די אונטערדריקטע און ארימע זאלען נישט בלייבען לדור דורות אין אזא צושטאנד אדער אלס אייביגע שקלאפען. דאס שמיטה יאהר אדער דער יובל, האט סוף כל סוף די ארימע און אונטער־דריקטע מאסע צוריקגעגעבען זייער פרייהייט און זייערע נחלאות, די ירושות פון זייערע עלטערען און ס'האט זיך דאדורך נישט געקענט ענטוויקלען אן איינגעווארצעלטער דעספאטישער גייסט, וואס זאל אנגעהאלטען לדורות מצד דעם רייכערען קלאס צו א געוויסען (אפשר גאר א גרויסען) טייל פון פאלק.

ווייסענדיג, אז דער ארימער טייל וועט בקרוב זיין צוגערעכענט צו די חשוב'ע און מעהר מאטער־יעל־פערזארגטע בירגער, האט מען זיך נישט גע-

שטריכען

פון ד. שטיעבער

קענט בעגעהען געגען זיי אזוי שלעכטס, אדרבא, מען האט געטון אלס מעגליכע צו בלייבען מיט זיי פריינדליך, ווייל דאס קען אמאל נוצען ברענגען...

אט דאס איז געווען דער גייסט פון דער תורה, וואס האט געלערנט — ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך (דברים ט"ז), אלע, אלע אהן אויסנאהם, דארפען האבען אורזאכען זיך מיט־צופרעהען.

אין דעם זעלבען דעמאקראטישען זין האט אויך תורת משה איינגעארדענט די סימבאליש־רעליגיעזע צערעמאניע פון די ארבעה מינים פון אתרוג, לולב, הדסים, און ערבות וואס איז געווען די סאמע וויכטיגסטע בעשעהונג פאר'ן סכות יום טוב.

שוין לאנג לאנג צוריק האבען די יודישע חכמים איינהייטליך ערקלערט דעם זין דערפון, אויף וועלכען עס קען קיין שום ספק נישט זיין פאר זייער ריכטיגע בעדייטונג. זיי האבען נעמליך אנגעוויזען, אז דאס איז דער סימבאל פון די פערשידענע טיילען פונ'ם פאלק.

די ערבות זענען אייגענטליך טאקע אן הלכה למשה מסיני—ד. ה. לויט'ן זין פון דער תורה, נאר — שכחום, וחזרו ויסדום, ד. ה. מען האט עס פער־געסען, פערנאכלעסיגט און ערשט דערנאך (ביים צווייטען בית המקדש) דורך די נביאים אחרונים און עזרא, זיך ווידער דערמאהנט, און נישט נאר בלויז זיי פערשאפט די געהעריגע צוזאמענבינדונג מיט די יחסנ'דיגע מינים, זאנדערען אפילו פאר זיי אבגעגעבען א בעזונדערען טאג, אלס „יום־הערבה", וואס האט זיך שפעטער אנגעהויבען רופען מיט א מעהר איינדרוקספולען נאמען — „הושענא רבה".

אט בעת מען לעגט שוין אוועק די מיוחס'דיגע מינים דארף מען נאך אנהאלטען די ערבה ווייל זי האט זך גרויסען ווערט, זי בלייבט שטענדיג פריש און גרין און האלט אויס יעדעס וועטער...

„על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו" — האט דער פסאלמיסט געזאגט, (תהלים קל"ז) אויף די ערבות, אויף די געוועהנליכע פראסטע, ריטלעך, האבען מיר אנגעהאנגען אונזער יודישע „הארפע"... און נאר אויף זיי איז זי געבליבען זיכער.

האלט חשוב די ערבה, אט מיט זיי איז כער־בונדען דער הושענא רבה.

קהלת

(ענדע פון דער 7־טער זייט)

גענומען האט זיך דער מלך פערפאסען קלוגע ווערטפולע געדאנקען פאר דער מענשהייט...

זאל אויך עטוואס די וועלט געניסען פון זיין ברייט הארץ, פון דעם הארץ, וואס האט אין דער יוגענד געזינגען אזא שיין אונענדליך גרויס ליד...

און פערפאקט האט דאן דער מלך דעם קלוגען אלוועלטליכען ספר „משלי"...

געגאפט האט די וועלט מיט דעם נייעם ספר, מיט דער גרויסער חכמה, וואס דער קלוגער מלך האט ארויסגעוויזען אין זיין נייעם בוך...

א ים מיט קלוגשאפט האט דעם מלך'ס הארץ ארויסגעוויזען....

עוו קהלת זיצט פערטיפט אין זיינע ערינער־רונגען פון דער ערשט נישט לאנג פערגאנגע־נער תקופה, וואס האט ערשט געקלאפט און גע־רעש'ט מיט אייביגער חכמה אין דעם טיפען הא־רצען.

און אצינד איז שוין קהלת אלט, שוואך און ערשעפט מיט די בליהענדע רייכע תקופות: נישטא דאס פרייליכקייט און ליבעס־געזאנג: נישטא די גרויסע חכמה און קענטעניש — אלעס, אלעס איז פערשוואונדען....

און קהלת זיצט א פערזונקענער אין זיינע ערינערונגען ביים לאנגען אונענדליכען ברעג ים און שרייט אויס מיט'ן לעצטען קראפט אויף דער אייביגער וועלט־וואסער און זאגט:

„הבל הבלים! אמר קהלת"...

„אלעס, אלעס איז פוסט! — זאגט קהלת"...

איך, דער דייטש, און די „שאנע"...

דערצעהלט פון א לאדזער יוד לכבוד הושענא־רבה

פון י. אבערזשאנעק

יעדען הושענא רבה דערמאהן איך מיך די מעשה מיט דעם דייטש און מיט די „שאנע", און די צרות, וואס איך האב געהאט, ביז איך האב פער־שטאנען, וואס דער דייטש וויל, און ביז דער דייטש האט פערשטאנען, וואס איך וויל.

געווען איז עס מיט אנ'ערך 17 יאהר צוריק, ווען דער דייטשער „דאנקע שעהן" האט גענומען „בודק חמץ" זיין אין לאדז, דעמאלט, אין דער „וויקעל־צייט", ווען דער מסחר אין לאדז, איז גע־גאנגען „אויפ'ן בויך" — אלע האבען געוויקעלט. יו־דען, יודענעס, בחורים און מיידלעך. ווער ס'האט געהאט א בויך, איז ער געווען בעוויקעלט: מיט א רעשטעל הויזען־צייג, מיט א שטיקעל בעט־צייג, מיט אביסעל גארן, און אזוי ווי אלע יודען און יודענעס האבען געוויקעלט, האב איך אויך געוויקעלט. יעדער האט געטראגען פון אנ'אנדערען פאבריקאנט: איך האב געטראגען פון פאזנאנסקין. מיין ווייב האט גע־טראגען פון שייבלערן און מיינע טעכטער האבען גע־טראגען, איינע פון עטינגאנען, א צווייטע פון אשר קאהן, און די דריטע פון גייער'ן — אלע האבען מיר געטראגען און ב"ה געמאכט א לעבען מיט'ן בויך...

אין סאמע ברען פון דער וויקעל־צייט, זאגט צו מיר מיין איידעם, חיים הערש, אדער ווי זיין ווייב רופט איהם — „כאמלעי" — שווער לעבען זאלט איהר, וואס וועט פון מיר זיין דער תכלית, וואס? די גאנצע מענשהייט וויקעלט, פארוואס זאל איך נישט וויקלען? איז דען מיין בויך אנ'אנדערער ווי אנדערע בייכער?

כא... כא... כא... האב איך מיך פונאנדער־געלאכט — דו, חיים הערש? אזא מזל'דיגער האז ווי דו? און וויסען דארפט איהר, אז מיין איידעם, חיים הערש, איז שוין איינמאל א בר־מזל, איהר מעגט הערען, סארע מזל'דיגער מענש מיין איידעם איז:

נאך זיין חתונה, זאג איך צו איהם און זיין ווייבעל: כאמלעי, וואס וועט זיין דער סוף?

— זאגט ער: דהיינו?

— ענטפערט זי: ווי לאנג וועסטו זיצען אויפ'ן מאטענס קארק — טו עפעס!

— וואס זאל איך טון? האט ער נעפרעגט.

— וואס אלע יודען טון: מ'געהט ארויס אין דער גאס, זעהט מען דאס, יענץ — מ'רייבט זיך!

— האט דאס ווייב געענטפערט.

צומארגענס האט איהם א פאליציאנט געמאכט א פראטאקאל, ווייל ער האט זיך געריבען אויף די ווענד, און דערביי איז ער אזא שלימ'מזל, אז ער האט אפגעריבען א פריש געמאלעוועטע שילד.

— וואס רייבט איהר זיך אויף די ווענד — האט איהם דער פאליציאנט געפרעגט.

— מיין ווייב האט מיך געהייסען רייבען, האט ער געענטפערט.

א זעלטענער בר־מזל איז מיין איידעם, וואס ער טוט, טוט ער פונקט קאפויר, און ווי א צרה, טרעפט זי איהם. וואס דארפט איהר מעהר? אנימעלט זעה איך, ווי ער עסט שטעהענדיגערהייט.

— וואס עסט דו עפעס שטעהענדיג?

— איך קען נישט זיצען — האט ער מיר גע־ענטפערט.

— פארוואס קענסטו נישט זיצען?

— איך בין געווען, זאגט ער, אין שוויק־באד, האב איך מיר אפגעבריהט — די פלייצע...

אזא בר־מזל איז מיין איידעם חיים הערש! נו, איז א חידוש, וואס איך האב מיך אזוי פונאנדערגע־לאכט פון זיין פראפאזיציע, אז ער האט אויך א בויך, און וויל אויך וויקלען?

נאר וואס טוט מען נישט פאר אנ'איידעם, און בפרט פאר א שלימ'מזל'דיגען איידעם? האב איך איהם ארומגעוויקעלט פון קאפ ביז פיס און איהם צוגעווינשען א מזל'דיגען וועג, און דא הייבט זיך אן די מעשה:

געווען איז עס סוכות־צייט, ערב יום־טוב פון די צווייטע טעג, מיין איידעם איז פערפאלען געווא־רען. ס'איז מיטאג־שעה, ס'ווערט פארנאכט — נישטא חיים הערש. ערשט פארנאכט קומט אריין א גוי מיט א צעטעלע פון מיין איידעם מיט אזא אינהאלט:

„שווער לעבען זאלט איהר, א היים־אגענט האט מיך געפאקט מיט'ן בויך. דער קאמענדיאנט האט מיך געפרעגט, פון וועמען איך טראג, האב איך געזאגט — פון דער שוויגער.... דער ווייל קוועטש איך. דאס נעמליכע פון אייך צו הערען אימער און עוויג

אייער חיים הערש".

דערהערט אזא מעשה, איז אין דער שטוב גע־ווארען א יללה, א קליינינקייט, א מאמע פון קליינע ווערים, א בן־תורה אין דער קאזע, און דערצו ערב יום־טוב — שמחת תורה אין דער „ווינזשניע"!..

און היות ווי מיט „דאטש" בין איך דאך אין הערהיים. האב איך מיר באלד אנגעטון די שבת'דיגע קאפאטע, פערקעמט די בארד, און אוועק צום קאמענדאנט.

— „זי ווינשען"? — האט מיך געפרעגט דער קאמענדיאנט. א דייטש, מיט א בויך ווי א פאס ביירעריש ביר מיט א פאר שטייפע, אויפגעדרעהטע וואנסעס און מיט העפטען אויפ'ן פנים.

— וואס איך ווינש אייך? איך וואלט אייך גע־ווינשען, אז אלע מיינע בייזע ווייסטע חלומות זא־לען אויסגעהען צו אייער קאפ, צו אייער הענד און פיס און צו אייער לייב און לעבען. זאגט מיר, פאניע קאמענדיאנט לעבען, וואו איז דער שכל און וואו איז דער יושר? איהר נעהמט מיין איידעם, און איהר ישבענט איהם איין יושב בסתר גראד ערב יום־טוב, פאר שמחת־תורה!

— „איך פערשטעהע ניכט וואס זי שפרעכען — שפרעכען זי ביטע דויטש" — האט דער דייטש מיך אפגעמאסטען פון קאפ ביז פיס.

— וואס הייסט, זאג איך, איך זאל רעדען דאטש, וואס רעד איך, אראביש? — איך רעד דאך ווירא־זשנע „דאטש"!...

איך טו ווידער איבער'חזר'ן דאס אייגענע: פאניע קאמענדיאנט לעבען, וואו איז דער שכל און וואו איז יושר? וואס הייסט, איהר נעהמט מיין איידעם, א בן־תורה, א מטופל מיט קליינע ווערים און איהר ישבענט איהם איין יושב בסתר, גראד ערב יום־טוב פאר שמחת תורה!

— וואס קוואטשען זי"? — איז דער דייטש געווארען מלא רציחה.

— איך קוועטש? וועמען האב איך עס גע־קוועטשט? ווען האב איך איין געקוועטשט פאניע קאמענדיאנט לעבען? — נישט אנדערש דער דייטש איז משוגע געווארען!...

איך רעד „וויראזשנע דאטש". און דער יעקע מיט די צוויי שטייפע וואנסעס מאכט זיך תמעוואטע און האלט איין שרייען: „וואס קוואטשען זי"?

האב איך דאך געזעהן, אז דאס איז עמלק, א שונא ישראל, אנ'אנטיסעמיטניק, און דערצו א גרויסער צו להכעיס'ניק, בין איך אוועק מיט גאר נישט.

אהיימקומענדיג אהן חיים הערש'ן, איז אין דער שטוב געווארען נאך א גרעסערע יללה. מיין ווייב האט געוויינט, מיין טאכטער האט ספאזמירט, און וואס איז דער חידוש, וואס? צוגענומען איהר שמחה־בעשיינער, איהר קידוש־מאכער, דעם זמירות־זאגער — איהר לאכטיגע כאמלעי!

— ווייסטו וואס? האט געזאגט מיין יודענע, איך וועל נאר ארויפגעהען צום קאמענדיאנט. מיט'ן דייטש בין איך אין דער היים, ביי מיר וועט ער ווערען ווייכער.

— ביזט מאקע געווען, האב איך געזאגט, מיט'ן דייטש ביזטו טאקע אין דער היים, דו וועסט זיך מיט איהם גיכער פערשטענדיגען און מיר זע־נע ביידע אוועק צום קאמענדיאנט.

— „זי ווינשען"? האט דער קאמענדיאנט גע־פרעגט מיין ווייב.

— האט מיין יודענע א שמייכעל־געטון, און אז מיין יודענע האט געשמייכעלט, האט דער קא־מענדיאנט אויך געשמייכעלט, האבען זיי ביידע געשמייכעלט, און דער דייטש איז ווייכער געווארען.

מיין ווייב האט גערעדט „עכט דייטש". דאס וואס זי האט נישט דערעדט מיט'ן מויל, האט זי גע־רעדט מיט די אויגען, אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז דער דייטש האט זיך אויסגעטויסט.

— „האבען זי איינע שיינע"? האט דער קא־מענדיאנט געפרעגט מיין ווייב.

דא איז שוין מיין יודענע אויך צו'חוש'ט גע־ווארען — וואס איז דאס אזוינס א שיינע?

— וואס פערשטעהסטו נישט? האט איך איהר געגעבען צו פערשטעהען — ער פרעגט, צי מיר האבען א „שאנע" — א הושענא...

— יא, פאניע קאמענדיאנט לעבען, האב איך מיך שוין אריינגעמישט, א שאלה צי איך האב א שאנע, נישט איין שאנע. איך האב א שאנע, מיין ווייב האט א שאנע, מיין איידעם, מיינע טעכטער — מיר האבען זיבען שאנעס.

— „וואס? זיבען שיינע האבען זי"? האט זיך דער דייטש געחידוש'ט — „ביטע צייגען זי"!

דערהערט, אז דער קאמענדיאנט הייסט זיך ברענגען די הושענות, בין איך אהן אטעם אוועק אהיים, און אין עטליכע מינוט שפעטער בין איך שוין געווען ביים קאמענדיאנט מיט אלע זיבען הושענות.

— אט זענען די שאנעס — האב איך זיי דער־לאנגט דעם קאמענדיאנט.

— „זינד זי פערריקט"? איז דער יעקע אויפ־געשפרונגען, ווי מ'וואלט איהם אפגעגאסען מיט הייסע וואסער — „דאנער וועטער, צום טייפעל נאך אמאל — וואס איסט דען דאס"?

— נו... די... שאנעס... האב איך קוים ארויס געשטאמעלט.

ער האט געקלאפט אין טיש איין און גע־שריגען „דאנער וועטער צום טייפעל נאך אמאל — וואס איסט דען דאס". ער האט געשריגען: „שיינע" און איך האב געזאגט „שאנע" און ווער ווייסט, וואס דער סוף וואלט געווען, ווען נישט א צווייטער יוד, וואס איז גראד אריינגעקומען און האט מיר געגעבען צו פערשטעהן, אז ער מיינט נישט קיין שאנע, נאר א שיין, א בעפרייאונגס־שיין אויף דעם רעשטעל גאטקעס־צייג, וואס מיין איידעם חיים הערש האט געטראגען אויפ'ן בויך.

יעדען הושענא רבה דערמאהן איך מיך די מעשה מיט דעם קאמענדיאנט, דעם עמלק, און די צרות, וואס איך האב געהאט, ביז ער האט פער־שטאנען, וואס איך מיין, און ביז איך האב פער־שטאנען, וואס דער דייטש וויל.

א תפלה
צו הושענא רבה

אַלמעכטיגער גאָט, דו האַר פון דער וועלט!
ווי קענסטו מיך שטראָפן? מיין לעבן פאַרשעלטן?
אָ, ליבינקער טאַטע, אָ, הימלישער פאָטער,
דו גרויסער בעשיצער פון יוד און פון טאָטער...
פערגיב מיר די מצוות! דו האָסט מיך פערדאָרבן!
געבראַכט צום מזבח פון צניעות אַלס קרבן...
צי פיהלסטו דיין שולד נישט? אָ, זיי זיך מתודה!
ס׳געהט שמחת תורה, דו ווייסט דאָך אַוודאי!
אָ, הימלישער „לייטנאַנט“, אָ, הייליגער בורא!
דו פירסט דאָך דאָס וועלטל—איך האָב דען אַ ברירה?
על חטא שחטאתי, פערגיב מיר, דו בורא,
דערפאַר וואָס מיין האַרץ איז פערפולט מיט דיין תורה
על חטא שחטאתי: אַנומעלט איך זיך מיר —
אַזוי ביי מיין שכן, און שרייב זיך אַ וויץ מיר,
איך זעה ווי דער בחור זיין גאָלדענעם זייגער
פערגעסט אויפן טישעל און לאָוס נאָך אַ שטייגער
אַ פעקעל, אַ „מאַטניא“ מיט געלד, אַ עס קבאַקט אַזש!
איך פיהל אין די שלייפען ס׳ברענט און ס׳האַקט—אַזוי.
דאָך מיינסטו, איך האָב כאָטש פערגומען אַ גראָשען?
אַך, ווייס איך!.. נישטא שוין זען פיער—פערלאָשען!
פערגיב מיר דאָס אַלעס! אָ, האַר פון די הימלען!
און לאָז אין מיין האַרץ נישט דעם שטן געשימלען!

פון משה נאדיר.

שמחת תורה...
פרעהליכע געדאַנקען פון א לאדזער פאַצעט

אויסגעלערנט גאַנצע תורה
קען פון אויסווייניג אַלעס:
ווייס די בשר ודגים טעמים,
ווי אַזוי צו אכל׳ן חלות...

נאָר צום ליבסטען מעהר פון אַלע
האָב איך די מצווה פון „בנות תקח“
„שלח תשלח את האם“,
און די מאַמען אַוועק שיק איך.

מאָטעק.

שמחת־תורה־פעהנער!

צוליב אונזער פעראייניגונג מיט „האַחדות“ פערקויפען מיר פאַר אַ שפּאָט בילינען פּרייז

רויטע
שמחת־תורה־פעהנער

וועלכע האָבען איצט פאַר אונז מעהר קיין ווערט נישט. אָפּפערטען פאַר הענטע פ. צ., לאָדז, פּיעטריקאָווער 83.

מכל הנערים
אין אונזער פעראיין איז צו בעקומען

מינדעריעהריגע יונגלעך

אויף עליות „מכל הנערים“. זיך צו ווענדען צום פאָרשטאַנד פון די לאָדזער קראַיאָוגאוצעס.

עוזר דלים

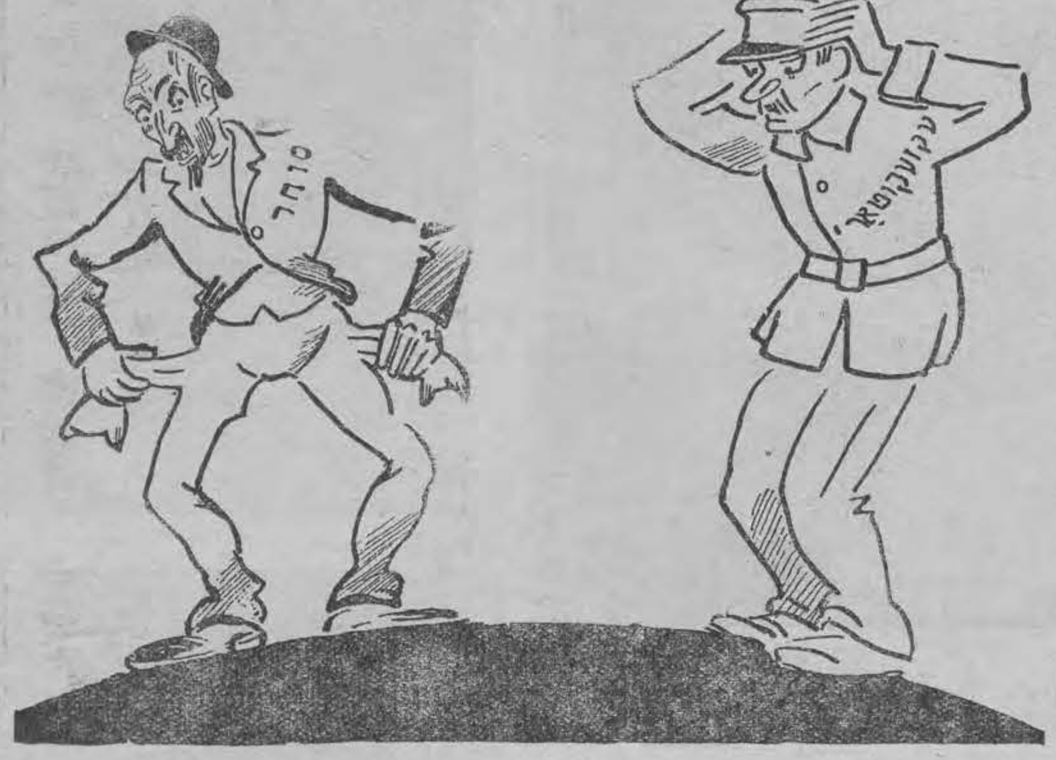

דער סעקוועסטראַטאָר זאָגט ר׳ יודעל משלם, און ר׳ יודעל זינגט: „עוזר דלים“...

וואס הערט זיך אין די טעאטער־קולוארען?
„דער זיסער בחור“

אַ קאָפּ־פערדרעהעניש מיט סאַכער־מאַראַזשני אין 2 אַקטען, מיט אַ פּראָלאָג אַלס דאָטאַטעקי נאָדווי־טשיינ, גראַטיס־בילעטען פון אַ שטאַקפעטע, קאָמפּאָזיציע פון אַ שניי־דער, געשבילט אין „פילהאַרמאָניע“

„דער זיסער בחור“ איז אַ פערפלאָנטערטע אָפּערעטקע (אלא „מיש־מאַש“), נאָר נישט יעדער פון אַנסאַמבל קאָן זיך פון איהר אַרויספּלאָנטער־רען.... וואָלט איך געווען דער מחבר פון דער אָפּערעטע, וואָלט איך איהר אַ נאָמען געגעבען „די פערקאָכטע גריץ“.... און אַ גרעסערען טייל פון די „קופּלעטען“ און „געזאַנגען“ מיט וועלכע די גריץ איז פערבראָקט, וואָלט איך אַרויסגענומען, וויל זיי זענען נישט געפעפערט און נישט גע־זאַלצען.

נאָר וואָס טוט גאָט? שיקט ער די רפואה פאַר דער מכה. שיקט ער אונז צו אַזעלכע מזיקים ווי הערמאַן פעניגשטיין און רעגינא צוקער, און דער עולם לעקט די פינגער.

די אונטערשטע שורה:

פון „זיסען בחור“ (לייען: פעניגשטיינען) קאָן מען אַ הנאה האָבען, געניוערע איבפאָרמאַציעס ערטיילט די קאַסע.

האנדעלס־ביכער
ווי אַזוי וועט מען פיהרען

לויט דער נייער פעראָרדענונג צו מוזען פיה־רען האַנדעלס־ביכער, איז ווי מ׳טיילט אונז מיט, וועט אין די נייע האַנדעלס־ביכער זיין אַ געוויסע ענדערונג: אנשטאָט די רובריקען „ווינען“ און „מאַ“ וועט זיין „ווינען“ און „מיאל“.

א נייער מיניסטער

ווי מ׳שמועסט, זאָל צוקומען אַ פונק נייער מיניסטער — אַ ליציטאַציע־מיניסטער.

„נא ר⸺טי“

ס׳מוז שוין זעהר ביטער זיין אויף דער וועלט, אַז אַפילו די יאַפּאַנער מוזען שלאָגען די כינעזער אויף ראַטעס.

„צוקער קושעפּי“

מאַן (צום ווייב): דו ווייסט, מיין ווייבעל, דו ביזט די צווייטע זייט פון צוקער.

ווייב: וואָס הייסט?

מאַן: צוקער קושעפּעט און פון דיר באַקום איך די סוכאָטעס.

אויף רוג פּיעטריקאווער און פאלודניאווא

פאָליציאַנט (צו אַ יוד, וואָס געהט קרום אַ דורך דעם רוג): פּאַניע, פאַרוואָס געהט איהר קרום?

יוד: שוהן קען מען היינטיגע צייטען אויסזעהען, אַז מ׳זאָל געהען מיט׳ן גלייכען וועג...

דער קונדס

● הומאר
● סאטירע

● צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק

ביילאַגע צום נייעם פאלקסבלאַט נומער 245
פרייטאג, דעם 21 אקטאבער 1932

לכבוד סוכות

זי זוכט איר א „הקפה“...

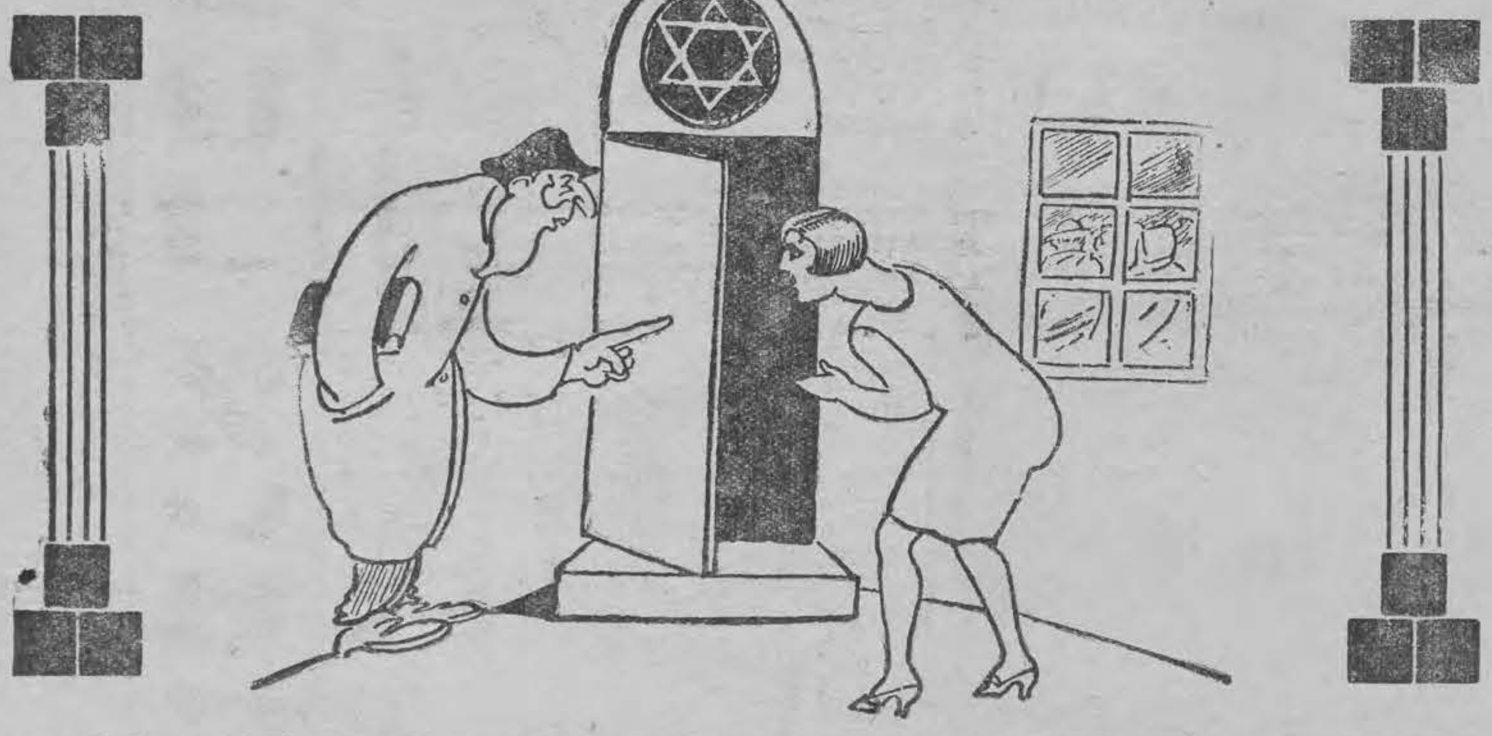

יוד: א נקבה אין דער שוהל?

מעדעל: כ׳האב געהערט א „פאגלאסקע“, אז דא אין דער שוהל איז היינט אַ ליציטאציע אויף א חתן.

יוד: אמת, היינט פערקויפט מען חתן... תורה.

אויבען רעכטס: אָקטאָבער איז די בעסטע צייט פון יאַגדען. אַ בילד פון יאַגד אויף האָזען.

אויבען אינדער־מיט: זייט פאָרזיכטיג! כראַנאַנדער אין דרעזדען: אַ טראַמוואַי פיהרט אַ צושמעטערטען אויטאָ.

אינדערווייט רעכטס: הע־יאָ אויף בעווך ביי מאַקדאָנאַלד'ן אין לאָנדאָן.

אונטען רעכטס: דער דיכטער וואָלענבערג איז איבערגעפאָהרען געוואָרען אין דיסעלדאָרף פון זיין אייגענעם אויטאָ.

אינדער־מיט: „הע־אָס", אַ נייער טיפ פון כראַנצ. אַ טערוואַסער־שיפלען, איז איצט אַראָפגעלאָזט געוואָרען אין וואַסער.

אויבען לינקס: אַ בילד פון דער וואַהל־קאַמפּאַניע אין די פעראייניגטע שטאַטען. בעגריסונג פון הובער'ן אין איאָווא.

אינדערווייט לינקס: דער דייטשער באָקסער שמעלינג וועלכער האָט אין ניו־יאָרק בעזיגט דעם באָקסער אוזאַקער איז צוריקגעקומען קיין בערלין.

אונטען לינקס: קאַנצלער פאָן פאַפּען האלט אַ גרויסע רעדע אין מינכען.

אונטען אינדער־מיט: פירשטליכע חתונה אין קאָבורג. רעכטס: דער חתן־פרינץ גוסטאַוו אַדאָלף פון שוועדען. לינקס די כלה פרינצעסין סיבילע (אינדער־מיט) מיט איהרע עלטערן. צו דער חתונה איז אויך איינגעלאַדען געוואָרען היטלער, אַ רייה פרינצען און פירשטען האָבען זיך דערייבער אַנגעזאָגט צו קומען צו דער חתונה.

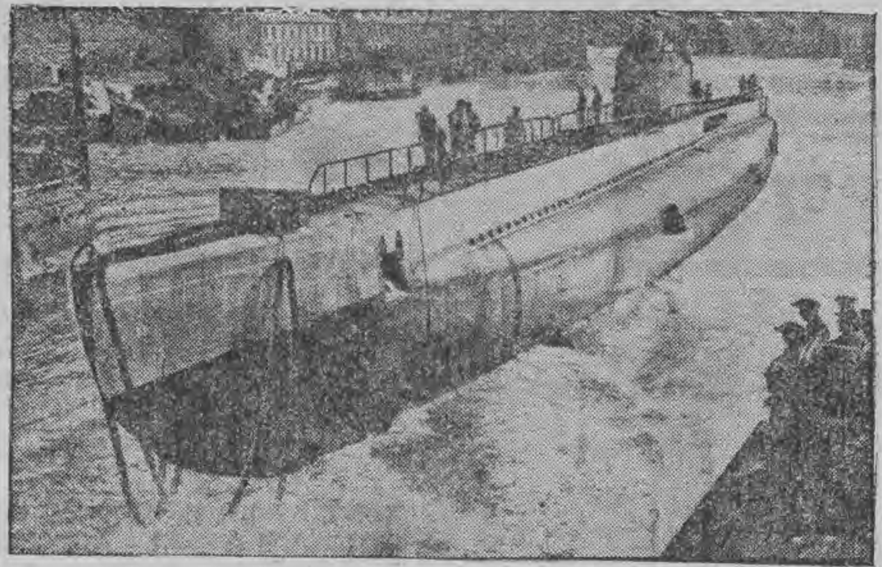

דער נייער פעלקערבונד־קאָמיסאַר פאַר דאַנציג ראָסטינג (דענעמאַרק), איז אַלס ציוויליגער נאָכפאָלגער פון פערשטאָרבענעם גראַף גראַווינאַ בעשטימט געוואָרען.

גער. פינאַנץ־מיניסטער פון פרייסען דר. קלעפער איז צוריקגעטרעטען געוואָרען לויט אַ בעשלוס פון דער פינאַנץ־קאָמיסיע בים לאַנדטאַג.

אויבען רעכטס: דער נייער פראַכטפולער סטאַדיאָן אין רוים, דער מוסאָליני־פאָרום, איז שוין אינגאַנ־צען פערטיג געוואָרען.

אויבען אינדערמיט: דער בוי־סקעלעט פון דער שיף „סופער מיל דע פראַנס", די גרעסטע שיף אין דער וועלט, וואָס ווערט געבויט אין סען נאַזאַר.

אינדערזייט רעכטס: דער דייטשער שריפטשטעלער סקאָווראָנעק איז געשטאָרבען אין עלטער פון 70 יאָהר.

אונטען רעכטס: אַ בילד פון דער פאַניק, וואָס איז אויסגעבראָכען ביים צוזאַמענשטויס צווישען אַ דאַמפער מיט אַ פראָווינציעלע בריק אין אַ האַפען פון אויסטראַליע.

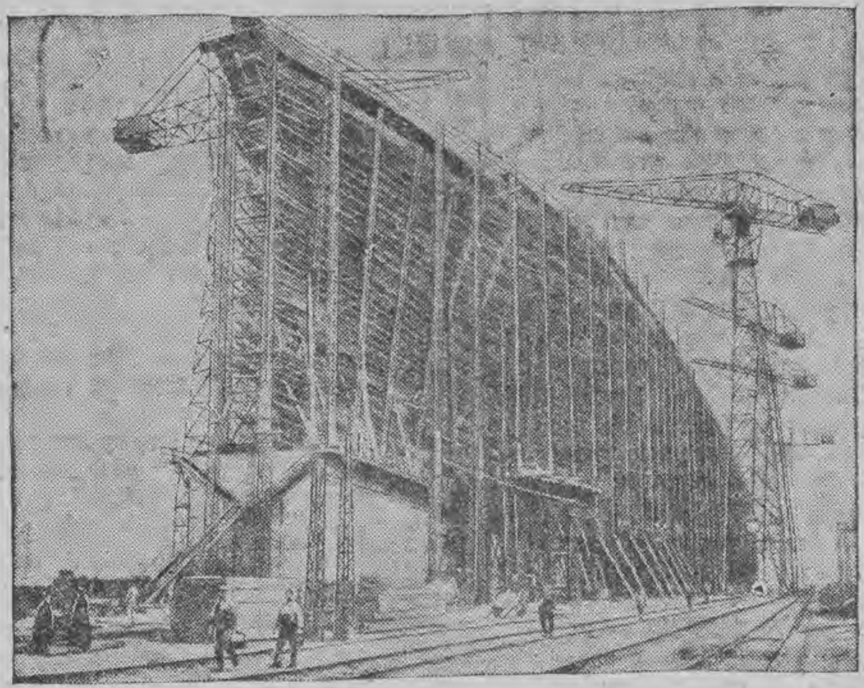

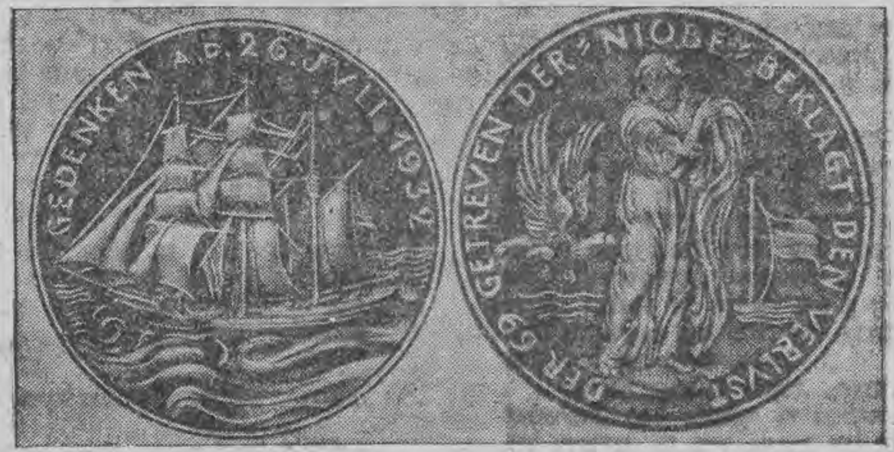

מעדאַל, צום אָנדענק פון די קרבנות וואָס זענען אומגעקומען אויף דער דערטרונקענער שיף „ניאָבע"

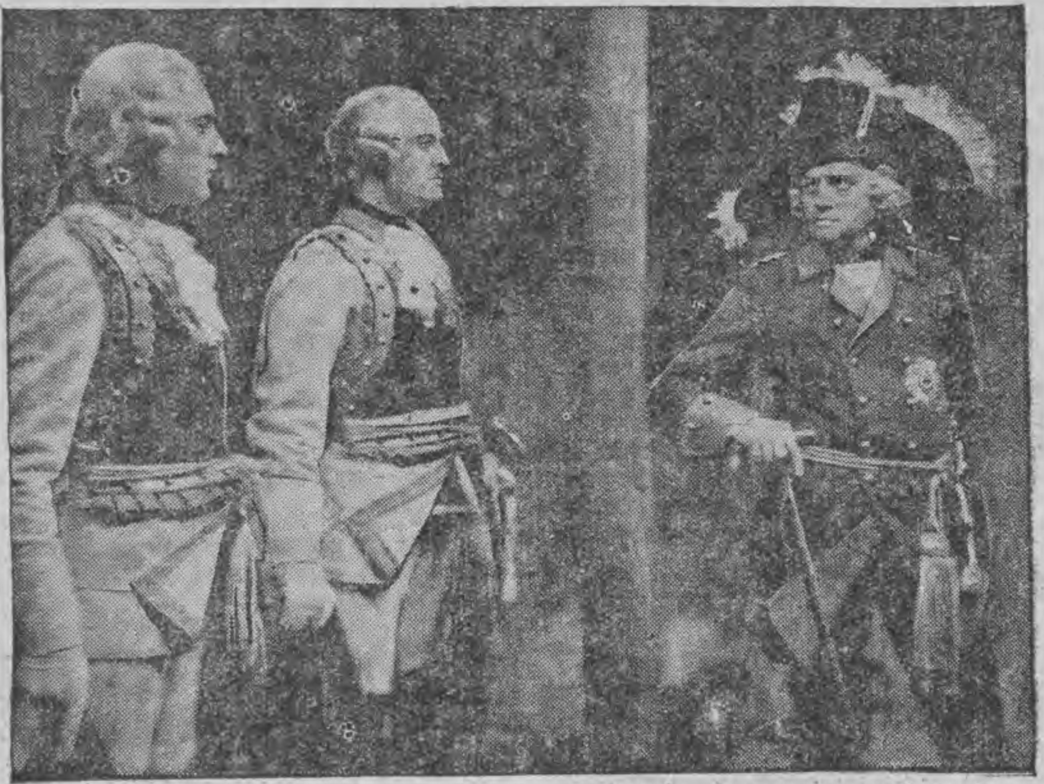

אויבען לינקס: סצענע פון נייעם פילם וועגען קעניג פרידריך דעם גרויסען (רעכטס — עס שפילט דער אַרטיסט טעאָדאָר לאָאָס.)

אינדערמיט: אַ בליק אויף אַ גאַס אין בעלפאָרט (ענגלאַנד) נאָך די אונרוהען פון די אַרבייטסלאָזע.

אינדערזייט לינקס: קאָנסול מאַרסטען קרעגער, אַ ברודער פון איוואַר קרעגער, איז אַרעסטירט געוואָרען פאַר פיהרען פאַלשע ביכער אין קאָנצערן פון זיין ברודער.

אונטען לינקס: אין לאָקאַרנאָ איז פאָרגעקומען דער פראָצעס געגען לאודזשע צעקיני ( ) וועלכער האָט דערמאָרדעט די בערלינערין עווא קאַסעל.

פאליטיק פון דער וואר

אין אונזער פאליטישער וועלט איז ווייט נישט שמחת תורה'דיג. מאקדאנאלד און הערריא האבען אפילו זיך שטארק איינגעשטעלט עס זאל ווערען שמחת תורה'דיג — ארגאניזירען א מלוכות־קאנפערענץ, ווילען מאכען לעבעדיג אין שטעטעל, נאר דייטשלאנד — אוי, דייטשלאנד — וויל נישט געהן צו די הקפות.

רעדט מען מיט די דייטשען מיט גוטען, מיט שייקען, מען גיט זיי צו פערשטעהן, אז זיי דארפען נישט מאכען קיין לאפעטעוואטע שטיק, ווערסאילער טראקטאט מוז בלייבען נראקאז; האט מען זיי אין ווערסאיל געפעטערט הענד און פיס, דארפען זיי אזוי בלייבען, זיי דארפען נישט פרובען זיך אויפפעטען.

זעען זיי דאך אבער דייטשען — בריקעווען זיי זיך.

מאקדאנאלד און הערריא ווילען מאכען שמחת תורה און פערבעטען קיין געהט אויף א קאנפערענץ — ווילען די דייטשען נישט געהן צו די הקפות.

א שטיקעלע קהלת
מיט א נייעם טייטש

מעדלעך און ווייבלעך::

מה יתרון לאדם מכל עמלו שיעמול תחת השמש — וואס קומט אונז ארויס פון דעם ברעכנען, וואס מיר האבען זיך א גאנצען זומער געסמאזשעט אויף דער זון, אז קיין פאוואדזיענע איז סיי ווי נישטא.

א פאליטיקער זאגט:

דור הולך ודור בא — איין פינאנץ־מיניסטער געהט אוועק און א צווייטער קומט אן — והארץ — און דער מסחר ליגט אלץ טיף אין דר'ערד.

א לאקאטאר:

וזרח השמש ובא — אזוי ווי די זון שיינט נאר אויף, געהט דער ווירט מיט די קאמארניקעס.

א לאדזער סוחר:

כל הנחלים הולכים אל הים — דאס גאנצע דאברי מזל פאלט אריין אין דער איזבא סקארבאווע.

א לאדזער כלה־מיידעל זאגט:

אין חדש תחת השמש — אלע בחורים זענען גלייכע פאסקודניאקעס, אהן נדן איז „א ניע רוש“....

א מלחמה־גביר:

בניתי לי בתים — כ'האב מיר געבויט הייזער ווי די אייער־קעסטלעך און די כאלאטע צאהלט נישט ז'גורי.

סתם א יוד:

עת מלחמה ועת שלום — האט מיין ווייבעל א לאפקע - פאלטען, איז שלום, טאמער נישט — איז מלחמה.

א צייטונגס־לעזער:

עת לחשות ועת לדבר — דער דייטש, ווען ער דארף רעדען, ער, און ווען ער דארף שווייגען, ער.

שמחת תורה
ווי אמעריקאנער בלאפערס

צוויי יודען פון פוילען האבען זיך צוזאמענגעטראפען שמחת תורה אין ניו־יארק און דערצעהלט וועגען די אמעריקאנער בלאפעריען.

דעם ערשטען טאג סוכות, דערצעהלט דער ערשטער, ברענגט מיר דער שמש פון שוהל אין שטוב אריין אן'אתרוג צו בענטשען. אויס אונגעדולדיגקייט האב איך דעם אתרוג האסטיג ארויסגעלאזט פון האנד אויף די פאדלאגע ארויף. איך האב א געשריי געגעבען פאר גרויס שרעק „זי יודע צי דער פיטום האט זיך נישט אפגעבראכען“!

האט נישט קיין מורא ר' יוד, ענטפערט דער שמש. דער אתרוג איז א האלצערנער און ר'איז בלויז אפגעפארבט געל. ער דינט שוין ביי מיר 12 יאהר....

און מיט מיר האט פאסירט א שענעריע מעשה רופט זיך אפ דער צווייטער „ריבער“.

ערב יום־כפור ברענגט מיר מיין ווייב א שניי־ווייסען האן אויף כפרות.

רייזעל, דער האן געפעלט מיר עפעס נישט... כ'האב מורא, אז עס איז א געבלאזטער האן...

וואס הייסט „א געבלאזטער האן“? פרעגט מיך יודענע.

איך ווייס!? אויף אמעריקא איז אלץ צו גלויבען! זאגט דאכט זיך דיר, אז דאס איז א האן און צום סוף איז דער האן קיין האן נישט. און תוך כדי דיבור, אזוי ווי איך רעד, גיט דער האן זיך א רייס־ארויס פון ריינעלס הענד, הויבט אן ארומצושפרינגען און איז אריין אין א וויאנדע וואסער.

וואס קלערסטו, כ'בין צוגעגאנגען צו דער וויאנדע און ארויסגעצויגען דעם האן. איך גיב א קוק: א שווארצער האן אזוי ווי א קאטער... נון דאס וואסער איז פול מיט קרייד און מיט קאלך...

לאדזער הקפות
א סוחר זאגט

עוזר דלים הושיעה נא!

גיט אונז גאטיניו א שנה,

אז די כאטשקעלען זאלען

שוין נישט זיין אזוי „געשוואלען“

פון די פאפירענע שמערגעלער

וועדקט אונז אין די געדערעלך...

אויב ס'וועט ווייטער אזוי האלטען,

וועלען אונז די קעפ זיך שפאלטען.

מאך א סוף צו דער בהלה,

אז דער קריזיס זאל האבען א מפלה,

דעריבער גאטעניו — דייבו

ענבו ביום קראנו!

—):o:(—

יאנטשע חיים'ס אייגענע סוכה
כמעט א מאנאלאג פון א סוכה'לאזער יוד

א גאנצער קבאקער געווארען יאנטשע חיים! זייט ער איז געהאלפען געווארען צו אן'אייגענע סוכה איז ער געווארען א נייע דאסטעזשאצ! בלאזט פון זיך ווי א מלחמה־גביר און איז שטייף ווי א לאדזער פאבריקאנט ביי א האסע.

ווי לאנג איז גאר, ווען יאנטשע חיים איז אליין געווען אן'אורח אין א פרעמדער סוכה? איז אליין געשטאנען ביי דער טיר און געבעטען זיך א שטיקעל מקום אין דער גרויסער סוכה?

איצט, אז יאנטשע איז געהאלפען געווארען צו אן'אייגען שטיקעל סוכה, קעהרט ער וועלטען: דעם שכן יא אריינלאזען, יענעם שכן נישט אריינלאזען. זיין סוכה, זאגט יאנטשע חיים איז נאר פאר אייגענע, פאר פרעמדע האט ער נישט קיין סוכה און לאזט ער שוין יא אריין עטליכע, איז עס נאר לפנים, ווייל ס'פאסט איהם נישט פאר זייבע שכנים.

און דער גליקליכער, וואס מ'לאזט שוין יא אריין, קאן אין סוכה נאר מאכען א ברכה, וואשען זיך, מאכען א המוציא, אבער עסען נישט. צו דעם זאגט יאנטשע איז ער פערשע. ס'איז, זאגט ער, זיין סוכה.

און מיט וואס יאנטשע שטאלצירט! אפשר מיינט איהר, אז דאס איז א סוכה ווי ביי לייטען? מיט גלייכע ווענד, מיט פענסטער, מיט א פאדלאגע, מיט א גוטגעדעקטען דאך, מיט אויסגעטאפעטירטע ווענד? — אן בעכטיגער טאג! א סוכה האט ער יאנטשע, כ'זאל נישט זינדיגען מיט די רייד:

די גאנצע סוכה איז צוזאמענגעשטעלט פון בלויז לאטעס און טראטעס, די לייסטען, וואס האלטען די סוכה זענען דינע שפענדלעך צוזאמענגעקליבען אויף פרעמדע הויפען און א־אגעמולעכט פון פרעמדע בוידעמס, דער דאך איז בלויז לעכער און שפארעס. רק ס'קאפיעט אריין אין די טעלער. ביים מינדסטען ווינטעל וויגט זיך די גאנצע סוכה, ווי א וויג־שטוהל און אלע, וואס זיצען אין דער סוכה וויגען זיך מיט. ווי נישט ווי פאלט אראפ א ברעט און אלץ וואס געפינט זיך אויפ'ן טיש ווערט צוקנאקט און צוטראסקעט אויף פיצלעך. פון צורעכט מאכען איז קיין רייד נישט. א סך בעלי מלאכות האבען שוין געפרובט די סוכה פאפראווען. איין בעל מלאכה האט געפרובט רעפערירען דעם דאך, האט זיך איינגעריסען די פאדלאגע. א צווייטער בעל מלאכה האט פערפעסטיגט די טיר, זענען ארויסגעפאלען די שויבען. דא ערשט נישט לאנג האט א צעכאווע סטאליארזש אונטערגעשטעלט פאדפארעס. האט גענומען פאלען דער סכך. וואו דו ריהרסט זיך האלט אין איין פאלען. ס'פאלט פון דער שיסעל, עס פאלט פון די חלות, ס'פאלט פון די פיש, ס'פאלט פון פלייש, ס'פאלט פון אלע זייטען.

א חוץ דעם אלעם, איז די סוכה צוגעטשעפעט צו צוויי שכנות'דיגע ווענד, און אויב די סוכה האלט זיך נאך איז עס א דאנק די צוויי שכנות'דיגע ווענד.

נאר ווי ס'זאל נישט זיין, ווי אזוי די סוכה שטעהט, ווי פעסט די סוכה שטעהט איז נישט ווי־כטיג, אבי זי שטעהט! מען האט איהר אויפגעשטעלט, צוזאמענגעלאטעט און יאנטשע האט פארט אן'אייגענע סוכה, ער איז פארט בעל הבית, און וואס ער וויל טהוט ער, און אזוי ווי איך האב נישט קיין אייגענע סוכה, מוז איך טאקע בויגען מיין שטאלץ און אנקומען צו יאנטשעס סוכה.

א פלאץ האב איך מיר אויסגעקליבען ביי דער טיר. „ווי ס'מאכט זיך“ זאל איך זיין ביי דער טיר. די חלות האב איך צוגעבינדען מיט א שטריק, טייל אין דער סוכה בלאזט אזא ווינד, אז די הלה'ס פליהען כסדר אין דער הויך. די גאפעל, לעפעל, מעסער האלט איך אין טאש. אין דער דאזיגער סוכה זענען בארבלינס מכשירים אין א סכנה, ווייל ס'געפינען זיך אויף דעם אנדערע בעלנים...

און אפשר מיינט איהר, אז בלויז דאס געשיר נעהמט מען? — די טישטוכער, מיט די קאלדרעס, מיט די לייכטערס נעהמט מען אויך, און אז מיין משרת לאזט דארט איבער א בעזעם — נעהמט מען איהם אויך צו.

א סוכה — כ'זאל נישט זינדיגען מיט די רייד!..

האניג־פויגעל.

סוכות'דיגע גראמען

אויפגעקלאפט 4 שוואכע ווענטלעך

און צולעכערט ליגט דער סכך, —

דאס איז, ברידערלעך, מיין סוכה

מיט איהר גאלדיגען דאך...

קוק איך אויף מיין „שטארקער“ דירה

און מיט ציטערניש איך לאך:

יעדער קלענסטער, שוואכסטער ווינטעל

קען פערוואנדלען א קראך...

זיץ איך אין מיין „פעסטער“ דירה,

ווי ביי טאג, אזוי ביי נאכט,

הער, ווי ס'טרעשטשען די ווענטלעך,

און איך קלער מיר און איך טראכט:

אז די טרייסלדיגע ווענטלעך

מיט'ן לעכערדיגען סכך

קען מען, ב"ה, פערגלייכען

צו א יעדער יודישע זאך...

ס'איז די יודישע פרנסה —

אויסגעלעכערט און צופראלט,

און דערהויפט די יודען־אחדות,

וועלכע טרייסעלט זיך און פאלט...

קומט א שונא, ווערט א צרה,

קלאפט מען אויף די שוואכע ווענד,

פרובט מען אויפבויען א סוכה,

אויפבלאקירען אלע הענד.

אבער נאדערליג פערבלייבט עס,

פול מיט לעכער איז דער דאך,

יעדער קלענסטער, שוואכסטער ווינטעל

קען דערפיהרען צו א קראך...

אמת, חברה כלל־פערזארגער

בענשען אתרוג אצינד,

שאקלען זיך אויף אלע זייטען,

וואו עס בלאזט נאר וואו א ווינט..

עס איז גרייט דער לאנגער לולב

גיין מיט'ן אתרוג ביינאנד,

ער וואלט איצט נישט בראקירט און

מיט הושענות אין איין האנט...

יא, מען טאנצט אצינד הקפות —

נאר מיין שמחה איז נישט גרויס,

כ'ציטער, ס'זאל הבל־הבלים

פון דעם אלעם נישט ארויס...

שמערעלע.

אי, גשם!...

דער „גשם“ וואס געהט אין לאנד א גאנץ פעליג יאהר...

אפגעקלאפטע הושענות

צווישען „פעראיינס־קאמיסיע ביים צענטראלען סוחרים־פעראיין, זעהט אויס — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

דער הילפס־קאמיטעט פאר פרנסה'לאזע יודען ביי דער קהלה, זעהט אויס — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

היטלער זעהט איצט אויס — — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

דער סיים אין פוילען זעהט איצט אויס — — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

ד"ר וויקלינסקי זעהט איצט אויס אין שט.־ראט — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

די רעקוירסען ליגען אין דער איזבא סקארבאווע — — ווי אן'אפגעקלאפטע הושענא.

א סענסאציע אין לאדז
א גליקליכע וואך געווען

די פערגאנגענע וואך איז געווען א גליקליכע — אין לאדז איז זיין משה פון דער גאנצער וואך קיין איין אדוואקאט נישט ארעסטירט געווארען.

דער שלימזל
מאנאלאג

ווער עס האט א פעטער א מאנופאקטוריסט, ווער עס האט א פעטער א גרויש — איך האב א פעטער א שלימ'מזל.

איהר מיינט אפשר א גלאטער שלימ'מזל? א, ניין, נישט קיין גלאטער שלימ'מזל, נאר א פאר־מענטירטער שלימ'מזל. ער איז א שלימ'מזל מיט קאוועסעס.

פערריכערט ער א פאפיראס, נעהמט ער מיט'ן פייער אין מויל אריין. און בריהט זיך אפ די צונג; טוט ער אן א העלזען אנצוג, גיסט ער אויס אויף זיך א פלאש טינט; קושט ער זיך מיט א מיידעל אין קינא, צושטעכט ער זיך מיט איהר הוט־שפילקע; טשעפעט ער זיך צו דער דיינסט, בעגיסט ער זיך אפ מיט א הייסען בארשט וואס זי טראגט צום טיש. אזוי קריכט איהם דער שלימ'מזל נאך ווי ער געהט.

נאר ווי זאגט די וועלט, „וואס גרעסער דער שלימ'מזל, דאס גרעסער די הצלחה“. גראד האט זיך געמאכט, אז מיין פעטער איז געווארען גבאי ראשון ביי אונז אין שוהל. אי וועט איהר פרעגען „ווי קומט עפעס אזא שלימ'מזל צו גבאי ראשון“? איז דער תירוץ א פשוט'ער: אזוי ווי אלע גבאים ביי אונז אין שוהל זענען שלימ'מזל'ען, היינט־זשע ווען זאל מען מאכען פאר גבאי ראשון אז נישט דעם גרעסטען שלימ'מזל?

און וואס קלערט איהר? די גאנצע שוהל איז מיט איהם אויף: רוקט ער זיך אויס שמונה־עשרה, פאלט ער ארויף אויף א יוד און צוקוועטשט איהם די זייט; געהט ער מיט דוד המלכ'ס הקפה, גליטשט ער זיך אויס ביים בעלעמער און לאזט אראפ די ספר תורה און קהל מוז פאסטען דריי טאג; פאלט ער יום־כפור כורעים, צוקלאפט ער זיך די קניע און מוז ליגען דריי טאג אין בעט. און אזוי געהט עס כסדר.

אנומעלט פאלט איהם איין אנ'עסק און ער קומט צו מיר צו, אז איך זאל פערלאזען די שוהל. באשר אזוי ווי איך יונגעל, האב נישט אין שוהל קיין שטאט און איך בין א פרעמדער, זאל איך דאווענען אין פאליש... טענה איך דאך צו איהם „ס'הייסט איך בין א פרעמדער? און ווער גיט די גרעסטע נדרים מיט די גרעסטע נדבות — אז נישט איך? און ווער קויפט „אתה הראית“ און ווער קויפט „חתן בראשית און חתן תורה“ — אויב נישט איך? נאר געה טענה מיט א שלימ'מזל!

נאר אזא שטיקעל ווי ס'האט דא נישט לאנג פאסירט מיט מיין שלימ'מזל'דיגען פעטער האט נאך אפילו ביים גרעסטען שלימ'מזל אויך נישט פאסירט. הערט א מעשה: מ'הערלאנגט מיין פעטער א באמבאניערקע מיט שאקאלאדעס, כאפט ער זיי האסטיג אין מויל אריין און גיט א געשריי „געוואלד, ראטעוועט“! — וואס איז? — מ'האט איהם געסמ'ט! ברענגט מען פאגאטאוויע, מ'פלומפט אויס דעם מאגען און מ'רייסט איהם מיט מארפיום, לאזט זיך אויס, אז בסך הכל איז איהם א קארמעלקע אריין אין די לינקע קעהל!

וואס זאגט איהר א שטייגער צו אזא שלימ'מזל. ווען איהר א שטייגער וואלט געהאט אזא פעטער, וואס וואלט איהר א שטייגער מיט איהם געטון?

איהר ווילט א שטייגער ויסען, ווער מיין פעטער איז? און אז א שטייגער, אז איך וועל אייך זאגען, וועט איהר וויסען? —

ער איז א הויכער מיט א גראה בערדעל!

יודישע ליטעראַטור זינט דעם וועלט-קריג

(אַלגעמײנע בעטראַכטונגען)

פון ש. ניגער

— .3 —

קער׳ען מיר זיך אום צוריק צו דעם קוואַנטיטאַ־טיווען וואוקס פון דער יודישער ליטעראַטור. אַזאַ וואוקס איז זיכער פאָרגעקומען. ער האָט זיך אויס־געדריקט נישט נאָר אין דעם פערמעהרען זיך פון שאַפערס און שאַפונגען. אויך דער קרײז פון טעמעס, פון מאָטיווען, פון אינטערעסען, איז ברײ־טער געוואָרען.

דער קריג אַלײן איז געוואָרען אַ טעמע — דער קריג און דער בירגער קריג. עס זענען אין די הונדערטער געשריבען געוואָרען לידער און אין די צעהנדליגער — ראָמאַנען, ערצעהלונגען, דראַמעס אויף דער טעמע: מלחמה און אויף דער טעמע: רעוואָלוציע.

דער ענין רעוואָלוציע האָט שוין פריהער בײ אונז פערנומען אַן אָרט, דערהויפּט אין דער פער־דער ליטעראַטור און אין דער פובליציסטיק, ספּעציעל אין אַמעריקע, אָבער מלחמה — דאָס איז אַ נײעס אין אונזער ליטעראַרישער וועלט. זי האָט געוואוסט פון רעקרוטען, פון כאַפּערס, פון יודישע סאָלדאַ־טען, וועלכע „עסען נישט פון טריפה׳ן קעסעל“. קײן אַרמײען, קײן שלאַכטען זענען אויף יודיש נישט געמאָלען געוואָרען. איצט האָבען מיר, ווי אין אַלע אַנדער׳ע שפּראַכען, אַ גאַלערײ פון קריגס בילדער. און זאָל מען נישט מײנען, אַז אונזער מלחמה־ליטעראַטור איז אַלעמאָל און אומעטום אַנטי־מיליטאַריסטיש. די סאָוויעטיש־יודישע קריג־און בירגער־קריג־שילדערונגען זענען ווײט פון פּאַסיפיציזם. נאָר די נישט־באָלשעוויסטישע יודישע שרײבער זענען געגען קריג, געגען יעדער בלוט־פערגיסונג. אָבער קײנער פון זײ איז נישט אַרויס מיט אַזאַ אימפּעטיגען כעס, ווי דער, וועלכער ברענט שטילער׳הייט אין די מלחמה־ווערק פון אַ באַרביס פון אַ רעמאַרק. קײן אײן אַנטי־מיליטאַ־ריסטיש בוך אויף יודיש האָט נישט אויפגעשטור־עמט די וועלט.... פאַר־וואָס איז עס אַזוי? האָבען מיר דאָך געבראַכט אַזוינע שווער׳ע קרבנות און געהאַט אַזוי ווינציג כהנים בײם בלוטיגען מזבח! אָבער טאַקע דאָס איז אפשר די אורזאַך, פאַרוואָס אין אונזער אַנטי־מלחמה שטים איז נישט געווען אַזאַ טיפע. הײסע לײדענשאַפטליכקײט. מיר האָ־בען קאַלט, גלײכגילטיג, אָפּט געגען אונזער ווי־לען, געשלאָגען, געשאָסען, געטויט: איז נישט גע־ווען קײן ברען אין אונזער תשובה־טון.

תשובה איז די לינקע (אָדער די רעכטע) זײט פון זינד, ווער עס האָט נישט פערזוכט דעם טעם חטא קען נישט דעם פּיין, די ביטערקײט און די זיסקײט פון חרטה. אונז יודען איז מלחמה טויזענדער יאָהרען שוין פרעמד, מיר פילען זיך נישט פעראַנט־וואָרטליך פאַר איהר, ממילא קען נישט זײן בײ אונז אַזאַ אימפּעט פון פּראָטעסט. מיר האָבען נישט קײן יצר־הרע צו דער מאָרד־קונסט און אָהן אַ יצר־הרע איז נישטאָ קײן יצר טוב...

איז אין אונזער באַטאַליסטישער וואָרט מאַלערײ נישטאָ קײן בעזונדער׳ע קראַפט, אָבער אַ נײע טעמע, אַ נײער מאָטיוו איז דער קריג געווען פאַר דער יו־דישער ליטעראַטור, און דאָס איז געווען זײן דירעק־טע ווירקונג. אָבער אויך אומדירעקט האָט ער גע־ווירקט. ער האָט געהאָלפען ברײטער מאַכען דעם קרײז פון אונזער׳ע ליטעראַרישע טעמעס און אינ־טערעסען, אַ חוץ דעם, וואָס ער האָט זיך אַלײן אַרויפגעצוואונגען אויפ׳ן יודישען שרײבער. ער האָט איהם אויסגעלערנט צו מאָלען און צו בעלײכטען זאַכען, וועלכע זענען איהם פריהער געווען פרעמד.. ער האָט אַרויסגעפיהרט אונזער ליטעראַריש שאַפען פון געטאָ, און אונזער האָריזאָנט איז אין אײניגע פּרטים געוואָר׳ען אַ וועלט־האָריזאָנט...

די רעזולטאַטען דערפון וועלען זיך פיהלען ערשט שפּעטער, אָבער די אויסשפּרײטונג פון די גרענעצען איז קענטיג שוין איצט...

גאָר בעזונדערס וויכטיג איז די וויסענשאַפט־ליכע פאָרשונג, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען אויף יודיש. מיט אַ פּאָר צעהנדליג יאָהר צוריק איז דאָס דאָזיגע פעלד בײ אונז געווען נישט געאַקער׳ט און נישט געזײט. אַפילו איבערגע־זעצטע וויסענשאַפטליכע ווערק זענען געווען אַ זעלטענהײט, אַז מען האָט געוואָלט דעם לעזער „אויפקלערען“, האָט מען נישט איבערגעזעצט, נאָר איבערגעקײט, וואָס אַנדער׳ע האָבען צוגעגרײט, און אָפּט איז מקיום געוואָר׳ען דאָס ווערטעל: „קינדער קײען, וואָס גרויסע שפּײען“... זאָגען עפּעס פון קאָפּ אַלײן עפּעס אויפטון — האָט מען זיך פערגינען נאָר אין דער בעלעטריסטיק. די שוואַכע ליטעראַטור האָט געהאַט בײ אונז רעכט אויף אָריגינאַליטעט. וויסענשאַפטליכע אמת׳ן זענען אָפּגעגעבען געוואָרען דעם פּאָפּולאַריזאַטאָר אין די הענט. און אַפילו ער האָט זײן אויפגאַבע פערשטאַנען זײער שמאָל און אײנזײטיג. ער האָט זיך געשטעלט פּראַקטישע אָדער פּראָפּאַגאַנדיסטישע צילען: פערהיטען דעם עולם פון קלעפּיגע קראַנקהײטען, לערנען איהם אַ מלאכה, מאַכען איהם פרײדענקעריש, בעקענען איהם מיט סאָציאַליזם, אַנאַרכיזם. זעלבסטשטענדיגע פאָרשונ־גען, אמת׳ע וויסענשאַפטליכע אויפטואונגען — דער־צו (האָט מען גערעכענט) איז נישט געווען צוגע־גרײט נישט דער יודישער לעזער, נישט די יודישע שפּראַך. אַזוי, אַז אונזער ליטעראַטור איז געבליבען טרײ איהר אַלטער טראַדיציע, דער טראַדיציע פון אַ ליטעראַטור, וועלכע ווײס נאָר פון אגדה, נישט פון הלכה, נאָר פון דמיון, געפיל, געמיט און פאַנטאַזיע, נישט פון אינטעלעקטועלער פערטיפונג.. ערשט מיט אַ פּאָר צעהנדליג יאָהר צוריק איז אין דער יודישער ליטעראַטור געוואָרען פּלאַץ אויך פאַר דער אַרבײט פון׳ם וויסענשאַפטליכען געדאַנק. אַפילו אין דער פּובליציסטיק האָבען זיך גענומען ווײזען סמנים פון וויסענשאַפטליכקײט. מען האָט אָנגעהויבען זיך שטיצען אויף סטאַטיסטישע חשבונות מען האָט זיך אַרײנגעלאָזען אין עקאָנאָמישע און סאָציאָלאָגישע אַנאַליזען פון׳ם יודישען לעבען. אין דער פּאַרטײ פּאָלעמיק האָבען אָנגעהויבען קלינגען נעמען פון וויסענשאַפטליכע אויטאָריטעטען. עס זענען געגרינ־דעט געוואָר׳ען ספּעציעלע פערלאַגען אויף אַרויסצו־געבען איבערזעצונגען פון וויסענשאַפטליכע קלאַ־סיקער. (די קראָפּאָטקין ליטעראַטור געזעלשאַפט, די מאַרקס־געזעלשאַפט אין ניו יאָרק) ביסלעכווײז האָבען זיך גענומען ווײזען אויך אָריגינעלע פאָרשונ־גען. איך וועל נאָר זאָגען, אַז בנוגע צו געוויסע פאָרשונגס־געביטען, ווי יודישע געשיכטע, יודישע עקאָנאָמיק און דערהויפּט די פאָרשונג פון דער יודי־שער ליטעראַטור, דער יודישער שפּראַך, דעם יו־דישען פאָלקלאָר און דעם יודישען טעאַטער — זענען מיר שוין איצט נישט אָנגעוויזען נאָר אויף פרעמדע שפּראַכען. מיר האָבען שוין אַלײן אויך עפּעס אויפגעטון.. מיר האָבען שוין אַפילו ספּעציעלע אָרגאַנען פאַר וויסענשאַפטליכע אַרבײטען: די מאָ־נאַטליכע „ייוואָ“־בלעטער און די נישט פעריאָדישע „שריפטען“ פון׳ם יודישען וויסענשאַפטליכען אינ־סטיטוט אין ווילנע, „אויפ׳ן שפּראַכענפראָנט“ און פערשידענע „שריפטען“, וועלכע עס גיבען אַרויס סאָוויעטישע אַקאַדעמישע אינסטיטוציעס אין קיעוו, כאַרקאָוו, מינסק, מאָסקווע, מיר האָבען ברײט־פערצווײגטע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע גיבען זיך אָפּ מיט וויסענשאַפטליכער זאַמעל־ און פאָרש־אַרבײט אויף יודיש, לויט די אָרגאַנען „ייוואָ“ און די פערשידענע אינסטיטוטען אין ראַטענפערבאַנד.

הײנט די קינדער־ליטעראַטור — איז דאָס דען נישט קײן נײעס בײ אונז? דאָס איז אַן אויסשפּרײ־טונג, אַזוי צו זאָגען, אין צײט, נישט נאָר אין רוים, דאָס איז אַ שליח, געשיקט צו דער אומבעקאַנטער וועלט פון דער צוקונפט. דאָס איז אַ האַנט, אויס־געשטרעקט פון דעם איצטיגען דור צום קומענדיגען. אַ האַנט, אין וועלכער עס ליגט פערשלאָסען דער גורל (לאָמיר האָפען, דער זכה בגורל) פון דער יודישער ליטעראַטור.

מיר האָבען געהאַט נאָך געצעהלטע מעמואַרען ווערק אויף יודיש. אַזעלכע קלאַסישע אויטאָביאָ־גראַפיעס, ווי די, וועלכע עס האָבען אונז איבערגע־לאָזט גליקל פון האַמעלן (נאָר וואָס אַרויס אין אַנ־גלישער איבערזעצונג) און אונזער׳ע קלאַסיקער אָבער קוואַנטיטאַטיוו איז די יודישע מעמואַרען־ליטעראַטור געוואָרען זעהר אָרים. זינט נאָכ׳ן קריג איז זי רײך געוואָר׳ען. עס זענען פערעפענטליכט געוואָר׳ען צעהנדליגער און צעהנדליגער בענד זכרונות, אויך פערענדיגטע אויטאָביאָגראַפיעס..

אין ביאָגראַפיעס זענען מיר אָבער נאָך אַלץ אָרים..

בײ אונז איז דערפאַר אויסגעוואַקסען אַ ליטעראַטור פון רײזע־בעשרײבונגען און וועג אײנדריקען זינט נאָכ׳ן קריג. אונזער׳ע שרײבערס זענען געווען היימזיצער׳ס אָדער זײ האָבען זיך געשלעפּט אויף דער קליאַטשע, און זײער׳ע רײזעס האָבען געהאַט אין זיך עפּעס פון מסעות בנימין השלישי. הינטער טוגיאַדעוועקע אָדער כתרילאָווקע האָט זיך דער הימעל אויף דער ערד אַראָפּגעלאָזען, און דאָרט איז שוין געווען דער סמבטיון מיט די רויטע יודעלעך, ערשט אין אָנהויב צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט הויבט מען אָן צו הער׳ען אין דער יודישער ליטעראַטור דאָס רעדער־רוישען פון אײזענבאַהנען, דאָס פּײפען פון שיפען. ערשט דאַן ווײזען זיך בײ אונז אַזעלכע ווערק, ווי שלום עליכם׳ס „בלאָנזשענדע שטערען“, „מאָטעל פּײסי דעם חזנ׳ס“ אָדער „אײזענבאַהן־געשיכטען“ אָדער אשס „פּאַלעסטינער־רײזע“, „קײן אַמעריקע“ אָבער קײן אָפּטער גאַסט אין דער יודישער ליטע־ראַטור איז דער רײזענדיגער נאָך אַלץ נישט געווען. איז געקומען דער קריג און מיט׳ן בלוטיגען בײטש, מיט פײער און שווערד אונז געטריבען פון די הײ־זער, פון די הײמען. עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ יאַ־געניש, אַ לויפעניש, וואָס האָט נישט קײן גלײכען צו זיך אַפילו אין אונזער נע־ובד־געשיכטע... איז אַ וואונדער, וואָס אין אונזער ליטעראַטור און אין אונזער פּרעסע האָבען זיך אַלץ אָפּטער גענומען ווײזען רײזע־בעשרײבונגען, וועג־אײנ־דרוקען?

נישט מאַכענדיג קײן סך־הכל, וויל איך נאָר פּאָראַפראַזירען אַ בערימטען אויסדרוק און זאָגען:

— אונזער לאַנד, אונזער ליטעראַרישע באַלעבאַטישקײט איז אין משך פון די לעצטע פּאָר צעהנ־דליג יאָהר געוואָר׳ען גרויס און ברײט, אָבער קײן אָרדענונג איז נישטאָ אין איהר, קײן צענטער, קײן אײנהײטליכקײט איז נישטאָ, קײן זיכערקײט איז נישטאָ...

אַזוי ווי דאָס יודישע פאָלק, איז די יודישע לי־טעראַטור אַ גרויסע, אַ רײכע משפחה, — נאָר צעווייס און צעשפּרײט.

די קאַטעגאָריעס פון נביאים

(פון רמב״ם׳ס לעבען און שאַפען)

פון ה. קרוגער

אַ סך ווערט גערעדט אין אגדות, מדרשים און אַפילו אין תלמוד וועגען די קאַטעגאָריעס פון נביאים: אַנדערע, וואָס האָבען געזעהען גאָט דורך ווענייגער מחיצות, און אַנדערע דורך מעהרערע. דער מיט האָט מען יעדען נביא׳ס ווײטקײט אָדער נאָנ־הענטקײט צום השם יתברך בעצײכענט. דער, וואָס האָט „געזעהען“ דורך ווענײגער אַ מחיצה, איז העכער אין מדרגה פון נבואה ווי דער, וואָס האָט גע־זעהען דורך אַ מחיצה מעהר.

אויף משה רבנו עליו השלום ווער׳ט געזאָגט, אַז ער האָט געזעהן בלויז דורך אײן קלאָרע דורכ־זיכטיג־שײנענדיגע מחיצה (אַספּקלריא המאירה). אונטער דעם וואָרט „מחיצה“ דאַרף מען לויט דעם רמב״ם׳ס ערקלערונג פערשטעהן פאָלגענדעס:

צום ערשטען מין חסרונות געהערען: באַריש־קײט, קרומער שכל און ווענײג פערשטאַנד; צום צווײ־טען מין געהערען: גאַווה, תאווה, רוגז, עזות אַז״וו. אַט די חסרונות זענען די מחיצות, וואָס זענען מפ־סיק צווישען מענשען און גאָט, ווי דער נביא ישעי׳ זאָגט: „פאַר אײער׳ע זינד טײלען אײך אָפּ פון אײער גאָט“.

„און ווייסען זאָלסטו, אַז נאָר דער, וואָס איז בעגאַבט געווען מיט אַלע גײסטיגע און קערפּער־ליכע מעלות, האָט געקענט דערגרײכען די מדרגה צו נביאות, די גמרא (שבת צ״ב און נדרים ל״ח), זאָגט: די נבואה קען נישט רוהען נאָר אויף יענעם וואָס איז רײך, קלוג און שטאַרק. אונטער דעם וואָרט „חכם“ דאַרף פערשטאַנען ווערען יענע זינ־ליכע מעלות, וואָס זענען אויסגערעכענט אין צווײ־טען פּרק; „עשיר“ דער, וואָס בעגנוגענט זיך מיט דאָס, וואָס ער פערמאָגט און איז זיך נישט מצער אויף דעם, וואָס אַנדערע האָבען יאָ און ער נישט. אַזוי זאָגט דאָך דער תנא אין אבות: ווער איז רײך? דער, וואָס איז צופרידען מיט זײן חלק; „גבור“ — דער, וואָס האָט גענוג שטאַרקײט צו בע־קעמפען זײן יצר הרע, צו קאָנטראָליר׳ען זײנע מע־שים, צו געהן נאָר אויפ׳ן מיטעלוועג, נישט אַדיר־כפרפאַלענדיג צו אײנעם פון בײדע עקסטרעמען.

מיר קענען אָבער נישט ערוואַרטען פאָלקאָ־מענהײט אַפילו צווישען נביאים. וואָרום „עס איז נישטאָ אַ מענש אויף דער וועלט, וואָס טוט נאָר גוטס און זינדיגט נישט“. אין גבעון האָט גאָט זיך בעוויזען צו שלמה׳ן, הײסט עס ער איז גע־ווען אַ נביא, און דאָך זאָגט עדות אויף איהם דער פּסוק פון נחמיה, אַז ער האָט געזינדיגט דורך דער תאווה צו פרויען (נחמי׳ י״ג). דאָס זעלבע דוד המלך, אַ נביא, און דאָך האָט דער בית המקדש אין זײן צײט נישט געקענט געבויט ווער׳ען, ווײל ער האָט צופיל בלוט פערגאָסען, כאָטש אין נויטיגע מלחמות, בעת צו זײן פאָלק איז ער געווען באַרמ־הערציג, אויף אליהו־הנביא זאָגט די גמרא (סנהדרין קי״ג), אַז זײן צו גרויסע „קנאת ד׳ צבאות“. האָט גורם געווען, מען זאָל איהם צונעהמען פון דער וועלט, וואָרום מיט זײן אויסערגעוועהנליכען אײפער וואָלט ער אַ סך יודען פערניכטעט, כאָטש זײ זענען עס ווערט געווען. דאָס זעלבע שמואל, אין ווען מען האָט געפונען אַ חסרון, זײן מורא האָבען פאַר שאול׳ן, און אין יעקב אבינו, זײן מורא פאַר עשו׳ן.

אָט די חסרונות זענען עס די „מחיצות“, וואָס זענען מפסיק צווישען גאָט און דער נביא. זאָלען זײ זײן גראָבע חסרונות, וואָלט דער נביא אינ־גאַנצען נישט געקענט ווער׳ען, וואָס ער איז די ראיה איז פון אלישע׳ן, וואָס דורך כעס איז די נבואה אַוועק פון איהם ביז אַ שפּילער מיט זײן שפּילען האָט דעם כעס בעזײטיגט. מחמת דעם צו גרויסען טרויער בײ יעקב׳ן אויפ׳ן פערלוסט פון יוסף׳ן איז די שכינה פון איהם אָפּגעטון געוואָ־רען, ביז די בשורה פון יוסף׳ס לעבען, ווען די נבואה איז צוריקגעקומען, לויט דעם תרגום אונ־קלוס׳עס אויסטײטשונג פון די ווערטער „ותחי רוח יעקב אביהם“.

יעדער חסרון איז אַ מחיצה, און אַזוי פיל מחיצות וויפיל חסרונות. דער אײנציגער איז גע־ווען משה רבנו, וואָס האָט קײן אַנדער מחיצה נישט געהאַט אויסער די פערבינדונג צווישען זײן נשמה מיט׳ן גוף. דערפאַר ווען ער האָט פערלאַנגט צו זעהען דעם גאַנצען אמת, די קלאָרע גאָטהײט, נישט פערשטעלט פון מחיצות — דאָס וואָס איהם האָט געקומט לויט זײן גײסטיגער פאָלקאָמענהײט— האָט ער געקראָגען דעם ענטפער: אַ מענש קען מיר נישט „זעהען“, און „לעבען“, פאַר דער זעל־בער צײט. דער גוף, דאָס איז דײן מחיצה, דײן חסרון; אָבער דו קענסט יאָ זעהען מטושטש׳דיג, נישט קלאָר, אַזוי ווי מען זעהט אַ מענשען פון הינטען — יאָ קענטיג, אָבער נישט גענוי. אַרײנ־צונעהמען אין זכרון צו געדענקען די געשטאַלט שפּעטער מיט אַ צײט, זעהענדיג אַ צווײטען מאָל; אָבער אַזאַ קלאָרע ראיה ווי מען זעהט אַ מענשען אין פּנים — קענסטו נישט דער־גרײכען בײם לעבען.

אין קורצען: יעדער מענש האָט געקענט זײן אַ נביא, אַזוי ווי יעדער מענש קען זעהן די זון— אויב נאָר עס זאָלען נישט זײן די מחיצות, וואָס פערשטעלען די ליכטיגקײט, און דערין זענען פאַר־האַן מדרגות: א) די, וואָס זענען נישט צוגעגרײט סײ אין מידות סײ אין שכל, די ליגען ווי אין אַ תפיסה, פערשטעלט מיט דיקע ווענט און אַ דאַך, אָהן פענסטער, דורך וועלכען עס זאָל אַרײנ־דרינגען די גײסטיגע ליכטיגקײט. ב) די, וואָס זענען אָן צוגעגרײט, נאָר מיט לײכטע חסרונות, זעהען יאָ, אָבער נישט קלאָר, און די אומקלאָרקײט איז לויט די צאָהל מחיצות און גראָבקײט. צײטווײ־ליגע חסרונות זענען צײטווײליגע מחיצות, ווי פריער ערקלערט.

די גרעסטע מדרגה האָט דערגרײכט משה רבנו עליו השלום, האָבענדיג בלויז אײן מחיצה, אַ חסרון פון וועלכען קײן לעבעדיגער מענש קען זיך בײם לעבען נישט בעפרײען. די גמרא צײגט אויך אָן אײניגע תנאים, וואָס די שכינה האָט געקענט רוהען אויף זײ ווי אויף משה רבנו, אָבער דאָס איז גאָר אַ שוואַכע עהנליכקײט. גלײך צו משה׳ן קען קײנער נישט זײן, אַזוי בעשטימט די תורה מיט די ווער־טער: „ולא קם נביא בישראל כמשה“.

דער אַכטער פּרק רעדט וועגען דער מענשלי־כער נשמה און דעם מענשליכען בעשאַף: עס איז אומזיניג צו גלויבען — זאָגט דער רמב״ם — אַז דער מענש זאָל געבוירען ווערען אינגאַנצען גוט, אָדער אינגאַנצען שלעכט. אַזוי ווי עס וואָלט גע־ווען נאַריש צו גלויבען, אַז אַ מענש קען געבוירען ווער׳ען אַ פערטיגער שניידער, סטאָליער אָדער מע־כאַניק. אָבער עס איז יאָ מעגליך, אַ מענש זאָל געבוירען ווערען מיט אַ געוויסע נטיה צו אײן זאַך, און פעהלערהאַפטיג אין אַ צווײטער. למשל: אײנער איז געבויר׳ען מיט אַ שאַרפען שכל, אַ גוטע תפיסה און אַ שטאַרקען זכרון. דעם דאָזיגען איז גרינגער צו לערנען, ווי יענעם, וואָס האָט די מעלות נישט, און דעם בעל זכרון ווערט גרינגער זײן צו לערנען די זאַכען, וואָס מען דאַרף געדענקען אויף אויסווענדיג, אַזוי ווי דעם בעל שכל וועט זײן גרינגער צו לערנען שכל׳דיגע חכמות, וואו פערשטאַנד שפּילט אַ גרעסערע ראָל ווי זכרון. דאָס זעלבע: אײנער איז געבויר׳ען מיט אַ שטאַרקען כאַראַקטער, איז איהם גרינגער צו ווער׳ען אַ גבור, ווי יענעם, וואָס איז פון דער נאַטור אַ פחדן; אָבער אַפילו אַ שוואַכער קען טרענירען אין זיך די מידה פון גבורה, דער בעל זכרון — אַ שאַרפען שכל, און דער בעל שכל — אַ שטאַרקען זכרון. דער אונטערשיד איז נאָר אין דער ענטוויקלונגס־אַרבײט. דעם מיט דער געבוירענער נטיה וועט עס אָנקומען גרינגער און מיט ווענײגער אַרבײט, בעת דער צווײטער וועט דאַרפען אַרבײטען שווערער, אָבער קײן אומעגליכקײט איז פאַר אַ מענשען נישטאָ.

זאָל עס יאָ זײן, דאַן קומט אויס, אַז אַ מענש איז געצוואונגען אין זײן אַקציע פון אַ מיט־געבוירענעם כח, וועלכען ער קען נישט ענדער׳ן, און אויף אַזאַ אופן פאַלט אַרונטער די גאַנצע תורה מיט די מצוות, בעלוינונג פאַר גוטעס און שטראָף פאַר שלעכטעס; פאַרוואָס קומט דעם צדיק בעלוינונג פאַר גוטע מעשים, ווען ער איז גע־בוירען דערויף און קען אַנדערש נישט טון? און ווי געשיקט זיך עס, אַז דער גערעכטער גאָט זאָל שטראָפען דעם רשע פאַר די שלעכטע מעשים, וועלכע ער איז געצוואונגען צו טון מצד זײן נאַ־טור, מיט וועלכער ער איז, פון דעם זעלבען בורא, בעשאַפען געוואָרען?

דעריבער פיהרט אויס דער רמב״ם, זענען פאַר׳ן מענשען קײן אומעגליכקײטען נישטאָ.

פייוועלס אַמאָליגע גוטע טעג

(פון דער סעריע: „אַלטער מאַרק")

פון יוסף זעלקאָוויטש

די פּאָליציישע אינטערווענץ האָט זיך דעם הער בוימאַן נישט איינגעגעבען.

— ער האָט אייך געלט גענומען?

— כ'בין נישט זיכער, אַז נישט.

— אָבער געכאַפּט ביי דער האַנד האָט איהר איהם נישט?

— ער האָט מיך אַרויסגעשליידערט פון קאַנטאָר, פון מיין אייגענעם קאַנטאָר.

יאָ, אָבער דאָס קוואַליפיצירט זיך פאַרן געריכט.

דער דעלעגירטער פון פּאָליציי־קאָמיסאַריאַט האָט צו דער גרעסטער דערשטוינונג פון הער בוימאַן קיין פּראָטאָקאָל נישט צונויפגעשטעלט, דערפאַר אָבער האָט ער זיך אָנגעשטעפּט אַן דער צוּבראָכענער טירע פון זיין קעלער, איבער וועלכער פייוועל איז געפאַלען. דאָס איז געווען אונגעהערט. אויף אַזאַ חוצפה האָט זיך הער בוימאַן נישט גערעכנט:

— איז דאָס יושר, אַז איך זאָל פאַרריכטען טרעפּען, וועלכע זענען נישט אין מיין הויז!? איך צאָהל דאָך דירה־געלט, דאַרף דער ווירט זיינע טרעפּען פאַרריכטען.

דער פּאָליציימאַן האָט זיך, הפנים, נישט געפיהלט גענוג קאָמפּעטענט אָפּצופּסקענען דעם ענין אַזוי אויף איין פוס און ער האָט איהם דערווייל געלאָזט אָפּען, נישט אַהין און נישט אַהער.

פייוועלען האָט מען אַהיימגעטראָגען און מען האָט איהם געלייגט אויף זיין כמו־בעט אין זיין שטיבעל, ערגעץ נעבען אַ בוידעם. אַז די ערשטע יסורים זענען איהם אַ דורך, האָבען זיך ביי איהם ווידער די אויגען צופינקעלט, ווי תמיד, בעת ער איז געווען אין גוטען הומאָר.

— הייסט עס, חמרים, אורלאָפּ. עלעהיי כ'־וועל אַביסעל צייט האָבען צו די וואַנצען.

די אַרבייט אין גאַס האָט אָבער נישט געוואַרט און עס איז קיין צייט נישט געבליבען אויף זיצען און אויסהערען פייוועלס פוילע וויצע. דערפאַר אָבער אָוונד־צייט איז דאָס שטיבעל פול געוואָרען מיט די אַלע דרייסיגצוואַנציג מאַן פון דער צווייטער חבריתא. איצט ערשט איז צייט געווען אַ דורכצוטראַכטען דעם גאַנצען ענין בפרטיות: צי האָט ער איהם געדאַרפט זידלען, צי נישט — פערשטעהט זיך, עס זענען געווען חלוקי־דעות:

— איך וואָלט איהם נישט געווידעלט, האָט משה גבור געזאָגט, איך וואָלט איהם די ציין אַרויסגעצוגען, אַז ער זאָל ווייטער נישט קענען רעדען. אורקען איז נישט געבליבען מעהר, ווי זיך צו פערענטפערען:

— פערשטעהסט? שלאָגען, וואָס איז דאָ צו בעווייזען גבורות? אַזאַ איינעם, אַז דו גיסט אַ זעץ, בלייבט ער דיר אונטער דער האַנט און דו האָסט שפּעטער געטועכצער מיט דער פּאָליציי. אַזאַ אויסגעקעמעלט, אויסגעאיידעלט גופעלע איז נישט, ברודער, פאַר אונזערס אַ האַנד.

אַוודאי האָבען איהם די עלטערע חברים גערעכט געגעבען:

— שלאָגען איז נישט קיין ענין, דו האָסט גאַנץ גוט געטון, אורקע.

דער אַלטער יעקב איז אָבער ווייטער נישט צופרידען געבליבען.

יעקב, אַ יאָהרעדיגער יודעל פון אַ יאָהר עטליכע זיבעציג, מיט אַ באָרד אַזוי ווייס, ווי די מעהל־זעק, וועלכע ער האָט פון פאַרטאָג ביז שפּעט אין אָוונד געשלעפּט איז געווען, אַזוי צו זאָגען, דער סעניאָר. מחלוקות, אַז עס פלעגען אַמאָל אויסקומען, פלעגט זיי דער אַלטער, אַזוי האָט מען איהם גערופען, מיט איין וואָרט אויסגלייכען. נישט געווען איינער, וואָס זאָל דעם אַלטען נישט פאָלגען, ווייל דער אַלטער איז געווען די עהרליכקייט און די ערנסטקייט אַליין, ער האָט קיינמאָל קיין הויך וואָרט נישט גערעדט. נאָר געשלעפּט זיינע זעק אין דער הויך און דער ניהער מיט דער שטילער עקשנות. ווי אַמאָל זיין פערדעל, וועלכעס האָט נאָך בימי דייטש די קאָפּיטעס אויסגעצויגען און נאָך וועלכען יעקב האָט איבערגענומען די אַרבייט פון שלעפּען.

איז ער, דער אַלטער יעקב נישט צופרידען געווען מיט'ן אויסגאַנג פון דער גאַנצער געשיכטע:

— פייוועל האָט אויסגעלענקט אַ פוס, וועט איהם גאַרנישט זיין, ער וועט ליגען עטליכע טאָג צו בעט, וועט זיך איהם אויסהיילען, עלעהיי ער וועט זיך אַביסעל אָפּרוהען, אָבער אַז דו, אורקע, האָסט בעליידיגט בוימאַנען, וועל איך נישט האָבען קיין פנים מעהר אַריינצוקומען צו איהם אַרבייטען..

ניין. אורקע האָט בשום אופן נישט געקענט מיט איהם מסכים זיין:

— איהר, ר' יעקב, געזונד זאָלט איהר אונז זיין, האָט איבעריג ליב נאָר מיט גוטען, נאָר פשרות צו מאַכען, ס'זאָל קיינעם נישט וועה טון, לויט אייך קומט אויס, אַז כ'האָב איהם געדאַרפט נאָך געבען אַ גלעט איבערן בעקעל, אי פאַר דער צובראָכענער טרעפּ, אי דערפאַר, וואָס ער האָט נישט געוואָלט צום טעלעפאָן צו לאָזען..

כ'וואָלט איהם געגעבען אַ גלעט, וואָלט איהם דאָס שמאַלץ־בעקעל געפּלאַצט, האָט זיך משה גבור נישט געקענט איינהאַלטען.

— גיי, שוין גיי, נישט אומעטום איז גוט צו בעווייזען זיך מיט גבורות, אַזאַ איינעם, אַז מען זאָגט אַריין אין טאַטענס טאַטען, איז אַ סך ערגער, ווי געשלאָגען.

פייוועל, דער בעל שמחה אַליין איז געלעגען אויף זיין אָנצייכען פון דעם אַמאָל געוועזען בעט, האַפּערדיג, פריידיג און גליקליך.

— גלייבט מיר, חברים, אַז ס'איז ווערט געווען, ס'איז ווערט געווען צו געבען אַ טרמאַסק אַראָפּ מיט'ן זאַק אויף די פלייצעס אין קעלער אַריין. כדי צו קענען ליגען אַט אַ דאָ אויף מיין מלכות'דיג בעט. דער קייזער האָט אַזאַ בעט? — אַ מכה איהם! און אַזאַ לייב־גוואַרדיע אַרום, וואָס האַלטען איהם אין איין קושען האָט ער? — אַ גוטע קרענק! וואָרט צו חברים, איצט זעהט איהר זיי נישט, די וואַנצען, זיי שלאָפען נאָך. אַ גאַנצער נאַכט אַרבייט, זיי שטייען ערשט אויף אַרום חצות, הוי מאַכען זיי דאָס מיט מיר אַ תיקון!

אַ מאָדנער מענש געווען, דער פייוועל. דער גאַנצער לעבען זיינער איז איהם געגאַנגען מיט דער פוטער אַראָפּ, ווי איין שלימ'מזל, ווי איין צרה האָט זי זיך אין איהם אָנגעכאַפּט און איהם עס זאָל דאָס אָנהויבען צו טשעפּען! אייבי מיט'ן געלעכטער, איבעריג מיט'ן וויץ. איז איהם דאָס ווייב אַמאָל אין אַ שרפה פערברענט געוואָרען, האָט עס ביי פייוועלען געהייסען, אַז זי איז, מן הסתם עפּעס גוטעס ווערט געווען, אַז ס'איז איהר בעשערט געווען כאָטש איין מאָל אין לעבען זיך אָנצוּוואַרעמען, ווייל

— אַזוי ווי איהר קוקט איהר אָן, מיין געווע־זענע פּלוניתטע, האָט זי, זייט איך געדענק זי געציטערט פאַר קעלט, דער פעלדשער האָט געזאָגט, יאַקבי זי זאָל האָבען וויניג בלוט, מיט קיין שום שמאַטעס און טיכער האָט איהר, איהר נישט געקענט דערוואַרעמען. נו, האָט זי זיך איינמאָל אָנגעוואַרעמט אויף גוט און דער נאַר, אָפּגעשיידט זאָל זי זיין, האָט זיך געמאַכט אַזעלכענע קולות, אַז דאָס בלוט אין די אָדער'ן איז פערקיהלט געוואָר'ן...

האָט ער געהאַט אַ טאָכטער, האָט זי זיך אַראָפּגעוואָרפען פון פירטען שטאָק און ביי פייוועלען איז עס אויסגעקומען אַנ'אויסטערליש הומאָריסטישע מעשה:

— זי איז געוואַקסען און געוואַקסען ווי אויף הייוון אין דער לענג און אין דער בריים און שטאַרק געווען, ווי אַ פאָר פערד, זענען איהר די יונגען נאָכגעלאָפען, ווי די הינד אַ סוקע. חתונה מאַכען האָב איך איהר נישט געקענט, האָט זי זיך אַליין חתונה געמאַכט, און אַז דאָס פּייקעל איז געוואַקסען, איז זי געפלויגען פון פירטען שטאָק אַראָפּ, מאַ, זאָל דאָס זיין געווען איהר פערגעניגען, אַ מיידעל, אַזוי לאַנג, ווי זי האָט געלעבט איז זי דוכט זיך קיינמאָל אויפ'ן טראַמוואַי אַפילו נישט געפאָהרען, נו, האָט זי דאָך כאָטש איינמאָל אין לעבען געמעגט אַביסעל פליהען!...

עפּעס איינמאָל אין לעבען האָט פייוועל געהאַט גוטע צייטען און געווען איז דאָס, ווען ער האָט נאָך אַלץ בחור געאַרבייט ביי יוחנן טרייטעס אויפ'ן גריבעם מאַרק און פון יענע צייטען הערט פייוועל קיינמאָל נישט אויף צו רעדען, בפרט נאָך, אַז ער איז ביים גוטען הומאָר.

מיט וואָס זענען יענע צייטען גוט געווען?

— דערמיט, גוטער ברודער, וואָס דו האָסט געהאַט צו טלוקען אויבענאַרומעט, האָסט, גוטער ברודער טאַקע געאַרבייט ווי פיר אייזלען, אָבער די פרעס האָט מען דיר נישט געזשאַלעוועט! — „רוב און כיזוף", פלעגט יוחנן שרייען און טרייטע האָט געגאָסען נאָך אַ טעלער זופּ און נאָך אַ טעלער זופּ, אַזש דער מאָגען האָט געבורטשעט פאַר שמחה, ווי אַ הונט בעת דו ווייזט איהם אַ פעטען ביין... און ווער שמועסט נאָך שבת...

אַ מאָדנע זאַך. פייוועל דערצעהלט, לכל הפחות איין מאָל אין טאָג וועגען יענע גוטע צייטען ביי יוחנן טרייטעס. יעדעס מאָל, ווען ער דערצעהלט וועגען די טעלער זופּ, וואָס טרייטע פלעגט איהם אָנגיסען, פלעגען זיך איהם זיין שמאָלע, קורצזיכטיגע אויגען צופינקלען און צובלישטשען, ווי ביי אַ קראַנקהאַפטען שיכור, וועלכער האָט שוין עטליכע טאָג נישט געטרונקען און דערזעהט פלוצלונג פאַר זיך אַנ'אָפענע פלאַש און יעדעס מאָל, ווען ער פלעגט צו קומען צו דעם „ווער שמועסט נאָך שבת", פלעגען זיך איהם די אויגען פערלייגען מיט אַנ'אומבעשרייבליכען טרויער, אַז ער פלעגט זיי אַזש פערזשמורען פון גרויס ווייטאָג. דאָסמאָל אָבער איז פייוועל געווען אין אַ צו־גוטער שטימונג, זיין „מלכות'דיג" בעט, אַרום וועלכען עס זענען געזעסען און געשטאַנען די גאַנצע קאָמפּאַניע יונג און אַלט, דאָס אַלעס האָט איהם נישט געלאָזט אָנהאַלטען זיך אָן די טרויעריגע זכרונות, וועלכע זעבען אפשר געווען ווי אַ פינסטערער וואָלקען אין איינעם פון זיינע יענע ליכטיגע טעג, און וועלכער איז אפשר געווען פערבונדען מיט זיין קאַנאַניזירטער אָפּענדיגונג פון די פריילינע זכרונות, מיט דעם „ווער שמועסט נאָך שבת".

— דערצעהל, פייוועל, דערצעהל, האָט פייוועל זיך נישט אָפּגעשטעלט. אמת, די אויגען זענען איהם, ווי תמיד ביי דעם זאַץ געבליבען פערזשמורעט אָבער נאָך אַ ווילע האָבען זיי זיך צו־עפענט מיט דעם פריידיגען גלאַנץ:

— ווען שמועסט נאָך שבת, געאַרבייט פערשטעהט זיך האָט מען נישט. די שבת'דיגע אויבראַניקע, און די שטיוועל מיט לאַקירטע כאָליעוועס זענען געלעגען אויף דיר ווי אויסגעגאָסען, און אַז דו ביסט געגאַנגען איבערן שטוב האָבען זיי געגלאַנצט, ווי די קופּערנע, אָפּגעפּוצטע ראָנדלעס ביי טרייטען אין קוך, דאָס בערדעל אַרומגעצעשעט — אַ יונג מיט בייבער און דאָ ביזט מיט יוחנען אַהיימגעקומען פון דאַווענען.

— אַ טשאַרעק שפּריט איז שוין געשטאַנען אויפ'ן טיש, קידוש געמאַכט, האָסטו, גוטער ברודער איבער אַ טיי־גלאָז, פערביסען מיט אַ קלאַפּטער פוטער־קוכען, אַז די שלייפען האָבען וועהגעטון קייענדיג און די אויגען האָסטו פערגלייזט, אַז דו האָסט אין דעם קוכען אַריינגעשטעקט די ציין און טרייטע האָט דיך נישט אויפגעהערט אויף איין מינוט צו מונטערען:

— ריק, פייוועקע, ריק, עך, ברודער, נישטאָ היינט אַזעלכע באַלעבאָסטעס.

פייוועל איז אָבער נישט געוואוינט געווען צו קיין טרויעריגע נאָטעס אין זיין פריילינער אָדע און ער האָט באַלד אָפּגעהאַקט פון זיין בעדויערענדען טאָן.

— דאָס, גוטער ברודער איז ערשט געווען אַ פאָרשפּיל, אַ פונדאַמענט געלייגט, שפּעטער זענען ערשט געקומען די צוויי פונטיגע פרישע חלות, די פיר־פונטיגע ברייטלען. יוחנן האָט געגעבען אַ וואונק: „אַרבייט פייוועל" — הער, גוטער ברודער, איך בין דאָך אַ שלעפּאָק, איך זעה דאָך נישט, וואָס ביי מיר הינטערן באָז געפינט זיך, נאָר יוחנן'ס וואונק האָב איך אייביג געזעהען און אַזוי, זוי קיין שעהמעוודיגער בין איך אויך נישט, האָב איך מיך נישט געלאָזט בעטען און מיך גענומען צו דער מלאכה.

וואָס זאָל איך אייך זאָגען, ס'איז נישט געווען אַזאַ לייכט שטיקעל אַרבייט אויסצוטונקען אין דער פיש־יויך, אַ צוויי פונטיגע חלה מיט אַ האַלבען לאַבען ברויט, ס'איז נישט געווען אַזאַ לייכטע אַרבייט אויפצועסען אַ צוויי־פונטיגען געפיהלטען העכט, אָבער יוחנן פון איין זייט און טרייטע פון דער צווייטער זייט האָבען מיך נישט אָפּגעלאָזט

— האַלט פּאַסאַן, פייוועקע, און פּאַסאַן האַלטען האָב איך געמוזט, ווייל...

פייוועל האָט זיך פלוצלונג פערקרומט:

— ס'טוט וועה, דער פוס טוט וויי.

אָבער ס'איז ליגען, פייוועלען האָט איצט דער פוס נישט וועה געטון, ווי צופריש — עפּעס אַנדערש האָט איהם וויה געטון, דער עפּעס, וואָס איז געווען פייוועלס פינסטערער וואָלקען אין זיינע יענע ליכטיגע טעג, וועגען וועלכען ער האָט נישט געוואָלט ריידען.

קען זיין, אַז וואָלט מען איהם דווקא אָנגעהאַלטען, וואָלט ער ווייטער דערצעהלט, אורקע אָבער האָט נישט געוואָלט אויסהערען קיין מעשיות:

— איך לייג פאָר, חברים, אַרויסצושטעלען פאַר'ן הערונגען: העכערער לוין און באַרמאַלע, מענשליכע אַרבייטס־בעדינגונגען:

די הקפה פון „עוזר דלים"

אַ מעשה לכבוד שמחת תורה

פון בן ציון פייגאַן

דער זלאָטשעווער מגיד ר' יחיאל מיכל ז"ל, האָט שמחת תורה, ביי די הקפות, נישט געהייסען מאַכען מעהר ווי זיבען הקפות און ער האָט זיי איינגעטיילט אויף דעם אופן:

די ערשטע פינף הקפות האָט ער געגעבען זיינע פינף זיהן, די חמשה חמשי תורה:

ר' וועלוועלע זבאַריזשער, ר' איציק'על ראַדזיווילער, ר' משה'לע זוויהילער, ר' מרדכי'לע קרעמענעצער און ר' יאָסעלע יאַמפּעלער. זיך אַליין האָט ער גענומען די לעצטע הקפה. „קדוש ונורא", און צו עוזר דלים האָט ער געהייסען אויפרופען אַנ'אָרימאַן: אַ וואַסער־טרעגער, אַ האָלץ־העקער, אָדער סתם אַ מחזיר על הפתחים.

און יענער אָרימאַן, וואָס האָט געהאַט די זכיה אויפגערופען צו ווער'ען צו „עוזר דלים" איז ער שוין געווען בטוח, אַז אין דעם יאָהר וועט ער שוין אויפגעריכט ווער'ען מיט גרויס עשירות.

די איבעריגע ספרי תורות, וואָס זענען געווען אין ר' מיכל'ס קלויז, האָט ער צוטיילט צווישען זיינע מקורבים, זיי זאָלען געהן מיט הקפות, נישט אויסרופענדיג זייער'ע נעמען.

פלעגען אויף שמחת תורה קומען קיין זלאָטשעוו צום מגיד אין קלויז, אָרימעלייט, פון אַלע ארבע פנות העולם, און אַלע האָבען זיך געשטופּט אויבען אָן, צו זיין אנזיכטיג, נעבען מגיד, כדי אפשר זוכה זיין צו ווער'ען אויפגערופען צו דער הקפה פון עוזר דלים און דורך דעם אויפגעריכט צו ווערען מיט עשירות.

פלעגט דער מגיד ז"ל שריבען צו זיי מיט אַ זעהר פריינדליכען און ליבליכען שמייכעל:

„יודען, איהר דאַרפט זיך נישט שטופּען"!

אַלע, זענט איהר אויסגעקריצט ביי מיר אין זכרון! איך זעה תמיד פאַר מיינע אויגען. אַלע יודען מקצה העולם ועד קצהו! בפרט די אָרימע יודען, וואָס זיי זענען בבחינת „חביבין ישראל שנקראו בנים למקום".

נאָך וואָס־זשע שטופּט איהר זיך אַזוי? איהר ווילט פערליערען דעם „חביבין" צוליב עשירות!

האָבען אָט פאַר די ווערטער, יודען גבירים געהאַט פערדרוס.

און חיים דער נגיד, וואָס איז געווען אַ שטיק תקיף, האָט זיך איינמאָל אָנגערופען:

— רבי, מיר, דערפאַר. וואָס מיר פערמאָגען עשירות, זענען מיר דען נישט גאָטס קינדער?

אַז אַ קינד ווערט רייך, ווערט עס דען איבער דעם אויס קינד ביים טאַטען?

און אויב צוליב עשירות ווערט מען אויס קינד ביים רבונו של עולם, פאַר וואָס־זשע, הייסט איהר אויפרופען אָרימע יודען צו דער הקפה פון עוזר דלים, און איהר העלפט זיי רייך צו ווערען און איהר רייסט זיי אַוועק פונ'ם חביבין?

ר' מיכל'ע ז"ל, האָט אַ שמייכעל־געטון און געענטפערט:

ניין, האָסט אַ טעות.

אפילו אַ בשר ודם איז אויך בטבע מעהר צוגעצויגען צום אָרימען קינד, איידער צום רייכען און דעם אָרימען קינד ווייזט דער טאַטע אַרויס מעהר ליבע און דאָך, זוכט יעדער פאָטער אויך העלפען רייך ווער'ען דעם אָרימען קינד.

די גבירים זענען דאָך געווען תמיד מיט גרויס פערדרוס אויף ר' מיכל'ען. דעם זלאָטשעווער מגיד און זיי האָבען געהאַט אויף איהם זעהר גרויס תרעומות.

זיי האָבען געמוזט אַלעס כובש זיין אין זיך און שווייגען.

זיי האָבען גרויס „דרך ארץ" געהאַט פאַר איהם און מורא געהאַט פאַר זיין הקפדה.

איבערהויפּט איז פול געווען מיט תרעומות אויף איהם אברהם שלמה מנשה'ס, אָדער ווי מען פלעגט איהם רופען אונטער די אויגען: אברהם שלמה גוי.

ער, אברהם שלמה, איז געווען אַ גרויסער עושר אין זלאָטשעוו.

אַמאָל איז ער געווען דער איינציגער רייכער יוד אין זלאָטשעוו.

און כאָטש אויסער געלד האָט ער גאָר נישט פערמאָגט, נישט קיין תורה און נישט קיין דרך ארץ, האָט ער דאָך געהאַט די איינציגע דעה אין זלאָטשעוו. ווייל, כמעט דאָס גאַנצע שטעטעל און אומגעגענד האָט געמוזט אָנקומען צו איהם נאָך „גמילת חסדים".

האָט דער זלאָטשעווער מגיד אָנגעהויבען צו טיילען די הקפה פון „עוזר דלים" יעדען יאָהר צו אַנדערע אָרימעלייט און בפירוש צו אידעלע יודען, תלמידי חכמים. איז דאָס שטעטעל זלאָטשעוו נתרבה געוואָרען יעדען יאָהר מיט מעהר אַנ'עושר. און די „דעה" און תקיפות האָט זיך אַרויסגעגליטשט ביסלעכווייז פון די הענד פון אברהם־שלמה'ן.

נישט נאָר מען האָט זיך אויפגעהערט צו רעכענען מיט זיין וואָרט, נאָר מען האָט זיך געשעהמט מיט איהם, און אָנגעהויבען צו חוזק'ן פון זיינע עמי הארצישע ווערטער.

האָט ער געטראָכטען אַ שנאה צו אַלע נייע גבירים, וועלכע ער פלעגט בעטיטלען מיט'ן נאָמען: „די אויפגעקומענע" און ער האָט געהאַט אַ שטאַרקען פערדרוס אויפ'ן מגיד, ר' מיכל'ען ז"ל, וועלכער איז דער גורם אין זייער רייכקייט, צוליב וועלכען ער האָט פערלוירען זיין השפעה און די דעה אין שטעטעל.

זיצט ער אַמאָל און קלערט: — ווי אַזוי יוצא מען רייכער פון די אַלע שטעטעלדיגע, אויפגעקומענע גבירים. אויף אַזוי פיל, אַז איך זאָל קאָנען צוריק בעקומען די גאַנצע מאַכט אין שטעטעל און צוריק ווערען דער איינציגער „דעה זאָגער", ווי אין די פריהערדיגע צייטען.

און נאָך פיל טראַכטען און קלערען איז ער געקומען צו אָט דעם בעשלוס:

ער וועט שמחת תורה אין אָוונד זיך אַוועקשטעלען נאָהענט נעבען „אָרון הקודש" און ווען מ'וועט אויפרופען צו „עוזר דלים" וועמען נישט איז, וועט ער אונטערלויפען, אויסכאַפּען דעם „ספר תורה", און וועט געהן מיט דער הקפה, וועט ער רייכער ווערען טופּל ווי זיין רייכקייט. אין

(ווייטער אויף 14־טע זייט)

משפחות אין פלאמען

ר. איזראעל

סענסאציאנעלער ראמאן פון יודישען פאמיליען = לעבען

קאַפּיטעל 1

גיטעלע ווייספעלד אויפ'ן טויטען בעט

טרויעריג און ערנסט איז צוגעפאַלען דער הערבסט־אָווענד. די לעצטע שטראַהלען פון דער אונטערגעהענדער זון האָבען זיך נאָך אַדורכגעריסען דורך די פינסטערע וואָלקענס מיט אַ רויטען גלאַנץ, באַלייכטענדיג די דעכער פון די הויכע הייזער אין דער גרויסער שטאָט.

נאָך טרויעריגער איז געווען אין איינעם פון די הייזער אין דער הויפּט־גאַס, דאָרט אין דער וואוינונג פון ר' הערש ווייספעלד, וואו מען איז שטענדיג געשוואומען אין גוטס און וואוילטאָג, זענען איצט געקומען שווערע מינוטען, אַזוי ווי אַ בייזער רוח וואָלט זיך אַריינגעריסען אין דעם דאָזיגען גבירישען הויז, גיטעלע ווייספעלד, די פרוי וועלכע האָט גאָר קיין גאַל אין זיך נישט געהאַט, וואָס איז געווען אַ מלאך אין אַ מענשליכען קערפּער איז געלעגען אויפ'ן טויטען־בעט.

ס'איז געשעהען דאָס וואָס באַהענטע פריינד פון ווייספעלדן האָבען פאָראויסגעזעהן. גיטעלע האָט נישט געקענט אַריבערטראָגען דעם שווערען קלאַפּ וואָס זי האָט געליטען מיט'ן טויט פון איהר געליבטען זוהן, פון דעם מאָמענט אָן האָט גיטעלע כסדר געקרענקט און איצט האָט קיין שום דאָקטאָר זיך נישט אונטערגענומען צו פעררעכטען איהר קראַנק האַרץ.

גיטעלע איז געלעגען אויפ'ן ווייסען בעט, די ברוסט האָט זיך האַסטיג געהויבען צוליב'ן שווערען אטעמען און די ווייסע פינגער האָבען אומרוהיג געבלאָנדזשעט איבער דער זיידענער קאָלדרע.

ביים בעט איז געזעסען איהר טאָכטער מרים און מיט אומרוהע אין די אויגען געקוקט אויפ'ן בלאַסען, שעהנעם געזיכט פון איהר מוטער, וועלכעס איז געווען אַזוי עהנליך צו איהר אייגענעם פּנים.

דאָס יונגע מיידעל איז געווען שלאַנק און שעהן, זי איז אַלט געווען העכסטענס אַכצעהן יאָהר, די שעהנקייט פון דער בליהענדער יוגענד האָט זיך איהר צוגאָסען אויף איהר גאַנצען קערפּער, די שוואַרצע האָהר האָבען ווי ברויזענדע כוואַליעס אַרומגעריגעלט איהר רונדען געמאַכטען קאָפּ און די ווייסקייט פון געזיכט האָט נאָך בולט'ער געמאַכט איהר שוואַרצע אויגען. מרים איז געווען שעהן, שעהנער ווי איהר מוטער, וועלכע איז אַמאָל געווען אַזוי בערימט מיט איהר שעהנקייט.

— מרים, דאָס זיצט דו ביי מיר, האָט גיטעלע קוים אַרויסגעשטאַמעלט.

— יאָ, מאַמעשי דאָס בין איך, דו האָסט עפּיס געוואָלט פון מיר.

— געה נישט אַוועק פון דאַנען, איך האָב נאָך מיט דיר אַזויפיל צו רעדען... און איך פיהל, אַז איך מוז זיך איילען, שנעל וועל איך דיך מוזען פערלאָזען, מרים.

— מאַמעשי, האָט מרים האַרצרייסענד אויסגעשריגען, רעד נישט אַזוי, דו טאָרסט מיך נישט פערלאָזען, דו טאָרסט נישט אַוועקגעהן פון מיר.

— איך מוז מיין טייערע קינד, איך מוז, מיר דוכט זיך, אַז דאָרט אויבען וואַרט שוין אויף מיר דיין פאָטער און דיין ברודער... אָבער פאַר מיין אַוועקגעהען אויף אייביג, האָב איך נאָך מיט דיר אַזויפיל איבערצורעדען...

— הער מיך אויס, מרים, דו ווייסט אין וואָס פאַראַ גליק מיר זענען געווען ווען דיין פאָטער האָט געלעבט. ווי אַ גוטער און אידעלער ער איז געווען אָבער דו ווייסט נישט וואָס פריהער איז געווען, דו ווייסט נישט, וואו דיין פאָטער האָט מיך געפונען... און פון וואַנען ער האָט מיך צוגענומען, ס'זענען ביי מיר געווען אַזעלכע צייטען, אַז איך בין געווען הונגעריג און עלענד און אויף די וועגען געבעטעלט אַ שטיקעל ברויט...

ביי די דאָזיגע טרויעריגע זכרונות, האָבען די רעשטליכע כוחות אָנגעהויבען צו פערלאָזען גיטעלען, טרעהרען האָבען זיך איהר געשטעלט אין די אויגען און זי האָט נישט געקענט ווייטער רעדען, ענדליך האָט זי אַרויסגעשעפּטשעט:

— מרים... ס'בלייבט זעהר וועניג צייט, ס'רוקט שוין צו מיר דער אומרחמנותדיגער טויט

— גאָט מיין איינציגער, האָט מרים געיאָמערט, דער הימעל וועט נישט זיין אַזוי שלעכט, בלייב ביי מיר מאַמעשי

— דו וועסט נישט זיין איינזאַם פערלאָזען, מרים, דוד איז דיין בעשיצער און ער וועט דיך בעשיצען ווען דו וועסט דאָס דאַרפען.

מרים האָט אַ ציטער געגעבען, ווען זי האָט דערהערט דעם דאָזיגען נאָמען, אָבער האָט גאָרנישט געענטפערט, אין די לעצטע מינוטען פון איהר טייערער מאַמעס לעבען

זי האָט ווייטער געיאָמערט און דאָס יונגע מיידעל האָט מיט איהרע אָרימס אַרומגענומען די שטאַרבענדע, וועלכע האָט שוין מיט אַ פערלאָשענעם בליק געוואָרפען די לעצטע בליקען אויף איהר געליבט קינד

— זיי שטאַרק, טייערע טאָכטער — האָט געשעפּטשעט די בלאַסע ליפּען, מאַך מיר נישט נאָך שווערער די לעצטע געזעגענונגס מינוטען, הער אויס וואָס איך וועל דיר זאָגען... דו דאַרפסט שוין איצט וויסען דעם סוד, דעם גרויסען סוד, וועלכען מיר האָבען ביז איצט פאַר דיר בעהאַלטען...

— וואָס פאַראַ סוד? — האָט מרים מיט שרעק געפרעגט

— יאָ אַ סוד, אַ גרויס געהיימניש, וועלכעס איך מיט דיין טאַטען האָבען געטראָגען טיף אין האַרצען און קיינעם נישט דערצעהלט, איצט מוזט דו דאָס וויסען.

מרים האָט באַהאַלטען איהר פּנים אין דער זיידענער קאָלדרע, וואַרטענדיג אויף דער ענטדעקונג פאַר וועלכער זי האָט זיך אַזוי שטאַרק געשראָקען, די האַרע האַנד פון דער שטאַרבענדער האָבען געגלעט מרימס פּעך־שוואַרצע האָהר.

— אָבער דוד וואו איז... וואו איז דוד... ער איז דער געליעבטער, דער דאָזיגער וואויל־לערנער, דער דאָזיגער שטילער, בעשיידענער בחור האָט אַ גרויסען שייכות צו דעם וואָס איך וועל דיר איצט ענטדעקען, ווי שרעקליך און גרויזאַם ס'זאָל נישט זיין דאָס וואָס איך וועל דיר זאָגען

גיטעלעס קאָפּ איז מאַטלאָז געפאַלען אויף די ווייסע, ווייכע קישענס, זי האָט נאָך געוואָלט ווייטער רעדען, אָבער פון איהר מויל האָבען זיך נאָר אַרויסגעריסען אומפערשטענדליכע טענער, די גליידער זענען קראַמפּהאַפט שטייף געוואָרען, נאָך איין מאַטען ליבעס־שמייכעל אויף די בלויע ליפּען האָט זי צוגעוואָרפען איהר טאָכטער, דער לעצטער בליק פון גרענעצלאָזער ליבע, נאָך אַ דריק די הענד פון מרימען, וועלכע די שטאַרבענדע האָט געהאַלטען אין איהרע הענד, און גיטעלע האָט אויסגעהויכט די נשמה

— מאַמעשי, שטאַרב נאָך נישט, האָט מרים זיך געריסען די האָאָר פון קאָפּ, נאָך נישט, עפּען נאָך דיינע אויגען, דערצעהל מיר נאָך דעם סוד וואָס דו האָסט מיר געוואָלט ענטדעקען, לאָז מיך נישט ווייטער לעבען אין אַזעלכע שרעקליכע יסורים און ליידען

— אָבער גיטעלע האָט שוין מעהר גאָרנישט געהערט, זי האָט שוין צוגעמאַכט איהרע אויגען אויף שטענדיג.

מרים האָט זיך געוואָרפען אויף דער געשטאָרבענער און האָט זי קראַמפּהאַפט געדריקט צו זיך. דאָס שרעקליכע געוויין האָט געטרייסעלט מיט'ן גאַנצען קערפּער פון דעם יונגען מיידעל, ענדליך האָט זי אויפגעהויבען דאָס פּנים און געוואָרפען דעם לעצטען בליק אויף איהר טייערער מוטער וואָס איז אַוועק פון איהר אויף אייביג. זי האָט זיך אַ טרייסעל געטאָן ווי אין פיבער, דאַן איז זי צוגעלאָפען צו דער טיר פון שכנותדיגען צימער, זי ברייט אויסגעעפּנט און געזאָגט צו אַלע, וועלכע זענען דאָרט געווען פערזאַמעלט

— די מאַמעשי איז געשטאָרבען...

קאַפּיטעל 2

דער בייזער גורל

אין אַלע צימערן איז געווען שטיל, אַזוי ווי קיינער וואָלט נישט געוואָלט אויפוועקען גיטעלען, וועלכע איז שוין געלעגען אויף דער ערד צוגעדעקט מיט אַ ווייסען לייליך, אין דער דאָזיגער שטילקייט האָט זיך דייטליך געהערט ווי צום טויער פון הויז פאָהרט צו אַן אויטאָ און שטעלט זיך דאָרט אָפּ. דאָס איז געקומען די רביצין רחלע, וועלכע איז געווען אַן אָפטער גאַסט ביי גיטעלען און איז איצט אויך געקומען מבקר־חולה זיין גיטעלען.

לאַנגזאַם און מאַיעסטעטיש איז זי אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּען, האַלטענדיג דעם שלעפּער פון קלייד אין דער האַנד, אַלע האָבען זיך אַרויסגערוקט פון ערשטען צימער, כדי נישט צו דאַרפען אָנזאָגען דער רביצין די שרעקליכע בשורה

— גוט מאָרגען, האָט רחלע געזאָגט עפּענענדיג די טיר, וואָס מאַכט גיטעלע?

— דער אויבערשטער האָט זי צוגענומען צו זיך, אַ ליכטיגען גן־עדן זאָל זי האָבען, האָט געזאָגט איינע פון די חברה־קדישה־ווייבער וואָס זענען שוין געווען אין צימער

די רביצין האָט אויסגעזעהן, ווי זי וואָלט זיך גאָרנישט געוואונדערט און גאָרנישט דערשראָקען, זי האָט נישט געפרעגט ווען און ווי אַזוי דאָס איז געשעהען, נאָר איהר ערשטע פראַגע איז געווען:

— וואו איז מרים?

— זי איז ביי זיך אין צימער, רביצין, האָט געענטפערט מרים'ס אַ קוזינקע אַנקאַ, וועלכע איז די גאַנצע צייט פון איהר מוהמעס קראַנקהייט געווען צוזאַמען מיט מרימען.

— איך וויל זיך שוין זעהען מיט איהר.

די שטרענגקייט פון טאָן, מיט וועלכען די רביצין האָט גערעדט האָט נישט דערלויבט קיין שום וואָרט פון פּראָטעסט, אַנקאַ האָט גלייך אָנגעוויזען דער רביצין וואו מרים געפינט זיך.

מרים איז געלעגען אויפ'ן בעט און געשלוכצט. זי האָט אפילו נישט בעמערקט ווען ס'איז אַריינגעקומען אין צימער. ערשט ווען זי האָט דערהערט שטימען האָט זי אויפגעהויבען דעם קאָפּ און שטאַר געקוקט אויף אַנקאַן און דער רביצין וואָס זענען געשטאַנען נעבען איהר.

— דו וועסט אַזוי גוט זיין אַרויסגעהן אויף אַ מינוט, האָט די רביצין געזאָגט אָהן צערעמאָניעס צו אַנקאַן, איך דאַרף דאָ עפּעס רעדען מיט מרימען.

אַנקאַ איז אַרויס בעגלייט מיט די בליקען פון מרימען, וועלכע האָט נאָך נישט פערשטאַנען וואָס דאָ קומט פאָר.

— מרים, האָט די רביצין גלייך אָנגעהויבען, איך האָב פערשפּעטיגט, איך האָב נישט גערעכענט, אַז דיין מאַמע וועט אַזוי גיך שטאַרבען, די דאָקטוירים האָבען מיר געזאָגט, אַז ס'וועט נאָך דויערן יעדענפאַלס נאָך עטליכע טעג, האָט די מאַמעשי עפּעס גערעדט מיט דיר פאַר'ן טויט?

אַנשטאָט אַן ענטפער האָט מרים זיך נידער בעגאָסען מיט טרעהרען, אַזוי אַז קיין טאָן איז איהר דורכ'ן האַלז נישט אַדורך.

די רביצין איז געוואָרען אומרוהיג, האָט עטליכע סעקונדען אָפּגעוואַרט, אָבער ווען מרים האָט נישט געענטפערט, איז די רביצין אַרויס פון צימער און שנעל, אַזוי ווי זי וואָלט זיך פאַר אימיצען בעהאַלטען, איז זי אַדורכגעלאָפען אַ רייה צימערן ביז זי איז געקומען אין צימער, וואו גיטעלע איז געשטאָרבען און איז איצט געלעגען אויף דער פּאָדלאָגע. אַ פיינליכע שטילקייט האָט געהערשט אומעדטום.

— דו ליגסט איצט טויט, גיטעלע, האָט די רביצין אַרויסגעשעפּטשעט, זיי מיר מוחל, אַלץ, אַלצדינג וואָס מיר האָבען געוואוסט, דו טראָגסט דאָס מיט אין קבר אַריין און איך מוז דאָס ווייטער טראָגען ביז ס'וועט אויך קומען די צייט ווען מיין נשמה וועט פערלאָזען מיין זינדיגען גוף.

רחלע די רביצין איז אַוועק אין אַ ווייטערדיגען צימער.

— איך מוז געפינען די שליסלען, איך מוז אַלץ אַדורכזוכען, כדי צו איבערצייגען אויב גיטעלע האָט נישט איבערגעלאָזען עפּעס אַ בריף, אָדער גאָר אַ טעסטאַמענט.

זי האָט אומעטום געזוכט די שליסלען פון דעם אייזערנעם קאַסטעלע וואָס (איז געשטאַנען אַנגעשרויפט אויפ'ן טיש און וואו, דאָס האָט זי זיכער געוואוסט, גיטעלע האָט שטענדיג געהאַלטען איהרע טייערע זאַכען. דאָס שליסעלע האָט זי אין ערגיץ נישט געפונען. ביז רחלע האָט זיך דערמאָהנט:

— אַהאַ, דאָס שליסעלע האָט גיטעלע שטענדיג געהאַלטען ביי זיך אויפ'ן האַלז. צי האָט זי עס נאָך. שטילערהייט איז רחלע ווייס צוריקגעגאַנגען אין טרויער־צימער און האָט זיך אַריבערגעבויגען איבער דער פערשטאָרבענער. פּאָרזיכטיג האָט רחלע צוגעריהרט איהרע פינגער צו דעם אייז־קאַלטען האַלז פון דער טויטער.

זי האָט זיך שנעל אַרומגעקוקט צי אימיצער בעמערקט נישט וואָס זי טוט, אָבער ווער וועט האָבען די דרייסטקייט נאָכצוקוקען רחלען!?

רחלע האָט טאַקע אָנגעטאַפּט אַ זיידען שנירעל, אויף וועלכען ס'איז געהאַנגען אַ שליסעלע, מיט אַ ציטערדיגער האַנד האָט רחלע אָנגעכאַפּט דאָס שנירעל און עס שנעל אַריבערגעלעגט איבער'ן האַלז פון דער פערשטאָרבענער. רחלע איז געווען בלאַס, הגם זי האָט געוואוסט אַז זי בעגעהט נישט קיין שום פערברעכען, אַז די כוונה איז ביי איהר אַ ריינע און זי וויל אָפּהיטען גיטעלעס הויז פון שלעכטס, וועלכעס זי האָט פאָראויסגעזעהן, אַזוי ווי אַ גנב האָט זי זיך אויפגעשטעלט פונ'ם טויטען קערפּער און געציטערט פאַר יעדען איבעריגען בליק וואָס אימיצער האָט אויף איהר געוואָרפען.

— — — — — — — —

די אונטערגעהענדע זון האָט אַריינגעברענגט אַ בעוואונדערע שטימונג אין דעם גרויסען זאַל פון דער ישיבה, די לעצטע פייער־רויטע שטראַהלען האָבען בעלויכטען נאָר איין ווינקעל פון גרויסען צימער. דאָס דאָזיגע ווינקעל האָט געשאַפען אַ קאָנטראַסט מיט דעם איבעריגען טייל וואָס איז געווען איינגעהילט אין פינסטערניש. דאָס רוב בחורים האָבען אַוועקגעלעגט דאָס לערנען און זענען אַרויסגעגאַנגען אין דרויסען, כדי זיך צו קוויקען מיט דער מילדער, פרישער זומער־לופט. נאָר עטליכע זענען נאָך געזעסען און געלערנט פון אויסווייניג און צווישען זיי אויך דוד'ל ראַדאָמסקער. אַזוי ווי ער וואָלט גאָרנישט געזעהן אַרום זיך, גאָרנישט געהערט, נישט געפיהלט די שעהנקייט פון דעם אונטערגעהענדען זומער־טאָג, האָט ער געהאַלטען צוגעמאַכט די אויגען און געלערנט פון אויסווייניג.

געלערנט אַזוי ווי נאָך קיינמאָל ביז איצט. דוד'ל האָט געוואוסט פאַרוואָס ער לערנט היינט מיט אַזאַ התמדה, דאָס האָט ער געוואָלט פערשרייען זיינע געדאַנקען, דאָס האָט ער געוואָלט פערטויבען זיינע מחשבות וואָס האָבען זיך איהם געשטופּט אין קאָפּ אַריין, איבעריגענס זענען גאָרנישט געווען אַזעלכע שרעקליכע זאַכען, נישט מעהר ווי ער האָט געטראַכט וועגען מרימען.

פאַרוואָס גראָד וועגען מרימען און נישט וועגען קיין אַנדערען אָדער אַנדערער, דאָס האָט ער אַליין נישט געוואוסט און זיך נישט אָפּגעגעבען קיין חשבון דערפון, דאָך האָט ער וועגען איהר געטראַכט זיין קול איז פון לערנען וואָס אַמאָל געוואָרען הייזעריגער, אין מויל איז געוואָרען טרוקען און ווען ער האָט אויף אַ מינוט געעפענט די אויגען און אויפגעהערט צו לערנען, האָט דוד'ל זיך דערשראָקען פאַר זיך אַליין, אין שטוב איז שוין געווען אינגאַנצען פינסטער און קיינער אויסער איהם איז מעהר נישט געווען.

דעמאָלט האָט ער לייכט אָפּגעאָטעמט, אַזוי ווי ער וואָלט געווען צופרידען וואָס קיינער וועט איהם איצט נישט שטערען צו טראַכטען פּשוט צו זיצען און טראַכטען.

— און אפשר, האָט ער זיך געטראַכט, וואָלט געווען אַ יושר צו געהן צו מרימען, דאָס הייסט נישט צו איהר, נאָר מבקר חולה זיין איהר מאַמען, גלאַט אַזוי, זיך נאָכפרעגען וואָס זי מאַכט. פאַרוואָס דען נישט? ס'פּאַסט דען נישט פאַר אַ בחור זיך נאָכצופרעגען וואָס עס מאַכט אַ גוטער פריינד בעת יענער איז קראַנק?

דוד'לען איז דער געדאַנק אויסגעקומען לאָגיש און קלוג. מילא, אַז ער וועט דאָרט צופעליג טרעפען מרימען, איז ער דאָך נישט שולדיג, ספּעציעל וועגען איהר געהט ער נישט דאָרט אַהין. און מיטאַמאָל האָט זיך עפּעס דוד'לען פערגלוסט אַריינצוקוקען אין אַ שפּיגעל אַריין.

— אַנאייבפאַל, האָט ער זיך צולאַכט, וואָס עס קען אַלץ אַ מענש איינפאַלען.

דוד'ל איז שוין דעמאָלט געווען אויפ'ן וועג, וואו ס'האָט געוואוינט מרים מיט איהר מוטער. לאַנגזאַם איז ער אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּען מיט האַרצקלאַפּעניש אַ דריק געגעבען די קלאַמקע און געעפענט די טיר. ער האָט שוין מעהר נישט געדאַרפט פרעגען, וואָס עס מאַכט די קראַנקע, ער האָט שוין בעמערקט אַז אַ טיפער טרויער הערשט אין דער וואוינונג, אַז די קראַנקע לעבט נישט מעהר.

דאָס איז געווען גראָד אין דעם מאָמענט, ווען רחלע די רביצין האָט אַראָפּגענומען דאָס שליסעלע פון דער פערשטאָרבענערס האַלז און האָט געוואָלט אַדורכגעהן עטליכע צימערן כדי צו רעדען מיט מרים'ן.

דוד'ל איז אַקעגענגעקומען רחלען גלייך אין פּנים אַריין, די רביצין האָט אַ ציטער געגעבען.

— דוד'ל ראַדאָמסקער, וואָס טוסטו דאָ?

— איך האָב נישט געוואוסט אַז ס'האַלט שוין אַזוי ווייט, איך בין געקומען מבקר חולה זיין די קראַנקע.

— דוד'ל ראַדאָמסקער, דו ווייסט אַז מיין אויפגאַבע איז אַכטונג צו געבען אויף דיר, דו ווייסט וועגען דער צוואה פון דעם טאַטען עליו השלום און דיין מאַמען, אַ ליכטיגען גן־עדן זאָל זי האָבען. מיר הויבט נישט אָן צו געפעלען דיין אויפפיהרען זיך...

— איך האָב גאָרנישט געטון, רביצין, אַזעלכעס פאַר וועלכען ס'זאָל מיר קומען אַ פאָרוואורף, האָט דוד'ל מיט אַ מינע פון אַ בעליידיגטען געזאָגט.

— ס'איז נישט אַזוי דוד, האָט רחלע איהם שטרענג אָנגעקוקט, דו ביזט נישט אַהערגעקומען נאָר כדי מבקר חולה צו זיין, צו דעם אַלעם זאָגסט דו נאָך ליגען.

די מאָס איז שוין געווען פול. דוד'ל האָט מעהר נישט געקענט אויסהאַלטען דעם טאָן, מיט וועלכען די רביצין האָט צו איהם כסדר גערעדט, ער האָט איהר געוואָלט שאַרף ענטפערען, אָבער ער האָט זיך באַלד דערמאָנט אַז אין שטוב ליגט אַ מת, און נאָך מעהר, אַז אין דער דאָזיגער שטוב געפינט זיך ערגיץ־וואו מרים, פאַרוואָס עפּעס נאָך מעהר דערפאַר, האָט ער נישט געוואָלט וויסען.

— דוד'ל, שוין צוריק אַהיימגעהען, און זאָלסט זיך נישט דערוועגען צו קומען מעהר אַהער אָהן מיין וויסען. דוד האָט זיך געריכטעט צום אַרויסגאַנג און אויך רחלע איז אַרויס מיט איהם צוזאַמען.

ווען זיי זענען שוין געווען אויף די טרעפּען האָט דוד'ל געזאָגט:

— רביצין איהר זענט צו שטרענג צו מיר, איך וואָלט געוואָלט אויסמיידען אייערע שטראָף־רייד, און אייער צו־גרויסע אויפזיכט, איך בין שוין אַ דערוואַקסענער מענש.

רחלע האָט איהם שאַרף אָנגעקוקט, זי איז געוועהן איבעראַשט פון זיינע רייד, אָבער איצט האָט זי נישט געוואָלט זיך מיט איהם אַמפּערען.

— מיר וועלען וועגען דעם אַן אַנדערש מאָל רעדען, האָט זי געענטפערט, און איז איינגעשטיגען אין דעם אויטאָ, וועלכער האָט זי מיט אַ שעה צוריק דאָ אַהערגעבראַכט, רחלע האָט נאָכאַמאָל קאָנטראָלירט צי זי האָט דאָס שליסעלע ביי זיך און עס גוט בעהאַלטען.

מרים איז געשטאַנען ביי דעם פענסטער, דעם שטערען צוגעפּרעסט צו די שויבען און טרעהרען האָבען זיך איהר געגאָסען איבער'ן פּנים.

— די מאַמע איז געשטאָרבען, וואָס האָט זי מיר געוואָלט זאָגען פאַר'ן טויט? זי האָט דאָך געהאַט עפּעס זעהר וויכטיגעס מיר איבערצוגעבען און האָט דאָס נישט בעוויזען צו טון, אָבער פאַרוואָס האָב איך איהר נישט דערציילט מיין סוד, פאַרוואָס איז זי געשטאָרבען, נישט וויסענדיג וועגען מיר גאָרנישט. ווי וואָלט זי געווען אויפגענומען דעם שרעקליכען סוד, וואָס ליגט אַזוי טיף פערבאָרגען אין מיין האַרצען! די מאַמע האָט אָנגערופען דעם נאָמען פון דוד ראַדאָמסקער, פאַרוואָס עפּעס גראָד זיין נאָמען?

און ווען מרים האָט נאָר אַרויסגערעדט דעם נאָמען דוד האָט זי בעמערקט ווי פון טויער געהען אַרויס רחלע טאַקע מיט דוד'ן, זי האָט געזעהן ווי רחלע זעצט זיך אַריין אין אויטאָ, וועלכער דערווייטערט זיך מיט אַ געראַויש און דוד קוקט לאַנג נאָך מיט אַן אומעטיגען בליק דעם דערווייטערטען זיך אויטאָ. אין דעם מאָמענט האָט דוד אויפגעהויבען די אויגען און זייערע בליקען האָבען זיך צונויפגעטראָפען, אַן אַנדערש מאָל וואָלטען זיי ביידע זיך בעמיהט אַזאַ בליק אויסצומיידען, אפשר צוליב אַנדערע סיבות, אָבער איצט האָבען זיי דעם בליק נישט אָפּגעווענדעט פון זיך, נאָר פערקעהרט, זיי האָבען נישט געקענט אָפּרייסען פון זיך די אויגען הגם יעדער פון זיי האָט געטראַכט וועגען גאָר עפּעס אַנדערש.

אָבער פּלוצלונג האָט זיך מרים דערצירירט, זי האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צום צימער און האָט געזאָגט צו אַנקאַן וואָס איז געשטאַנען נעבען איהר

— וועהסט אַנקאַ, פאַר'ן טויער שטעהט דוד'ל ראַדאָמסקער, געה אַראָפּ און זאָג, אַז איך וויל רעדען מיט איהם אָבער שוין איצט.

— מרים, וואָס רעדסטו, נישט איצט, ס'איז דאָך נאָך נישט קיין צוויי שעה ווי די מאַמע איז געשטאָרבען. ס'פּאַסט נישט אַזוי קען מען נישט טון.

— און איך וויל אַזוי, האָט מרים געענטפערט, מיר פּאַסט אַלץ אַן אָהן אויסנאַהם, איך וויל זיך מיט איהם אַדורכרעדען און דאָס באַלד.

אַנקאַ האָט זי ווילד אָנגעקוקט, אָבער איז אַראָפּ געגאַנגען פאַר'ן טויער, דוד איז נאָך אַלץ געשטאַנען אין דער זעלבער פּאָזע, מיט'ן קאָפּ אין דער הויך און געקוקט אויפ'ן פענסטער, וואו ס'איז ביז איצט געשטאַנען מרים. לאַנגזאַם איז צו איהם צוגעגאַנגען אַנקאַ, דוד'ל איז אָפּגעשפּרונגען אַן אַ זייט, ער האָט נישט געוואָלט אַז אין גאַס זאָל איהם עמיצער בעמערקען.

— דוד'ל, האָט אַנקאַ געזאָגט, מרים רופט אייך, זי וויל מיט אייך עפּעס רעדען.

(פאָרטזעצונג קומט).

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

נעכטיגע זיצונג פון שטאט-ראט

וועגען אונטערשטיצונגען פאר סעזאָן-ארבייטער

געכטען איז פאָרגעקומען א זיצונג פון לאָד־זער שטאָט-ראַט, אויף וועלכער ס'זענען בעטראַכט געוואָרען א רייהע לויפענדע פראַגען.

צווישען אַנדערען איז בעשטימט געוואָרען א לעבענסלענגליכע פענסיע פאַר דער אלמנה פון פערשטאָרבענעם ד"ר סטערלינג אין דער הויך פון 150 זלאָטיס א חודש, דער בעשלוס איז מאָ־טיווירט געוואָרען דערמיט וואָס ד"ר סטערלינג האָט א רייהע יאָהרען געאַרבייט פאַר דער שטאָט אָהן האָנאָראר.

די נ.פ.ר. האָט מיטגעטיילט, אז פון היינט הייסט די פאַרטיי „נאַציאָנאלע ארבייטס-פארטיי".

ראַטמאַן וואָיעוואָדזקי קריטיקירט שארף דעם רעגולאציע-פלאַן פון דער שטאָט, איהם ענט־פערט וויצע-פרעזידענט ראַפּאַלסקי, צום סוף זענען אַדורכגעפיהרט געוואָרען עטליכע הונדערט אָפּשטי־מונגען, ביי וועלכע ס'זענען אָפּגעוואָרפען געוואָ־רען אלע רעקורסען בנוגע דער רעגולאציע פון דער שטאָט.

דאַן ווערט בעטראַכט דער דרינגענדער פאַר־שלאַג פון נ.פ.ר. וועגען געבען די סעזאָן-ארבייטער א פערגיטיגונג אין דער הויך פון 2 טעג פערדינסט פאַר יעדען אָפּגעארבייטען חודש. א חוץ דעם זאָל יעדער סעזאָן-ארבייטער בעקומען פון מאַגיסטראַט צו 10 קערץ קוילען אויף ווינטער.

דער פרעזידענט זשעמיענצקי איז געגען דעם, אז דער פאָרשלאַג זאָל גלייך אָנגענומען ווע־רען, ווייל דאָס וואָלט געקאָסט דער שטאָדט 500 טויזענד זלאָטעס, וואָס איז איצט נישט מעגליך. דער מאַגיסטראַט וועט זיך אָפּשטעלען אויף דער פראַגע און וועט זוכען מיטלען ווי אַזוי צו קומען צו הילף די סעזאָן-אַרבייטער, וועלכע פערלירען די אַרבייט. דער פרעזידענט לעגט פאָר, אַז דער ענין זאָל אָפּגעלעגט ווערען אויף אַ געוויסער צייט.

ראַטמ. האַלענדערסקי לעגט פאָר אַפּצושיקען דעם פאָרשלאַג אין דער פינאַנץ-קאָמיסיע בתנאי, אַז ער זאָל ערלעדיגט ווערען אין פערלויף פון 14 טעג.

דער פאָרשלאַג פון ראַטמאַן האַלענדערסקי ווערט אָנגענומען.

פריישטאָג

כא

21

תשרי תרצ"ג

אקטאבער

זון-אויפגאַנג	6.11
זון-אונטערגאַנג	4.30

ליכט-צינדען: 4.18

רעגיסטראציע פון יאהרגאנג 1912

(2) היינט, פרייטאָג, דאַרפען זיך שטעלען אין מיליטער-ביוראָ (זאַוואַדזקא 11) צו רעגיסטראַ־ציע יונגעלייט פונ'ם יאָהרגאַנג 1912 און עלטערע, וועלכע האָבען זיך לעת עתה נישט געשטעלט צו רעגיסטראַציעס, און וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון 3 קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען, וואָס הויבען זיך אָן מיט די אותיות:

S Sz

און פון 9 קאָמיסאַריאַט:

S Sz T U W Z Ż

מאָרגען, שבת, פון 3 קאָמיסאַריאַט:

T U W

און פון 10 קאָמיסאַריאַט:

A B C D E F

אונטערשטיצונגען פאר ארבייטסלאזע

פאַר'ן חודש אקטאבער

וועט מען אָנהויבען אויסצוצאָהלען:

מאָנטאָג דעם 24 אָקטאָבער, די אותיות:

A B C D E F G H I J K L Ł

דינסטאָג דעם 25 אָקטאָבער די אותיות:

M N O P R S T U W Z Ż Ź

פעראָרדענונג פון דער שטאַ־טישער סטאַראסטווע

די לאָדזשער שטאָטישע סטאַראָסטווע קלערט אויף, אַז אַלע מעלדונגען וועגען מפיל־זיין דאַרפען מחמת זייער פעריטרויליכען כאַראַקטער, איבערגע־שיקט ווערען צום פּאָוויאַטאָווען דאָקטאָר אויסשליס־ליך אין צוגעמאַכטע פערקלעפּטע קאָנווערטען.

אויף די קאָנווערטען דאַרף זיין אויפגעשריבען:

„Na wezwanie urzędowe — wolne od opłaty pocztowej."

ס'דאַרף אויך בעמערקט ווערען דער נאָמען פון דעם אָנגעבער, און די בריף דאַרף מען דירעקט איבערגעבען דעם פּאָסט־בעאַמטען, און נישט אַריינ־וואַרפען זיי אין פּאָסט־קעסטלעך.

פון האנדעלס-געריכט

ניי-נאָמינירטער פרעזעס פון קר. געריכט איבערגענומען זיין אמט

ווי שוין בעוואוסט איז די פירמע „רידער בוסקאָוואַדאַ" (פּיעטריק. 28) פעראָפענטליכט גע־וואָרען אַנ'אופּאַדלאַשטש.

אין, שייכות מיט דעם אופּאַדלאַשטש איז אויך פעראַכטמעט געוואָרען דער לאַגער פון זייער פּאַ־ער חיים בוסקאָוואַדאַ (נאָוואָמייסקאַ 19), מחמת דער פּאַטער זאָל זיין אַ שותף מיט די זיהן.

איצט האָט חיים בוסקאָוואַדאַ זיך געווענדעט צום געריכט, מ'זאָל צוריק עפענען זיין געשעפט אַנווייזענדיג אַז ער איז נאָר בעטייליגט אין דעם גע־שעפט פון זיינע זיהן אויף 6 טויזענד זל. און אַז דאָס געשעפט אויף נאָוואָמייסקא 19 פיהרט ער אַליין, דערביי איז פאַרגעשטעלט געוואָרען דער פּאַטענט, רעגיסטער פון האַנדעלס-געריכט, רעכנונגען און אַנדערע דאָקומענטען.

דאָס געריכט האָט נעכטען בעטראַכט די ביטע. דער ענין איז אויף אַ קורצע צייט אָפּגעלעגט גע־וואָרען. די קוראַטאָרען־צייט איז פערלענגערט גע־וואָרען אויף 10 טעג.

* * *

אין שייכות מיט דעם אופּאַדלאַשטש פון דער פירמע „יוסף פּיליצער" (שענקעוויטשא 61), איז אלס ציטווויליגער סינדיק נאָמינירט געוואָרען אַדוואָקאַט גאָלדבערג.

* * *

די געפּאַלענע פירמע אַ״באַ דיטעל אַפּטייק־סקלאַד (פּיעטריק. 157) האָט זיך געווענדעט צום געריכט מיט דער ביטע איהר צו דערלויבען צו עפענען דאָס געשעפט.

דאָס געריכט האָט די ביטע אָפּגעזאָגט.

* * *

נעכטען האָט דער ניי־נאָמינירטער פרעזעס פון קרייז־געריכט מאַטשיעווסקי איבערגענומען זיין אַמט.

אפטייקען

היינטיגע נאַכט-דיזשורען

(2) היינט ביינאַכט דיזשורירען: מ. קאַצי־פּערקעוויטש (זגערזשער 54), י. סיטקעוויטש (קאָ־פּערניקאַ 26), י. זונדעלעוויטש (פּעטריקאָווער 25), סאָקאָלעוויטש און שאַט (פּשעיאַזד 19), מ. ליפּיעץ פּעטריקאָווער 193), ריכטער און לאַבאַדא (11 ליסטאָפּאַד 86).

קארטעס פאר פוהרמאנעס

אַ היגע צייטונג האָט געבראַכט אַ נאָטיץ אַז קאַרטען פאַר פוהרמאַנעס גיט אַרויס די ס׳ אַ אָסטווע.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער נאָטיץ מאַכט די סטאַראָסטווע בעקאַנט, אַז די הערמאַנטע קאַרטעס גיט ווייטער אַרויס די האַנדעלס־אָפּטיילונג (1־טע אינסטאַנץ).

רייזט און ווייסט!!!

וואָס פאַר א קאָלאָסאַלע געווינסטען זענען ביי אונז לעצטענס געפאַלען:

פּרעמיע 415.000 זל. — נומ' 60373	געווינס 75.000 זל. — נומ' 41519
פּרעמיע 175.000 זל. — נומ' 72423	געווינס 50.000 זל. — נומ' 31082
געווינס 150.000 זל. — נומ' 65707	געווינס 50.000 זל. — נומ' 99127

אויסערדעם פיל צו 50.000, 25.000, 20.000, 15.000, 10.000 א. א. וו.

ס. יאטקא,

פּיעטריקאָווער 22
פּיעטריקאָווער 66
פּאַביאַניץ, פל. דאָמבר. 3

דאָס גליק איז שטענדיג מיט אונזערע שפּילערס! נוצט אויס די געלעגענהייט!
קויפט אונזערע לאָסען צו דער 1-טער קלאַס פון דער בעריהמטער 26. מלוכה-לאָטעריע!

דעלעגאציע פון פריזיער-מייסטערס

אין דער האנדווערקער-קאמער און אין דער פינאנץ-קאמער

(2) נעכטען האָט זיך אין דער האַנדווערקער־קאַמער און אין דער פינאַנץ־קאַמער געוועזען א דעלעגאַציע פון פריזיער־מייסטער צען מיט דער בקשה נישט אָנצוווענדען די שטרענגע עקזעקוציעס פאַר דעם נישט־בעצייטענס בעצאָהלטען אומזאַץ־שטייער וועלכען עס איז איצט ממש אוממעגליך צו בעצאָהלען צוליב דער פערקלענערטען פרעקווענץ אין די ראַזירעס.

אין דעם רוב פאַלען פערנעהמען די קאַמערני־קעס ביי די פריזיער'ס די שפּיגלען, פּאָטעלען און די אַרבייטס־מכשירים.

אין דער פינאַנץ־קאַמער האָט מען פערזיכערט דער דעלעגאַציע אַז אין די נאָהענטסטע טעג וועט אַרויס אַ פעראָרדנונג נישט צו סעקוועסטרירען אַר־בייטס־מכשירים אין די ראַזירעס.

די דעלעגאַציע האָט אויך אינטערווענירט וועגען די „ווינקעל־פריזיערס" וואָס ברענגען גרויס שאָדען דעם פאַך.

מ'פארשט דעם ענין

מיט דעם אויסגעגראבענעם קבר פונ'ם רוסישען גענעראל

(2) וועגען דער „קבר־אַפּערע" אויפ'ן פּראַ־וואָסלאַווענעם בית־עולם ווערט ווייטער געפיהרט די אויספאָרשונג.

קודם זענען שוין פעסטגעשטעלט געוואָרען די נעמען פון די שותפים פון דעם אוצר־רעפלעקטאַנ־, אַנדזשעי פּשיגאָצקי.

זיי הייסען: פראַנצישעק סאָקאָלאָווסקי (פון לענטשיצקאַ 60), און פראַנצישעק פּאַוולאַק (פון קי־לינסקיעגאָ 160).

לכתחילה זענען זיי אַרעסטירט געוואָרען, אָ־בער נאָכ'ן פערהער האָט מען זיי אַרויסגעלאָזט אויף דער פריי און זיי געפינען זיך אונטער דער אָבסער־וואַציע פון פּאָליציי.

מען איז זיך משער אַז דער אייגענטליכער איניציאַטאָר פון דער גאַנצער אוצר־אַפּערע איז נאָך נישט ענטדעקט געוואָרען.

מיט דעם ענין האָט זיך אויך פעראינטערעסירט די וואַרשאָווער צענטראַל־מאַכט.

מעמאריאל פון סטרוזשעס

(2) אין דער לאָדזשער סטאַראָסטווע איז איינ־געפלאָסען אַ מעמאָריאַל פון די הויז־וועכטער און הויז־דינער־שאַפט, וועגען פערזיכערען זיי פריי־שעהן פון דער אַרבייט אין די זונטאָגען און די חגאות־טעג.

היינט און פאלג. טעג!

פון פילם - מייסטערווערק, רעזשי פון שטערנבערג א. ג.

שאנכאי-עקספּרעס

אין די הויפּט-ראָלען:

Marlena Ditrich, Clive Brook, Anna May-Wong, Warner Oland.

אָנה. 4.30 נמ. שבת, זונטאָג 1 בייטאָג.
פּאָפּולערע פּרייזען פון די פּלעצער.
הנחה-בילעטען גילטיג אָהן בעגרענצונגען.

Dr. med.

Józef Imich

ספּעציאַל-אַרצט פאַר האַלז, נאָז און אוירען-קראַנקה. אָרדינאַטאָר פון קרייז-שפּיטאַל א. נ. פּרעז. מאַשטשיצקי.

צוריקגעקעהרט

מאָניושקע 1. טעל. 209-97.

קלאַנג-קינא-טעאַטער

ZACHĘTA

26 זגערזשער 26

היינט און פאלג. טעג!

מעכטיגע דראַמע פון לאַנד פון דער אויפגעהענדער זון

בלויער עקספּרעס

פילם פון דער סאָוויעטישער פּראָדוקציע

אין די הויפּט-ראָלען:

Czerniak i Sawaliew.

ס'נעהמען אָנטייל אמעריקאַנער, יאַפּאַנער, כינעזער, אַרבייטער, פרויען, קינדער. די אַקציע קומט פאָר אין וואַגאָנען פון אַ לויפענדען צוג.

אָנהויב פון די סעאַנסען טעגליך 4 נאָכמיטאָג. שבת און זונטאָג 12 א זייגער בייטאָג.

האסטו זיך שוין פערזעהען מיט אַן עלעגאנטען

הערבסט- און ווינטער-הוט?

אייל צו דער גוט-בעקאַנטער פירמע

M. RAPAPORT

פּעטריקאָווער 9 טעלעפאָן 230-08

וואו איהר בעקומט אלערנייעסטע אויסלענדישע, ווי אויך אינלענדישע היטען אין אַלע קוואַליטעטען פון די נייעסטע פאַסאָנען און פארבען

צו די ביליגסטע פּרייזען!

בעמערקונג: צום איצטיגען הערבסט- און ווינטער-סעזאָן בעזיץ איך אַ רייכען אויסוואַהל פון אלערליי פעלץ-וואַרען צו קאָנקורענץ-פּרייזען.

טעאטער
סקאלא
15 שרודמיעסקא 15

פרייטאג, שבת
און זונטאג
9 אווענד

שבת און זונטאג
4 בייטאג
צו ביליגע פרייזען!

יודען! שמחת-תורה איז א מצוה צו זיין פריילעך!!!
און כדי צו זיין פריילעך מוזט איהר אלע ווי איין מענש
קומען צו דער לוסטיגער
אויף דער גלענצענדער, פריי-
ליכער, אקטועלער שלאגער-
רעוויו פון יצחק נאזשיק
יודישער באנדע
טאנצט יודעלעך טאנצט!...
מ׳וועט הוליען ביזן ווייסען טאג אריין!
מוזיק פון יוסף קאמינסקי און הענאך קאן. דעקאראציעס: א. ליבערמאן. קאנפעראנסיער: זישע קאץ.
ביים קלאוויר: פאניע קאמינסקא-עפשטיין. גרויסער ארקעסטער! אינספיציענט: ב. שווארצשטיין.
עדם. לייטונג: יאז וויינבערג. נאררעראבע פריי! בילעטן צו בעקומען ביי דער קאסע פון טעאטער.

סוועלען געהן מיט הקפות:
חנה גראסבערג
ראזא גאזעל
לאלא פאלמאז
זישע קאץ
דוד לעדערמאן
מ. אפענהיים
און רעזשיסער
יצחק נאזשיק

מעמאריאל צום סיים
וועגן פערטיידיגען די אינטערעסען פון די לאדזער ארבייטער

פארעפנטלעכטען אין אווענד איז אין לאקאל פון „פראצא” פארגעקומען א פערזאמלונג פון פא-בריקס-דעלעגאטען אונטערן פארזיץ פון דעפ. וואש קעוויטש.

פון די בעריכטען, וואס זענען אפגעגעבען געווארען, איז צו זעהען, אז א גאנצע רייהע פון פאבריקען זענען צוגעטראטען צו רעדוצירען די ארבייטער די רעדוקציעס ווערען אדורכגעפיהרט אין די פאבריקען פון „קארל אייזערט”, „העסירמאן, מאטע און קאמפ.”, אפרעטור פון קליינמאנע, אפרעטור פון שייבלערן, „ביזע-מאן און פיליצער”, „קאראל בעניך”, „ס. בארטשינסקי” (אפרעטור), „קינדערמאן” (אפרעטור), און זייבערט (וועבעריי).

ס׳איז בעשלאסען געווארען אריינצוטרעטען מיט א מעמאריאל אין שייכות מיט דער דערנעהנטערונג פון דער סיים-סעסיע, וועגן רעווידירען דאס געזעץ, וואס דערלויבט צו דער איצטיגער זאכלאגע אין די לאדזער פאבריקען.

MYDŁO kollontay Z PRALKĄ jest lepsze... pierze, chroni, oszczędza
911

די יוד. נאכט-פאגאטאוויע אלארמירט
דאס יודישע לאדז מוז ווארים אונטערשטיצען „לינת הצדק”
(אויפרוף)

„לינת הצדק” לעבט איבער א שווערען פינאנציעלען קריזיס. „לינת הצדק”, די יודישע נאכט-פאגאטאוויע ראנגעלט זיך מיט די לעצטע כוחות. „לינת הצדק” איז שולדיג געלד די דאקטוירים און די אפטייקען פאר מעדיקאמענטען, די נאכט-פאגאטאוויע איז בעדראהט אפצושטעלען די טעטיגקייט—אט אזעלכע אלארמירענדיגע ידיעות קומען-אן פון „לינת הצדק”.

אמת, אלע לאדזער פילאנטראפישע פעראיינען לעבען איבער א שווערען פינאנציעלען קריזיס, צוליב וואס פיל פעראיינען האלטען זיך ביים פער-מאכען. מ׳קען אבער נישט פערגלייכען „לינת הצדק” מיט אנדערע פילאנטראפישע פעראיינען, מחמת די יודישע נאכט-פאגאטאוויע טאר באין אופן נישט אפשטעלען די טעטיגקייט, ווייל זי איז א נויטווענדיגקייט פון אונזער שטאדט און ברענגט הילף דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג אין א נויט-פאל.

הערענדיג די אלארם-רופען פון „לינת-הצדק” ווילט זיך ממש נישט גלויבען, אז דאס יודישע לאדז האט אזא גרינגשעצענדע בעציהונג צו איינער פון איהרע וויכטיגסטע אינסטיטוציעס.

ס׳איז אבער א טרויעריגער פאקט: „לינת הצדק” ראנגעלט זיך מיט די לעצטע כוחות, און אויב די יודישע בעפעלקערונג וועט ווי ביז איצט, ארויסווייזען א שוואכען אינטערעס פאר דעם גורל פון „לינת הצדק”, וועט די נאכט-פאגאטאוויע גע-צוואונגען זיין איבערצורייסען די טעטיגקייט.

לאמיר האפען, אז דאס יודישע לאדז וועט ברייטוויליג אונטערשטיצען די דאזיגע אין לאדז אומבעדינגט נויטווענדיגע אינסטיטוציע און זיכערן די ווייטערדיגע עקזיסטענץ פון דער יודישער נאכט-פאגאטאוויע אין לאדז.

„לינת הצדק” האט פונאנדערגעשיקט קאלאנ-דארען, וואס דארפען געקויפט ווערען פון די ברייטסטע קרייזען פון דער יודישער בעפעלקערונג און אויך ביי נדרים דארף מען נישט פערגעסען אן „לינת הצדק”.

יודיש טעאטער „פילהארמאניע” נארוטאוויטש 20
אנפיהרונג: א. בעזמאן, א. שטאקפעדער.
די בעליבטע סוברעטין | בעריהמטער ארטיסט און זינגער
רעגינא צוקער | הערמאן פעניגשטיין
די בעוואוסטע ארטיסטען: בערטא זאסלאווסקא, עווא שטאקפעדער, ליזא שלאסבערג, לעאן געטליכערמאן, קארל צימבאליסט, אהרן אייזענבערג, יוסף נייווירט און אנד.
דער טעאטער-שטורעמט פון אפלאדיסמענטען!
טויזענטער מענשן האבן שוין בעוואונדערט די פרעכטיגע אפערעטע „דער זיסער בחור”
איילט צו זעהען די לעצטע 3 מאל!
היינט, פרייטאג, דעם 21-טען, 9 אווענד, מארגען, שבת ד. 22-טען 4 בייטאג (צו ביליגע פרייזען) און 9 אווענד. זונטאג, ד. 23, 9 אוו. די אויסג. פרעכטיגע אפערעטע
„דער זיסער בחור”
אין 2 אקטען מיט א פראלאג, אויסגעפיהרט פון הערמאן פעניגשטיין.
זונטאג, דעם 23-טען 4 בייטאג, מאנטאג, דעם 24-טען 9 אווענד
פאפולערע פארשטעלונגען (צו ביליגע פרייזען)
די העכסט-קאמישע אפערעטע
טאטע׳ס זוהנדל
אין 3 אקטען, אויפגעפיהרט פון הערמאן פעניגשטיין.
הויפט-ראלען: דעם טאטענ׳ס זוהנדל – הערמאן פעניגשטיין; מלכה׳לע – רעגינא צוקער.
רעזשיסער: ק. צימבאליסט. טעכנ. לייטער: ק. גוטמאן. דירינענט: ל. זעלמא.
סופלאר: מ. אייזענבערג. בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון טעאטער.

יודיש
קאמעראל-טעאטער
אלעע 1-טער מאי 2.
יודיש דראמ. טעאטער אין פוילן
ווילנער טרופע
אנפירונג: מ. מזאה. יאר XVII
שבת, ד. 22-טן אקט., 4 נאכמ. (צו פאפולערע פרייזען) און 9 אוונט
זונטאג, ד. 23-טן אקט., 4 נאכמ. (צו פאפולערע פרייזען) און 9 אוונט
בונט אין אויסבעסערונגס-הויז
א הינטצמטיקע טעאטער-שטיק אין 3 אקטן
מחבר: פעטער-מארטין לאמפעל. יידיש: מ. מ. רעזשי: יעקב ראטבוים.
פירען אויס:

פאסטאר	יעקב קורלענדער	פריץ	חבל בוזגאן
פארוואלטער	דניאל שאפירא	קורט	יעקב מאנסדארף
וויקטאריא	מרים ארלעסקא	ערווין	דבורה ראזענבלום
דירעקטאר	משה פאטאשינסקי	קארל	
פראקטיקאנט	נחום מעלניק	א בעזוכערין	רבקה שילער
		פאליצייאגענט	

דאס טעאטער-שטיק איז געבויט — ביי טרעפער דראמאטישער באארבעטונג, אויפן גרונד פון אויטענטישע דאקומענטירטע געשעענישן און פאקטן, פארשריבן דורך יינגלעך פון א אויסבעסערונגס-הויז אין דייטשלאנד.
בילעטן-פארפערקויף פון 11 ביז 2 פארמיטאג און 5—7 נאכמיטאג אין קאפע „אסטאריא”, פון 7 אוונט אין קאסע פון טעאטער. אדמיניסטראטיווע אנפירונג: ב. אסם.

דאס פאלען פון פונט האט נישט געהאט
קיין ווירקונג אויפ׳ן היגען וואלוטע-מארק

(אג) נישט קוקנדיק אויפ׳ן פאלען פון ענג-לישען פונט, וועלכער איז אויף דער ווארשאווער בערזע געפאלען אויף 68 גראשען אין משך פון 1 טאג, האט זיך דער אנגעבאט פון דער דאזיגער וואלוטע אויפ׳ן היגען מארק נישט פערגרעסערט. די בעזיצער פון ענגלישע פונטען איילען זיך נישט צו פערקויפען, ווייל זיי רעכענען, אז דאס פאלען פון פונט איז נאר א פאראיבערגעהענדע ערשיינונג און אז באלד איינגיכען וועט דער קורס פון פונט ווידער שטייגען, צי עס וועט ווירקליך אזוי זיין וועט בעווייזען די נאהנטע ציקונפט.

די הקפה פון „עוזר דלים”

(ענדע פון דער 10-טער זייט)

דער פריה צו די הקפות וועט ער ווידער טון אמאל דאס זעלבע, צו עוזר דלים אויסכאפען דעם ספר תורה און ארומרינגלען די בימה, וועט ער באך רייכער ווערען אזוי, אז זיין רייכטום וועט ווערען ראטשילדס רייכטום, און דעמאלט וועט ער בעקו-מען די מאכט און דעה. נישט נאר ביי זיך אין שטעטעל, נאר אויך אין דער גאנצער סביבה ארום, וועט ער ווערען א מושל בכיפה.

פערטראכט און געטון:

ס׳איז געקומען שמחת תורה, פאר דער הקפה פון „עוזר דלים” איז ער געשטאנען גרייט נעבען ארון-קודש און אלע זיינע אברים איז „נא לדא נקשן”.

און ווי נאר ער האט געהערט אויסרופען: כבוד התיתי ר׳ פלוני בן פלוני תן כבוד לתורה, צו עוזר דלים! איז ער שנעל צוגעלאפען, א כאפ געגעבען דעם ספר תורה און ארומגעדרעהט זיך ארום דער בימה.

דער מגיד ז״ל, האט דעריוף גארנישט געזאגט. ער האט בלויז געגעבען א בליק אויף איהם, שטארק אפגעזיפצט און געמורמעלט: נעבעך א רחמנות...

אברהם שלמה אבער, האט גאר נישט געהערט.

ער איז אהיימגעלאפען מיט גרויס חדווה און אנגעזאגט א בשורה צו זיין ווייב:

אז דאס יאהר וועט ער שוין זיין טאקע רייך; ווייל ער האט אויסגעכאפט די הקפה פון „עוזר דלים”. ער האט איהר בעזאגט די ווערטער גלייך, ווי ער וואלט ערגעץ אויסגעכאפט א גוט מסחר. און ער האט זיך בערימט פאר איהר, אז אויך אויף מארגען פריה ביים דאווענען וועט ער טון דאס זעלבע.

און כך הוה: שמחת תורה אינדערפריה, ווע מ׳האט אויפגערופען איינעם אנ׳ארימען יודען צו עוזר דלים, איז ער אויף גיך צוגעלאפען, אויסגע-כאפט דעם ספר תורה און ארומגעלאפען ארום דער בימה.

דער מגיד האט ווידער געגעבען א זיפץ און זיך אנגערופען:

נעבעך, א רחמנות, און ער, אברהם שלמה, איז געלאפען אהיים מיט א פרייד, ווי נעכטען און דערצעהלט זיין ווייב: אז ער וועט נאך רייכער ווערען, ווייל ער האט אויסגעכאפט די הקפה פון „עוזר דלים”.

נאך שמחת תורה באלד, האט אברהם שלמה׳ן אנגעהויבען צו געהן, — ווי מען זאגט — מיט דער פוטער אראפ. וואו ער האט זיך געקערט, האט ער אנגעוואוירען געלד. אזוי, אז אין א קורצער צייט איז ער געווארען אן עני ואביון.

איז ער אריינגעלאפען צום מגיד מיט א גרויס געוויין און האט אנגעהויבען טענה׳ן:

— סטייטש, —רבי— תמיד, ווען ס׳געהט מיט דער הקפה פון „עוזר דלים” ווערט ער רייך און איך בין דאס יאהר געגאנגען מיט דער הקפה צוויי מאל, און בין גאר ארים געווארען.

האט דער זלאטשעווער ז״ל געענטפערט:

איך וועל דיר מפורש זיין דעם פארוואס:

איך זאג נאך תמיד דעם פסוק „עוזר דלים” מיט גרויס „כוונה”, אז איך האב אין זינען דעם „בעל הקפה”, הערט השי״ת צו מיין תפילה, טוט מיין רצון און ער העלפט דעם „בעל הקפה” און מאכט איהם רייך.

היינטיגעס יאהר, ווען דו האסט אויסגעכאפט דעם ספר תורה און איך האב נאכגעזאגט: „עוזר דלים”, ד. ה. דער גאט וואס העלפט די ארימע, האט מען דיך געזעהען נישט קיין ארימע, נייערט א רייכען, האט מען געמוזט צונעהמען ביי דיר דיין עשירות און דיך מאכען פאר אנ׳ארימאן, כדי מיין תפילה פון „עוזר דלים” זאל נישט זיין לשוא.

איצט, ביז איבער א יאהר שמחת תורה, אי״ה, מוזטו ליידען דחקות און זיין אנ׳אביון, א דל.

אי״ה איבער א יאהר שמחת תורה, אז דו וועסט זוכה זיין ביי הקב״ה, וועל איך דיך מכבד זיין מיט דער „הקפה” פון „עוזר דלים” און וועסט צוריק קומען אויף דיין פריהערדיגער מדרגה.

האט זיך אברהם שלמה צוכליפעט און גע-טענה׳ט וויינענדיג פאר׳ן מגיד:

— וואו-זשע וועל איך נעהמען דאס יאהר ברויט, פאר מיר, פאר מיין ווייב און פאר מיינע קינדער?

— שוטה, וואס וויינסטו — האט זיך דער מגיד אויף איהם געבייזערט — דו האסט דאך שוין אנ׳עצה: וועסט אויסכאפען.

א גאנצ קיילעכדיג יאהר, איז אברהם שלמה מנשה׳ס, דער געוועזענער גביר, ארומגעגאנגען אין גאס און איבער די הייזער און געכאפט ברויט פון די „מארק זיצער”ס” און פון די טישע. קיינער האט זיך נישט אנגעבייזערט דערפאר אויף איהם. מען האט איהם געלאזט כאפען דאס ברויט און איהם בעדויערט.

ביז דעם צווייטען יאהר שמחת תורה, האט איהם דער זלאטשעווער מגיד מכבד געווען מיט עוזר דלים. און ער איז צוריק רייך געווארען ווי פריהער. אבער קיין פעדרוס אויף די „אויפגעקומענע” גבירים האט ער שוין מער נישט געהאט. און די השגה צו האבען די „רעז” אין שטעטעל, האט זיך שוין פון איהם אפגעטון.

און שמחת תורה איז ער געשטאנען ברחק רב פונ׳ם ארון קודש, ער האט זיך געשראקען פאר דער הקפה פון עוזר דלים.

יודישקייט אדער וועלטליכקייט

וואסערע אויפגאבע האט א יודיש קליינקונסט־ און רעווי־טעאטער

(אנקעטע פון „נייעם פאלקסבלאט" ביי די ארטיסטען און ארטיסטקעס פון דער „יודישער באנדע")

„נייער פאלקסבלאט" האט אדורכגעפירט ביי די ארטיסטען און ארטיסטקעס פון דער „יודישער באנדע", וועלכע גאסטראלירט איצט אין היגען סקאלא אן אנקעטע אויף דער פראגע, וואסערע אויפגאבען האט א יודיש־קליינקונסט־ און רעווי־טעאטער, אויף די געביטען פון יודישקייט און וועלטליכקייט.

אויף דער אנקעטע האבען זיי אדורכגעזאגט פאלגענדע מיינונגען:

חנה גראסבערג

— איך קאן מיר גארנישט פארשטעלען יודיש־טעאטער אהן יודיש־פאלקסטימליכקייט אהן עכט יודישקייט. אין טעאטער הייסט ביי מיר יודישקייט: יודישע טיפען, יודישע מעלאדיעס, יודישע תנועות, יודישע היעות, יודישער הומאר, וואס איז אזוי רייך און זאפטיג, יודישער כאראקטער, אבער אלץ דארף זיין נאטירלעך, פון עכט יודישען לעבען, עס דארף שפרודלען פון יודישען קוואל, מען דארף זיך אפ־היטען פון אריינברענגען ראפינירטקייט און גע־קינסעלטקייט אין דער גאלעריע טיפען פון די יו־דישע פאלקסמענשען, מען דארף זיי געבען קרעפטיג פולבלוטיג, ווי זיי זענען אין ווירקליכקייט לעבען.

אמת, אין דער יודישער גאס איז פערהאן א סך בלוטלאזיגקייט, גלייכצייטיג איז אבער דארט אויך פערהאן גענוג קעגדינעס און קרעפטיגעס. עס איז גאר נישט אזוי שלעכט מיט יודען, נאך פערהאן אביסעל קרעפטיגע ידים אין דער יודישער גאס, פערהאן געזונדע מוידען, שטארקע ווייבער, טיפען וואס זענען פשוט אן אוצר פאר א קליינקונסט און רעווי־טעאטער.

וואס מעהר הארציגע יודישע טיפען ארויפ־ברענגען אויף דער יודישער רעווי־ביהנע, [illegible] רייכער וועט דאס טעאטער זיין.

דאס וועלטליכע, וואס מען ברענגט אריין אינ'ם יודישען טעאטער, ווערט ביי אונז ליידער אויך פעריודישט — עס שמעקט אביסעל אונטער מיט יודישקייט. מיר אסימילירען דאס וועלטליכע אין אונזער יודיש־טעאטער. עס וועט נאך קומען דערצו, אז די וועלט וועט נעמען געוואלדעווען, אז מיר יודען אסימילירען די וועלטליכע ביהנע־שאפונגען מיט אונזער יודישקייט, אויב די אייראפעאישע וועלט וועט אריינקוקען אין אונזער יודיש־טעאטער און וואפען א בליק וואס מיר טוען דארט מיט זייער וועלט־ליכקייט.

רעזש. יצחק נאזשיק

— אוודאי דארף א יודישע רעוויע קודם כל זיין — יודיש: ארויסהויבען די אוצרות פון'ם פרעכטיגען יודישען פאלקס־ליד; אויפפירן שען די הערליכע אנטיטשנע יודישע פאלקס־בילדער; אויסצאצקען דעם פיינעם שארפזיניגען יו־דישען וויץ; בעארבייטען סצעניש דאס יודישע פאלקסטימליכע לעבען סיי אין גאס סיי אין הויז און סיי אין דער פאמיליע. יודישער פאלקלאר דארף פערנעהמען א בכבודיג ארט אין יודישען רעווי־טעאטער.

דער טראדיציאנעלער חסידישער ניגון און טאנץ, מוז אין א וועלכען ס'איז נישט פארם, גע־געבען ווערען אין א יודישער רעוויע. אבער א חוץ דעם אלעם איז דאך ביי אונז פערהאן א יודיש, פאליטיש־געזעלשאפטליך לעבען, סאציאל־עקאנא־מישע פראבלעמען און אקטועלע פראגען, וואס פיה־רען אונז ארויס פונ'ם ענגען ראמען יודישען געסעל און דער ברייטער גרויסער וועלט אריין, א יודישער רעוויע־טעאטער טאר דאס נישט אויס־מיידען.

דער יודישער רעוויע־טעאטער מוז אויך לייגען גרויס אכט אויף אלע נייעסטע טענץ און שלאגער־לידער מיט וועלכע די יודישע פרוי און מאן, סיי יונג און סיי אלט, אינטערעסירט זיך היינטיגען טאג זעהר שטארק.

מען טאר נישט איבערייסענדיג מיט דער טרא־דיציע צו זיין „פאלקסטימליך" און אויך עפענען א פענסטער קיין אייראפע, ביי דער זייט פון ספעציפיש יודישע זאכען, דארף מען אויך געבען וועלטליכע זאכען און דער עיקר טעאטראליש, און פאפולער.

ראזא גאזעל

— אין יודישען קליינקונסט און רעווי־טעאטער מוז מען אויסמיידען דאס וועלטליכע, ווייל מיר זענען, צום בעדויערען צו ארים, אויף צו קאנען קאנקורירען מיט אייראפעאיש טעאטער־שפיל.

צי מען וויל, צי מען וויל נישט, מוז מען אלץ מודה זיין, אז אין די נישט יודישע טעאטער'ס טראגט מען אונטער דאס וועלטליכע בעדייטענד בעסער ווי מיר קאנען דאס געבען.

מיר זענען ארים, צו אונזער גרויס ווייטאג, נאר ווי זאגט דאס פאלקס־ווערטעל: ארימקייט איז אבער נישט קיין שאנד. מיר דארפען זיך מיט אונזער טעאטער־ארימקייט נישט שעמען, ווייל סוף־כל־סוף ברענגען מיר ארויס פון אונזער טעאטער איבער אונזערע כוחות. יא, יא, [illegible] איז עס.

מיר ווערען פון קיינעם נישט געשטיצט, אלץ מוז מען אויסשטעלען אויף אונזערע שוואכע כוחות.

ווי קאנען מיר זיך פערגלייכען מיט די נישט יודישע טעאטערס, האר וועלכע עס זענען אפען די שטאטישע און רעגירונגס־קאסעס. אונזער יו־דיש טעאטער איז דאך נאר אויסגעשטעלט אויף דעם קאסע־פענסטעריל.

הלוואי וואלטען מיר געקאנט וואס מעהר וועלטליכקייט אריינברענגען אין אונזער קליינקונסט און רעווי־טעאטער, דאס וואלט געהאט א גרויסען קולטורעל־ערציהערישען ווערט פאר די יודישע מאסען.

מיר זענען אבער געצוואונגען זיך צו קלאמער'ן אין ביסעל יודישקייט אויף דער ביהנע, אויב מיר ווילען נישט פערלירען דעם קאנטאקט מיט דער יודישער גאס.

אונזער כח ליגט דערווייל נאך אין ביסעל יודישקייט.

אין אונזער יודיש־טעאטער זענען מיר נאך פיל צו שוואך אויסצוהאלטען א קאנקורענץ מיט די נישט יודישע טעאטערס, אויפ'ן געביט פון וועלט־ליכקייט.

מנשה אפענהיים

— דאס איינטיילען די קונסט אויף יודישע און וועלטליכע, קלינגט מיר אביסעל פרעמד. אלץ, וואס מען שפילט אין טעאטער, דארף זיין קונסט און קונסט ווירקט. אלץ, וואס איז קונסט, איז הייליג און יעדע הייליגקייט בעהערשט אונז, צווינגט צו בויגען אונזערע קעפ מיט יראת הכבוד.

יעדעס טעאטער דארף זיך קודם כל שטעלען די אויפגאבע צו דינען די קונסט געטריי און ערהר־ליך. אזוי איז שוין די וואהרהאפטע קונסט, זי טראגט נישט פאלשקייטען און פלאכקייטען, די קונסט געהט נישט אויף קיין קאמפראמיסען, יעדער קאמפראמיס, איז א פערשווינדונג פון דער קונסט. און מען טאר נישט פערגעסען, אז די קונסט איז גרויזאם צו יעדען, וואס פערשוועכט איהר.

די טעאטער־קונסט איז אין דער הינזיכט נישט קיין אויסנאהם, אויך דא טאר מען נישט שפילען אין קיין פערבלענדעניש און איינרעדעניש.

זאל מען דערביי נישט רעדען וועגען יודישקייט, אדער וועלטליכקייט, נאר זאל מען רעדען וועגען קונסט, זאל מען זארגען וועגען קונסט. אלץ איינס, וואס עס ווערט געשפילט, יודישלעך, צי וועלטלעך, זאל עס נאר זיין קונסט. אלע, דער שרייבער, דער קאמפאזיטאר, רעזשיסער און דער אקטיאר, אלע מוזען די זיין קינסטלער, עכטע קינסט־לער. דאס טעאטער פערטראגט נישט קיין טאלאנט־לאזיגקייטען.

אויך אונזער קליינקונסט־ און רעווי־טעאטער איז אין דער הינזיכט נישט קיין אויסנאהם.

דערביי טאר מען נישט פערגעסען, אז אויך דאס יודישליכע, אינ'ם טעאטער — טאר נישט גרינגע־געשעצט ווערען, צו לויטער יודישע אויספירונגען, מוז מען צוגעהען מיט דער זעלבער מאס קונסט, וואס ווערט אנגעווענדעט צו גרויסע וועלטליכע ווערק.

זישע קאץ

— מיט יאהרען צוריק האב איך זיך געהאלטען ביי דער מיינונג, אז מיר דארפען זיך נישט אבזונדערען פון דער וועלט, בעהאלטען זיך אין יו־דישען געטא, ווי אין די אמאליגע אלטע צייטען. נאר פערקעהרט, ארויפברענגען אויף דער יודי־שער ביהנע וואס מעהר וועלטליכקייט.

דאס אלץ אבער איז געווען אמאל. די לעצטע צייטען אבער, האט זיך די שפראך־אסימילאציע און דאס „אייראפעאישקייט" מ'שטיינס געוואנט, שטארק אריינגעכאפט אין דער יודישער גאס, דער־צו נאך העלפען די „פאושעבנע" שולע דערציהען א דור, וואס הויבט באלד אפילו נישט אן צו וויסען קיין צייכען פון יודישקייט, יודישער טראדיציע, יודישער שטייגער אין נאא צייט, דארף יעדער איינער, ווער עס איז נאר טייער די יודישע קול־טור, מיטהעלפען מיט וואס נאר ער איז אומשטאנד איינצופלאנצען — בפרט ביי דער יוגענד — וואס מעהר יודישקייט. ראטעווען כל זמן עס לאזט זיך נאך — דורך זשורנאליסטען — דורך די פרעסע. יודישע אקטיארען — דורך ארויפברענגען אויף דער ביהנע יודישען שטייגער, יודישע שיינקייט, און יודישע פאלקסטימליכקייט. זאל מען דאס „אייראפעאישקייט" אבלייגען אויף א שטיקעל צייט, דערווייל זאלען מיר וואס גיכער און מיט וואס מעהר עקשנות פער־שפרייטען יודישקייט.

לאלא פאלמאן

— איך וויל זיך נאר ארויסזאגען וועגען ליד אינ'ם יודישען קליינקונסט טעאטער.

איך פיהל אין יעדען גוטען יודישען ליד, אלמענשליכקייט; אין יעדער גוטער יודישער מע־לאדיע — אלמענשליכע טענער. איך האב דאס גע־פיהל, אז דאס וועלטליכע האט זיך, אומבעמערקט פאר אונז, אריינגעגנבעט אין אונזער יודישען טאן, אין אונזער יודישער מעלאדיע אין עס טראגט זיך אויך פון יודישען ליד, די אלמענשליכע פרייד און לייד.

דער קלאנג פון א ליד, איז אפהענגיג פון זינגער, פון וואסערער סביבה ער שטאמט, וואסערע גייסטיגע, און פאלקס־נאציאנאלע אטמאספערע ער האט אין זיך איינגעזאפט, די דאזיגע אטמאספערע לאזט ער ארויספיהלען פון זיין אויסזינגען דאס ליד.

עס לאזט זיך הערען דעם זינגער'ס געמיט אין יעדען ליד, וואס ער זינגט. אויב דער זינגער האט אין זיין אינערליכקייט א יודישע נאטור, א יודישען טאן, וועט מען זעהן ארויסהערען אויך פון אזא ליד, אין וועלכען עס רעדט זיך גאר נישט וועגען יודען, אדער יודישקייט. אין אזא פאל, כאפט מען איהם באלד ביי דער האנד, אויף דעם געביט לאזט זיך גאר נישט אפנארען...

די יודישע נאז, לאזט זיך אויך נישט פערבאהר־גען אינ'ם זינגען. אזא טבע האט זי שוין די יו־דישע נאז.

דעריבער האלט איך, אז אויפ'ן געביט פון ליד, דארף מען נישט קלויבען ספעציעל יודישע לידער, עס איז נאר אפהענגיג דערפון, ווער עס זינגט.

א זינגער מיט א ווארעם יודיש־הארץ, דער־ווארעמט מיט זיין יודישקייט יעדעס ליד, וואס ער זינגט. נויטיגט זיך טאקע דאס יודישע קליינקונסט און רעווי־טעאטער אין וואס מעהר זינגער מיט ווארימע יודישע הערצער.

דער דורכשניטליכער בעזוכער בעמט אבער אמבעסטען אויף דאס פרימיטיוו־יודישע פאלקס־טימליכע.

דוד לעדערמאן

— יודיש טעאטער שטיצט זיך קודם כל אויפ'ן מאסען מענש.

דער יודישער מאסען־מענש איז דורכאויס פאלקסטימליך, פערלאנגט ער אויך דאס זעלבע פון זיין טעאטער. די יודישע מאסען מאכען נישט קיין מחיצה צווישען זיין היימישען לעבען און דעם טעאטער. ער פיהלט זיך גוט אין טעאטער דאן, ווען מען שאפט פאר איהם א היימישע אטמאספערע אין טעאטער און די דאזיגע היימישקייט ווערט ביי איהם הערוועקט דורך פאלקסטימליכקייט, וואס איז אמנאהענטסטען, דעריבער אמליבסטען.

דאס יודישע טעאטער לעכצט אבער אויך אריינצוציהען דעם יודישען אינטעליגענט, איז אבער שווער צו טרעפען מיט וואס מען קאן פעראינטע־רעסירען דעם אינטעליגענט. מיט פאלקסטימליכקייט? אמאל יא, געווען ע'שט נישט לאנג, א צייט ווען יודיש־פאלקסטימליכקייט איז געווען אין דער מאדע ביי דער יודישער אינטעליגענץ, איצט דוכט זיך איז דער ענין ארויס פון דער מאדע, דארף מען א פרוב טון מיט וועלטליכקייט צו וועקען דעם אינ־טערעס פון יודישען אינטעליגענט צום יודישען טע־אטער.

דאס יודישע קליינקונסט און רעווי־טעאטער האט א שווערע און פעראנטווארטליכע אויפגאבע, וואס דארף אבער געלעזט ווערען אויף אזא אופן, וואס זאל קאנען אלע שיכטען צוציהען. דער גרעסטער פראצענט פון די פראגראמען דארף טאקע ארומ־נעמען יודישע טעמעס, דאס איבריגע, דארף אונבע־דינגט זיין אלגעמיין וועלטלעך, נאר ריין־ציכטיג און מיט זעהר פיל פיין־געשמאק אויסגעפיהרט.

דאס יודישע קליינקונסט און רעווי־טעאטער מוז זיך בעמיהען צו ווערען דאס טעאטער הן פאר'ן מאסען־מענש און הן פאר'ן אינטעליגענט. מיר קא־נען זיך נישט ערלויבען דעם לוקסוס פון צוויי בע־זונדערע טעאטערס.

דיר. ה. ריבא

— שטעהענדיג בראש פון יודישע טעאטערס אין משך פון יאהרען קומט מיר אפט אויס זיך אנצו־שטויסען אין דער דאזיגער אלט־נייער פראגע: וועלטליכקייט, אדער יודישקייט? וועלכע פון די דא־זיגע צוויי טענדענצען, דארפען האבען די אויבער־האנד אינ'ם יודישען טעאטער?

און מערקווירדיג איז, וואס די דאזיגע פראגע שווימט ארויף אין צייטען פון קריזיסען, ווען מען זוכט, געוועהנליך מיטלען צו דערהאלטען די עקזיס־טענץ. מען איז דאן נישט זיכער מיט די וועגען, אויף וועלכע מען האט בדעה ארויפצופיהרען ס'טעאטער, מען האט מורא פאר אויסגליטשען זיך. וואס קאן אמאל הערפיהרען צו א קאטאסטראפע.

אין גוטע צייטען איז נישט שווער צו מאכען עקספערימענטען, גיט זיך נישט איין דער ערשטער עקספערימענט פערזוכט מען א צווייטע. אין קריזיס צייטען איז א גרויסע רזיקע צו לאזען זיך אויף נעבעלהאפטע וועגען.

די טאקטיק פון אריינפיהרען אייראפעאישען רעפערטואר אינ'ם יודישען טעאטער, האט שוין אונטער זיך א פערגאנגענהייט פון א סך יאהרען און האט אויך נישט אפגעגעבען די האפנונגען, די אייראפעאישע אפערעטע אין יודישען טעאטער האט געהאט גרויס ערפאלג. דאס זעלבע מיט קלאסישע און מאדערנע דראמען.

דער אייראפעאישער טעאטער־רעפערטואר איז פאר'ן יודישען טעאטער, וועלכער האט נאך צו קעמפען מיט טעכנישע שוועריגקייטען, אביסעל צו שווער, נאר געצעהלטע אייראפעאישע ווערק קאנען ארויפגענומען ווערען אויף אונזער נאך פרי־מיטיווער ביהנע.

נאר ווי גרויס עס זאל נישט זיין דער ערפאלג פון אן אייראפעאיש שטיק, קאן מען דאך דאס נישט פערגלייכען מיט די ערפאלגען, וואס עס האבען געלונגענע עכט־יודישע שטיק אויף דער יו־דישער ביהנע. גוטע, קינסטלערישע, ריין־יודישע טעאטער־שטיק, סיי אין דראמע, סיי קאמעדיע, סיי אפערעטע, סיי אין קליין קונסט האבען די בעסטע רעזולטאטען אויף דער יודישער ביהנע.

זאל מען מיר מוחל זיין, וואס איך רעד אויס־שליסליך נאר וועגען ערפאלג. דאס ליגט אין מיין כאראקטער, אלס אנפיהרער פון טעאטער, צו זאר־גען קודם כל פאר'ן ערפאלג, ווייל אינ'ם ערפאלג איז אפהענגיג די עקזיסטענץ.

דאס יודישע קליין־קונסט און רעווי־טעאטער, טאר פון זיך נישט אויסשליסען דעם אייראפעאישען עלעמענט, וועלכע פערשענערט און בעפארבט מיט קאלירען דעם רעפערטואר, אבער דער הויפט־בוי, מוז געשטעלט ווערען אויפ'ן יודישען עלעמענט, פון וועלכען דאס טעאטער מוז ציהען די יניקה.

די „יודישע באנדע" אין קאריקאטור

דוד לעדערמאן — רעזש. יצחק נאזשיק — ראזא גאזעל — חנה גראסבערג — זישע קאץ — מנשה אפענהיים

איבערזיכט פון פערד

(מ) מאָרגען, שבת, דעם 22 ד.ח. 9 אינדערפריה, דאַרפען די אַלע, וואָס האָבען פערד עלטער פון 2 יאָהר, ברענגען זיי—די פערד, הייסט עס—צו אַן איבערזיכט אויפ'ן האַללער-פּלאַץ (פון דער זייט פון שרודמיעיסקאַ).

עס דאַרפען קומען די פערד-בעזיצער, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 1 קאָמיסאַריאַט אויף די אותיות פון A ביז Z.

די פערד דאַרף מען ברענגען אָהן געשפּאַן, אָהן זאָטלען, דערקעס אאוו.

די, וואָס וועלען נישט ברענגען זייערע פערד צו דער איבערזיכט, וועלען שטרענג בעשטראָפט ווערען.

בעפרייט דעם אדוו. פרוכט-גאַרטען

(2) צוליב דעם, וואָס די אויספּאַכטונג אין עטליכע אדוו. סטאַנ. פּרוכטגאַרטענס האָט אָנגענומען אַ לאַנגדויערנדע ווענדונג, איז געבעטען בעפרייט געוואָרען פון אַרעסט דער אַרעסטירטער אדוו. פּרוכטגאַרטען.

ביי דער „ווילנער טרופּע"

אין ראַמעראַל-טעאַטער

מאָרגען שבת 4 נ"מ צו פּאָפּולערע פּרייזען, שבת 9 אָוועגד, זונטאָג 4 נ"מ צו פּאָפּולערע פּרייזען און זונטאָג 9 אָוועגד ווערט געגעבען „בונט אין אויסבעסערונגס-הויז".

דאָס דאָזיגע בעריהמטע שטיק ווערט געשפּילט ביי די „ווילנער" מיט אַ גרויסען קינסטלערישען פּערנעהם.

די אויסגעצייכענטע אויפפיהרונג ווערט פערעכענט צו איינע פון די גלענצענדסטע, קינסטלערישסטע דערגרייכונגען פון די „ווילנער".

רעציטאַציע-אָוועגד פון אַרטיסט י. ווייסליץ

די „ווילנער" האָבען זיך שוין לאַנג-שוין געוואָלט מיט זייער העריליכער, ערנסטער בעציהונג צום יודישען וואָרט.

דער אויסדריקער פון אָט דער בעציהונג איז דער אַרטיסט יעקב ווייסליץ. אין זיין רעציטירען פיהלט זיך דער אומגעהייערער יראת-הכבוד, די ליבע און איבערגעבענקייט צום יודישען וואָרט.

אין זיין פּראָגראַם פון רעציטאַציע-פריהמאָרגען געפינען זיך הימאָרעסקעס, געדיכטען און באַוועלען פון י. ל. פּרץ, י. מ. ווייסענבערג, ד. בערגעלסאָן, י. אָפּאָטאָשו, משה נאדיר, מ. ווינטשעווסקי, י. פּאַפּירניקאָוו א. אַנד.

דער קינסטלערישער פריהמאָרגען קומט פאָר זונטאָג, דעם 23 אָקטאָבער, 10.30 פריה אין זאַל פון שטאָט-ראַט, פּאָמאָרסקאַ 16.

„די יודישע באַנדע" אין „סקאַלאַ"

„די יודישע באַנדע" מיט איהרע פאָרשטעלונגען אין „סקאַלאַ" האָט גרויס ערפאָלג.

יודיש טעאַטער „פילהאַרמאָניע"

די אָפּערעטע „דער זיסער בחור" וועלכע איז געשפּילט געוואָרען די ערשטע טעג סוכות אין „פילהאַרמאָניע" מיט דער בעליבטער סובּרעטין רעגינאַ צוקער און בעריהמטען אַרטיסט הערמאַן פעניגשטיין בראש, ווערט ווייטער געשפּילט מיט גרויס ערפאָלג.

היינט פרייטאָג, מאָרגען שבת 4 בייטאָג און אָוועגד און זונטאָג אָוועגד ווארט ווייטער געשפּילט „דער זיסער בחור", זונטאָג בייטאָג ווערט געשפּילט די קאָמישע אָפּערעטע "דעם טאַטענס זוהנדעל".

עס נעהמט אָנטייל דער גאַנצער פערזאָנאַל.

ביי פערהאַלטענעם שמוהלנאַנג און איבערפליכיגער מאַגען-זויערע

לייטעט אָב דאָס נאַטירליכע ביטערוואַסער

Franciszka Józefa

די אין מאָגען אנגעזאַמעלטע איבערבלייבענישען פון פערדייאונג און פערהיצטע אין א סך פאַלען פון דער ענטשטעהונג פון בלינד-דאַרם-ענטצינדונג. צו בעקומען אין אַלע אַפּטייקען און סקלאַד-אַפּטעקעס.

ראַדיאָ-פּראָגראַם

פרייטאַג, דעם 21-טען אָקטאָבער

11,40 פּרעסע-איבערזיכט, 11,50 מעטעאָראָלאָגישער קאָמוניקאַט פאַר לופטפליה-קאָמוניקאַציע, 11,58 צייטסיגנאַל, 12,10 גראַמאָפאָן-פּליטען 1,00 מעטעאָראָלאָגישער קאָמוניקאַט, 1,45 גראַמאָפאָן-פּליטען, 1,55 קאָמוניקאַט, 4 רעפּעראַט, 4,15 לעקציע אין דער ענגלישער שפּראַך, 4,30 גראַמאָפאָן-פּליטען, 4,40 רעפּעראַט, 5 פּאָפּולערער קאָנצערט, 6 טאַנץ-מוזיק, 7 פערשידענעס, 7,20 קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס-קאַמער, רעפּערטואַר פון די טעאַטערען, 7,30 פעליעטאָן, 7,45 ראַדיאָ-פּרעסע, 8 מוזיקאַלישע שמועסען, 8.15 סימפאָנישער קאָנצערט פון דער וואַרשאָווער „פילהאַרמאָניע", ליטעראַרישער פעליעטאָן, 10,40 ספּאָרט-ידיעות, 10,45 ראַדיאָ-פּרעסע, 10,55 מעטעאָראָלאָגישער און פּאָליציי-קאָמוניקאַטען, 11 טאַנץ-מוזיק.

שבת, ד. 22 אָקטאָבער

11,40 פּרעסע-איבערזיכט, 11,50 מעטעאָראָלאָגישער קאָמוניקאַט פאַר לופטפליה-קאָמוניקאַציע, 11,58 צייט-סיגנאַל, 12,10 גראַמאָפאָן-פּליטען, 1 מעטעאָראָלאָגישער קאָמיניקאַט, 3,50 בעריכטען, 4 טראַנסמיסיע פון לעמבערג פאַר עלטערע קינדער, 4,35 גראַמאָפאָן-פּליטען, 4,40 רעפּעראַט, 5 אוידיציע פון לעמבערג פאַר קראַנקע, 5,30 גראַמאָפאָן-פּליטען. 5,40 אַקטועלער רעפּעראַט, 6 לייכטע מוזיק, 6,55 פערשידענעס. 7,15 קאָמוניקאַט, 7,20 קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס-קאַמער, רעפּערטואַר פון די טעאַטערען, 7,30 אוידיציע, 7,45 ראַדיאָ-פּרעסע, 8 לייכטע מוזיק, 10,05 שאָפּען-קאָנצערט, 10,40 פעליעטאָן, 10,55 מעטעאָראָלאָגישער און פּאָליציי-קאָמוניקאַטען, 11 גראַמאָפאָן-פּליטען.

* * *

אויסלאַנד

8,15 וויען – קאָנצערט פון וויענער סימפאָנישען אָרקעסטער, 845 רוים – אָפּערע, 8,45 בודאַפּעשט – קאָנצערט.

מעלדונג

יוד. סאָצ. אַרב. פּאַרטיי „פּועלי ציון" (פאַר. מיט צ. ס. פּ. לאָדז, פּיעטרקאָווער 83

רעפעראַטען און פאָרלעזונגען אין זאַל פּיעטרקאָווער 83 קומען פאָר:

פרייטאָג, ד. 21 ה. ח. 8 אָוועגד פון ח' אליהו א.ד.ט. „שפּינאָזיזם און מאַטעריאַליזם".

שבת, ד. 22 ה.ח. 4 נאָכמ. פון ח' ה. קרוי א.ד.ט. „אויפשוואונג אָדער אונטערגאַנג פון דער יוד. ליטעראַטור".

6471

זונטאָג, ד. 23 ה. ח. 8 אָוועגד פון ח' ד"ר י. אַרמיאַן א.ד.ט. „די אַרבייטס-שול און איהר געזעלשאַפטליכע ראָל".

Dr. H. WEISSHOFF

Zawadzka 23, tel 162-95

צוריקגעקעהרט

נעמט אָן פון 4 3 נ. מ. און פון 8—6 אָוועגד.

דער ווינטער איז דאַ!

ווער ס'וויל אַלזאָ געשיצט זיין פון קעלט און פראָסט, מוז זיך גלייך ווענדען צום זיפל. לאַנג-יעהריגען קירזשנער - מייסטער וועלכער פיהרט אויס אַמשנעלסטען אונטער אייגענער אויפזיכט לויט די שוין אנגעקומענע נייעסטע מאָדעלען, זעמטליכע פעלץ-אַרבייטען פאַר דאַמען און הערען צו מעסיגע פרייזען.

מ. פישלעוויטש

פּיעטריקאָווער 20

טעלעפאָן 221-39

8197

פעלץ-וואַרען

אַלטוואַרג אין רויהען און פערטיגע צושטאַנד

עמפּפעהלט

D. MELMAN

(Warszawski Skład Futer פריהער)

1 Zawadzka 1

tel. 191-05

ביליגע פרייזען! איך נעהם אָן זעמטל. קירזשנער-אַרבייטען.

Szkoła Tańców TOWARZYSKICH I. LEWKOWICZA

5 WÓLCZAŃSKA 5

wyucza w grupach i pojedynczo **najnowsze tańce SALONOWE, WIROWE i NARODOWE** bez względu na zdolności, w asystencji najwybitniejszych tancerzy. **ZAPISY** przyjmuje od g. 10 r. do 7 wiecz. w mieszkaniu pryw. **Pomorska 24** a od 7 w. do 10 w. w szkole. 6497

קלאַנג-קינאָ-טעאַטער Grand-Kino

היינט און פאָלגענדע טעג!

Maurice Chevalier i Jeanette Mc Donald

„ליב מיך היינט"

רעזשי **Rouben Mamoulian** מוזיקאַלישע קאָמעדיע פול מיט זינג, פרעהליכקייט און פיקאַנטעריע. אנהויב: 4, נאָכמ. שבת און זונטאָג 12 בייטאָג. פּאַספּאַרטוס און הנחה-בילעטען גילטיג

קלאַנג-קינאָ-טעאַטער „CORSO"

זשעלאַזנאַ 2/4.

פּאָפּולערע פרייזען. אָנהויב 12 בייטאָג.

צום ערשטען מאָל אין לאָדז | היינט און פאָלגענדע טעג | צום ערשטען מאָל אין לאָדז

LEWYiS-ka

Mary Glory, L. Baroux מיט 8 אַקטען אין פּרעכטיגע קאָמעדיע-דראַמע

דער קאַמף וועגען דיאַמענטען

אין די הויפּטראָלען: **TOM TYLER i L. THOMPSON**

א. פּראָגראַם: פאַרס און אַקטואַליטעטען. | נעכסטער פּראָגראַם: **Ken Maynard**

KINO-TEATR LIRA

אלעקסאַנדראָווסקאַ 37

דירעקציע: הערשענבערג

2 סעריעס מיטאַמאָל דעמאָנסטרירט ● גרויסער יום-טוב-פּראָגראַם ● 2 סעריעס צוזאַמען

דאָס גרעסטע פילם-מייסטערווערק אויף דער וועלט! א בילד, וואָס קען קיינמאָל נישט פערגעסען ווערן! אַ גאַנץ נייע קאָפּיע!

„די גרעפין פון פּאַריז"

EMIL JANNINGS i MIA MAY

רעזשי: **JOE MAY** — אין די הויפּטראָלען: דער אונפערגלייכליכער עקראַן-קינסטלער

אָנהויב טעגליך 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג. שבת, זונטאָג און יום-טוב 12 בייטאָג.

קלאַנג-קינאָ-טעאַטער PRZEDWIOŚNIE

זשעראָמסקיעגאַ 74/76

(רוג קאָפּערניקאַ)

היינט און פאָלג. טעג!

דאָס איבּיגע ליד

גרויסער קלאַנג-ערציפילם פון **E. A. DUPONT**

אין די הויפּטראָלען: **MARY GLORY, MAXUDIAN i HENRYK GARAT** אויסערן פּראָגראַם: פילם-אַקטואַליטעטען.

אָנהויב 4 נ"מ, זונטאָג און יום-טוב 2 נ"מ. נעכסטער פּראָגראַם: טראַגעדיע אויף **MONT BLANC** — הנחה-קופּאָנען צו 75 גר. גילטיג אויף אַלע פּלעצער און אַלע טעג אַ חוץ שבת, זונטאָג און יום-טוב. פּרייזען I—1.40, II—1, III—45 גר. 1-טער סעאַנס אַלע פּלעצער 45 גר. פּאַספּאַרטוס און הנחה-בילעטען זונטאָג און יום-טוב אונגילטיג.

קלאַנג-קינאָ-טעאַטערס

היינט און פאָלגענדע טעג!

ADRIA

1 גלובנאַ 1

גרויסער סענסאַציאָנעלער סאַלאָן-פילם א. נ.

אין געיעג נאָך מיליאָנען

מיט **Lucjano Albertini, E. Verbes**

אויסערן פּראָגראַם: קלאַנג-צונאַבע.

METRO

2 פּשעיאַזד 2

אויפ'ן אַלגעמיינעם פערלאַנג פון ב' פּובליקום בעניייאונג!!!

ערשטע פּוילישע קלאַנג-קאָמעדיע א. נ'

Ułani Ułani! Chłopcy malowani

אויסערן פּראָגראַם: קלאַנג-צוגאַבע.

אכטונג: צוליב'ן קריזיס זענען די פרייזען אין אונזערע קינאָס געוואָרען פערקלענערט ביז'ן מינימום. אויפ'ן 1-טען סעאַנס אַלע פּלעצער צו 49 גר. אויף די ווייטערע סעאַנסען III 49 גר. II 85, I 1,09

קלאַנג-קינאָ-טעאַטער SZTUKA

16 קאָפּערניקאַ 16

היינט און פאָלגענדע טעג!

גרויסע ליבעס-געשיכטע אויפ'ן גרונד פון דער צווינגענדער איבער-דונאַישער הויפּטשטאָט א. נ.

„צוויי הערצער שלאָגען אין וואַלץ-טאַקט"

אויסערן פּראָגראַם: קלאַנג-צוגאַבע און לאַנד-אַקטואַליטעטען. – אָנהויב 4 נאָכמ. שבת, זונטאָג און יום-טוב 12 בייטאָג. – צופאָהר מיט טראַמוויען 5, 6, 8, 9 און 16

רעוויו-טעאַטער „JAR"

קילינסקיעגאַ 124. טעל. 215-15.

טראַמוויי-צופאָהר: 4, 10, 16 און 17

נייער אַנסאַמבל נייער פּראָגראַם

SAŁATKA JESIENNA!

הומאָר, געזאַנג, טאַנץ און סאַטירע. עס פּראָדוצירען

Zofja Terne, Janina Winiarska, Stanisław Belski, Stefan Laskowski, Aleksander Suchcicki, Stan. Woliński i Nina Polakówna און אַ פערגרעסערטער באַלעט-אַנסאַמבל. אכטונג! זונטאָג, ד. 23 אָקטאָבער 1932 12 בייטאָג און 2 נאָכמיטאָג גרויסע פאָרשטעלונג פאַר קינדער און יוגענד „W krainie żółtego smoka" טעגליך 2 פאָרשטעלונגען 8 און 10 אָוועגד, שבת, זונטאָג און יום-טוב 6, 8 און 10 אָוועגד.

וויכטיג נייעס פאר סוחרים און הענדלער פון לאדז און דער אומגעגענד!

די מאדערנסטע האנדערס-האלע

אויף גייערס מארק ווערט שוין פערטיג
מיר טיילען מיט אלע סוחרים און הענדלער פון לאדז און אומגעגענד, אז בקרוב ווערט פערטיג

אויף פיעטריקאווער 317 די מאדערנע האנדעלס-האלע, וועלכע איז געבויט געווארען לויט די לעצטע כללים פון טעכניק און היגיענע, דהיינו: **געדעקט מיט א דאך, עלעקטרישע בעלייכטונג, אספאלט, קאנאליזאציע און וואסערלייטונג** און בכלל אלע בעקוועמע און מאדערנע איינריכטונגען. די האלע געפינט זיך אויפ'ן בעסטען פונקט אין גייערס ראיאן זי באזיצט אויסערליכע און אינערליכע געוועלבער, געדעקטע האלעס. געדעקטע שטענדערס פאר האנדעל מיט געמיזע און פרוכטען. ריזיגער פלאץ פאר 2000 פוהרען. איינגאנג **פון פיעטריקאווער גאס, וואלטשאנסקא גאס** און פאביאניצער שאסע. אלע **געוועלבער און האלעס ווערען שוין פערדינגט.** ווער ס'וועט פריהער קומען וועט האבען א בעקוועמער און בעסער ארט. יעדער הענדלער און סוחר דארף זיך אליין איבערצייגען, דער פראנט איז שוין, אינגאנצען פערטיג און דארט געפינט זיך אויך דער ווארט-זאל פון די צופאהר-טראמוואיען. גענויע ידיעות צו בעקומען ביי געוועלבער און האלעס זענען געמויערט.

S. KLEIN, RZGOWSKA 4, TEL. 134-21

גאנץ לאדז

האט זיך איבערצייגט, אז די **עלעגאנטסטע דאמען- און הערען-שיך** פון די נייעסטע אויסלענדישע פאסאנען צום הערבסט- און ווינטער-סעזאן

צו ערמעסיגטע פרייזען בעקומט מען נור אין דער איבעראל-אנערקענטער שיך-פירמע

L. FRIEDLAND, Łódź, 15 CEGIELNIANA 15
tel. 171-41

ס'איז אנגעקומען א טראנספארט פון די מאדערנסטע הערן-שיך

22.80 צום פרייז פון **Original Good-Year Welt**

אכטונג, סענסאציע!

I. BOMBEL פון קירזשנער-אטעליער

ערשטקלאסיגער

פעלץ-בעשטעלונגען
אין רעפעראטורען לויט די נייעסטע מאדעלען. פינקטליכע און רעעלע אויספיהרונג. ערמעסיגטע פרייזען.

מיהרט אויס – אלערליי

זאוואדזקא 6 טעל. 62-118

M. BESSER מעבעל-פאבריק

דערמיט מאך איך בעקאנט, אז מיין לאנגער איז איבערגעטראגען געווארען אין דער פאבריק אויף

54 SRÓDMIEJSKA 54, tel. 205-70

אין איז פערזעהן אין די נייעסטע מאדעלען **עס-צימערן, קאבינעטען** און **שלאף-צימערן** צו זעהר נידריגע פרייזען

פרייז פון אנאנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אנאנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

PANIE! używajcie do mycia i prania krajowego doskonałego mydła „TRÓJKA"

פערשידענעס

קעלנערס פריי, זאלען אלע בעלי שמחות וויסען דאס פאר ארויסבארגען ערשטקלאסיג געשיר מיט סאלידע פרייזען ווערט צוגעגעבען קעלנערס גענצליך אהן געלד. מיט אכטונג ח' הארן 11 ליסטאפאד גאס 50.
6460

אהן איינשרייב-געלד, וואוינונגען לאקאלע אלערארט אהן אפטרעט-געלד דירעקט פון ווירט, עמפפעהלט די רעעלסטע ביורא
Larus Łódź, Śródmiejska 7, tel. 15-177

Biuro Larus Łódź, Śródmiejska 7
Tel. 151-77

פערמיטעלט ביים קויף, פערקויף און אויסטויש פון הייזער ביי ערטיילען פון קרעדיט געגען היפאטעק-גאראנטי.
6472

Stunent Uniwersytetu Warszawskiego udziela dorosłym polskiego metodą zkróconą, francuskiego, niemieckiego. Dzieci słabe zwalnia ze szkoły. Przygotowuje do Gimnazjum. Biuro Próśb Pomorska 35, Zalcman. 087

Absolwentka konserwatorjum rutynowana nauczycielka, wznowiła lekcje gry fortepianowej, Ceny b. niskie. Śródmiejska 28, m. 11 6461

זאפארט איבערצוגעבען א וואוינונג פון 1 צימער מיט א קוך אין בעסטען צענטרום פון גאוואמיעיסקא גאס. צו ערפאהרען ביי טורנער און פינקעל גאוואמיעיסקא 6
6454

אוועקצוגעבען 3 צימער און קוך, דירה-געלד 232 זלאטעס א קווארטאל און עס ווערט געזוכט א צימער און א קוך אין דער געגענד פון העלענאוו. אינפארמאציעס נאווא טארגאווע 9 וו. 14 צו טרעפען פון 4–2.
6476

א פרוכטען-בודקע איבערצוגעבען ביליג אנדזשעיא 52, ביי בלאדי.
6429

א האלב געוועלב אפצוגעבען אויף פיעטריקאווער 175 מיט א שויפענסטער אויף בלויז דירה-געלד. צו ערפאהרען אין שירם-געשעפט.
6488

א פארטער-וואוינונג, טראנטאווע, זאכאדניא 18, וו. 3, איז אפצוגעבען. צו ערפאהרען אויפ'ן ארט.
6419

קויף און פערקויף

געלעגענהייטליך צו פערקויפען 3 רענדער-מאשינען מיט א מאטאר מיט אלע איינריכטונגען. צו ערקונדיגען זיך אין אדמיניסטראציע.

א כאלוע-פאבריק מיט איינריכטונג אויף קראפט בעטריב אין א גרויסען לאקאל פון זאפארט צו פערקויפען. אפערטען אונטער א. ב.
6455

צוויי צימערן און קוך פון זאפארט צו פערמיטען זעהר ביליג, אנדזשעיא 29 פרעסמאן.

איך זוך א שטוב אלס סובלאקאטאר אדער לאקאטאר מיט א בעזונדערן איינגאנג אויף א פראצאווניע געווינשען אין דער געגענד פון ווסכאדניע גאס אפערטען אין רעד. אונטער „לאקאטאר" 6552

א צימער מיט א בעזונדערן איינגאנג אויף לאזשי פאר 3—2 יונגעלייט אדער פריילינס זשעראמסקיעגא 4 וואוינונג 8 פראנט 1-טען שטאק.
6466

אנ'ארט צו שלאפען פאר צוויי אנשטענדיגע יונגעלייט ביי אנ'אינטעליגענטע פאמיליע איז פון זאפארט אפצוגעבען. צו ערפאהרען אל. 1-טער מאי 35 וו. 14.
6463

אנ'ארט צו שלאפען פאר צוויי יונגעלייט אדער פריילינס, עס קאן אויך זיין אויף א פראצאווניע, זגערזשער 30 B וו. 23
6480

א צימער מיט א בעזונדערן איינגאנג זאפארט צו פערמיטען. צו ערפאהרען אין אדמיניסטראציע.
6423

א געוועלב מיט איינריכטונג אוועקצוגעבען ביליג צוליב אפרייזען אויף ביליג דירה-געלד פעטריקאווער 214. אינפארמאציעס ביי לעווין, פאמארסקא 20. צו טרעפען ביז 10 פריה און פון 4–2
6475

פריי פאסטענס

א קאמאשען-מאכער צושניידער זוכט א פאסטען אלס צושניידער. אפערטען אין אדמיניסטראציע אונטער „צושניידער".
6428

ס'ווערט געברויכט אנ'אונטערמאשינער צו דאמען-קאנפעקציע ביי בלאה, גדאנסקא 6.
6432

עס ווערט געזוכט א קוואליפיצירטער נייער צו א קאמאשען-שטעפער ביי מ. ראקאטאוויטש פל. וואלנאשטשי 10.
6413

עס ווערען געברויכט מעדלעך צו אושור מאשינען און צו אלערארט שטיקעריי. ערפאהרען קאנסטאנטינער 18 פארטער לינקס.
6417

ס'ווערט געזוכט קוואליפיצירטע נייהערינס צו טריקא און א קעטלערין זיך צו ווענדען קאמיענא 20 וו. 13.
6478

א האנד-נייהער און א לערן-יונגעל ווערט געברויכט ביים דאמען-שניידער א. ראזענבלאט, נארוטאוויטשא 30 (דזעלנא)
6467

לאקאלען

עס ווערט געזוכט אנ'ארט צו פיהרען א ווערקשטעל אין צענטרום פון שטאט, אפערטען אין אדמיניסטראציע פון דער צייטונג אונטער „ווערקשטעל".
6473

פאר'ן אינהאלט אין, טאר מען פון די אנאנסען איז דער פערלאג ניט פעראנטווארטליך. די אדמיניסטראציע איז אפען בייטאג און ביינאכט

פעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פרינציפיעל דעם אינהאלט פון דער אנאנס בערעכטיגען נישט צום איבערדרוקען די אנאנס אדער צוריקצוצאהלען פאר דעם אנאנס

אבאנאמענטס-פרייז:
אין לאדז – 4 זלאטעס א חודש מיט אפטראגען אין הוים. אויף דער פראווינץ – 5 זל. א חודש; אין אויסלאנד 7 זל. אמעריקא – 1 דאל.

נעקראלאגען 20 גר. א מ/מ (אין דער זייט 8 שפאלטען) קליינע אנאנסען ביז 15 ווערטער 1 זל. יעדעס נאכפאלגענדע ווארט – 10 גר.

אנאנסען-פרייז פאר א מילימעטער-שורה

פאר'ן טעקסט – 18 גר.	פרייטאג און ערב-יו"ט – 24 גר.	אין דער זייט 8 שפאלטען
אין טעקסט – 40	" " " – 30	" " " 4 "
נאכ'ן טעקסט – 12	" " " – 18	" " " 8 "

אויסער דער שטאט 50 פראצ. טייערער, אויסלאנד 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. א ווארט

Za wydawnictwo „Najer Folksblat", spółd. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. rotac. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.